

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ DEĞİŞİKLİK HUY
KALIBINI KULLANMALARINI BELİRLEMeye
YÖNELİK ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI**

ÖZLEM BADEM

YÜKSEK LİSANS TEZİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI ve ÖĞRETİM BİLİM DALI

KIRŞEHİR

ARALIK 2014

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ DEĞİŞİKLİK HUY
KALIBINI KULLANMALARINI BELİRLEMeye
YÖNELİK ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI**

ÖZLEM BADEM

YÜKSEK LİSANS TEZİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

DANIŞMAN
Doç. Dr. NİHAT ÇALIŞKAN

KIRŞEHİR
ARALIK 2014

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Bu çalışma jürimiz tarafından ...Eğitim Bilimleri...Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ /
DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

4rd. Doç. Dr.
Başkan S. Y. Akel Sivaci (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Doç. Dr.
Üye Nihad Çalişkan (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

4rd. Doç. Dr.
Üye Yakup Akyel (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(İmza Yeri)

Akademik Unvan, Adı-Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖZET

Kişilik ve kişiliğin birey yaşamındaki etkileri yüzyıllardır merak edilen bir konu olmuş ve bu alanda birçok görüş öne sürülmüştür. Bu görüşlerden biri de “Huy Kalıpları”dır. Huy Kalıpları, bireyi tanıma ve bireye en uygun mesleği sunabilme konularında bilgi sunmaktadır. Bu çalışmanın odak mesleği ise “öğretmenlik”tir.

Araştırma, dokuz huy kalıbından biri olan “Değişiklik Kalıbı” çerçevesinde öğretmen adaylarının davranış özelliklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Buna göre, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında, Ahi Evran Üniversitesi’nde okuyan 828 eğitim fakültesi öğrencisine ulaşılmış ve araştırmacının geliştirdiği 25 maddelik Değişiklik Huy Kalıbı Belirleme Ölçeği (DHKBÖ) uygulanmıştır.

Araştırmada betimsel ve ilişkisel veriler kullanılmakla birlikte araştırma “nicel araştırma” niteliğindedir. Betimleme sürecinde DHKBÖ geliştirilmiş ve geçerlik-güvenirlik çalışmaları tamamlanmıştır. Ölçme aracı son halini almadan önce, ön uygulama yapılmış ve uzman görüşleri doğrultusunda bazı maddeler çıkarılmış ve içerik yeniden şekillendirilmiştir. Toplanan veriler, SPSS 15.0 ve LISREL 8.80 paket programları kullanılarak analiz edilmiştir.

Veriler, adayların cinsiyet, okudukları bölüm ve sınıf seviyelerine göre incelenmiştir. Adayların cinsiyet ve okudukları bölüme göre anlamlı bir fark bulunmazken, sınıf seviyeleri yükseldikçe değişiklik huy kalıbı kullanma düzeyi düşmektedir. Bu durumu eğitim fakültesinin eğitim sürecine ve üniversite hayatına bağlamak yanlış olmayacaktır.

Bu çalışmada amaç, “doğru meslek için doğru birey” bakış açısını sunmak ve bu düşünceden, öğretmenlik mesleğinin nasibini almasını sağlamaktır. Araştırma sonuçları ve yapılan önerilerin sonraki çalışmalar için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kişilik, Kişilik Özellikleri, Öğretmen, Öğretmen Adayı, Huy Kalıbı, Değişiklik Huy Kalıbı, Aynılıkçılar, Farklılıkçılar

ABSTRACT

For centuries, character and the effects of character on individuals have been a curiosity subject and many beliefs have been asserted. One of these beliefs is, “People Patterns”. People Pattern offers, recognizing individuals and helping them to find the most suitable job for them. And the focus job of this research is “Teaching”.

Research aims to measure behavioral traits of teacher candidates according to “Change Pattern” which is one of nine “People Patterns”. For this reason, the scale(DHKBÖ) prepared by the researcher -with 25 items- was applied to randomly selected 828 teacher candidates at Ahi Evran University, in 2013-2014 educational year.

This research is a quantitative research. Also, descriptive and relational data was used in this research. In description process, DHKBÖ was developed and its validity-reliability studies were completed. Before applying the scale, preliminary application was done and according to the expert views, some items were eliminated and the content was figured again. The collected data was analyzed using SPSS 15.0 and LISREL 8.80 package programs.

Data was evaluated according to sex, class level and departments of teacher candidates. A meaningful difference was not found according to their sexes and departments. However, it is found that; as their class levels get higher, their “Change

Pattern” using levels get lower. This may be related to education system of the faculty and university life.

The aim in this research is to present the “true person for true job” view point and make contribute to teaching job. Research results and suggests are considered to be enlightening and useful for latter studies.

Key Words: Personality, Personality Traits, Teacher, Teacher Candidate, People Pattern, Change Pattern, Sameness, Diversity.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her safhasında pek çok kişinin destek ve emeği vardır. Bu araştırmanın şekillenip, ortaya çıkmasında büyük rolü olan Doç. Dr. Nihat ÇALIŞKAN' a, analiz çalışmalarında yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Adem TAŞDEMİR'e ve anket çalışmamın şekillenmesinde değerli yorumlarını sunan Doç. Dr. Mehmet TAŞDEMİR, Doç. Dr. Nuri BALOĞLU, Doç. Dr. Rüştü YEŞİL, Doç. Dr. Hacı Ömer BEYDOĞAN, Yrd. Doç. Dr. Menderes ÜNAL, Yrd. Doç. Dr. Yakup AKYEL, Yrd. Doç. Dr. Sadık Yüksel SIVACI hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, bu çalışmaya başlamamda ve sürdürmemde her türlü desteklerini sağlayan sevgili annem Nazire AKBAŞ'a, babam Sabahattin AKBAŞ'a, eşim Murat BADEM'e, varlığıyla bana şans getiren oğlum Ali Kerem'e ve yanımda olan herkese sevgilerimi sunuyorum.

Özlem BADEM

Kırşehir 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLO, GRAFİK ve ŞEKİLLER LİSTESİ	1
BÖLÜM I	2
1.GİRİŞ	2
1.2. PROBLEM.....	7
1.3.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	8
1.4.SINIRLILIKLAR.....	10
1.5.SAYILTILAR	10
1.6. TANIMLAR.....	10
BÖLÜM II	12
KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	12
2.1.İNSANIN KENDİNİ TANIMASI	12
2.2. KİŞİLİĞİN ÇEŞİTLİ TANIMLARI	13
2.2.1. Mizaç (Huy).....	17
2.2.2. Karakter	18
2.2.3. Benlik.....	19
2.3. KİŞİLİK GELİŞİMİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER	20
2.3.1.Biyolojik Etmenler.....	20
2.3.2. Çevresel Etmenler.....	21
2.4. KİŞİLİK KURAMLARI	22
2.4.1. Psikodinamik Kuramlar	23
2.4.1.1. Sigmund Freud	24

2.4.1.2. Carl Gustav Jung	26
2.4.1.3. Alfred Adler	27
2.4.1.4. Karen Horney	28
2.4.1.5. Erich Fromm	29
2.4.1.6 Harry Stack Sullivan	30
2.4.1.7 Erik Homburger Erikson	32
2.4.2. Davranışçı ve Bilişsel Kuramlar	32
2.4.2.1 Burrhus Frederick Skinner	33
2.4.2.2 John Dollard ve Neal E. Miller	33
2.4.2.3. İvan Pavlov	34
2.4.2.4. Edward Thorndike.....	35
2.4.2.5. Albert Bandura	35
2.4.2.6. George Alexander Kelly	36
2.4.3. Araştırma Odaklı Kuramlar	36
2.4.3.1. Gordon Willard Allport.....	37
2.4.3.2. Raymond Cattell	37
2.4.3.3. Hans Eysenck	38
2.4.3.4. Robert McCrea ve Paul Costa	39
2.4.3.5. Meyer Friedman ve R. H. Rosenman.....	40
2.4.3.6. Julian Rotter	41
2.4.4. İnsancıl/Varoluşçu Kuramlar	41
2.4.4.1. Carl Ransom Rogers	42

2.4.2.2. Abraham Harold Maslow	43
2.4.4.3. Rollo Reese May	44
2.4.5. Diğer Çalışmalar	44
2.4.5.1. Sandra Seagal Kişilik Dinamikleri.....	44
2.4.5.2. Eduard Spranger Kişilik Tipolojisi	46
2.4.5.3. Wyatt Woodsmall – Davranış/Huy Kalıpları.....	47
2.5. Davranış/Huy Kalıpları	47
2.5.1. Temel İlgi Kalıbı.....	49
2.5.2. Bilgi Kalıpları	51
2.5.3. Değerlendirme Kalıbı	52
2.5.4. Karar Kalıbı	53
2.5.5. Motivasyon Kalıbı	54
2.5.6. Dürtü Kalıbı	55
2.5.7. Etkinlik Kalıbı.....	56
2.5.8. Organizasyon Kalıbı	57
2.5.9. Değişiklik Kalıbı.....	58
2.6. Meslek Kavramı ve Öğretmenlik Mesleği	59
BÖLÜM III.....	65
YÖNTEM.....	65
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ	65
3.2. ARAŞTIRMA EVREN ve ÖRNEKLEMİ.....	66
3.3. VERİ TOPLAMA	68
3.4. VERİ ANALİZİ	69
BÖLÜM IV	72
BULGULAR VE YORUM.....	72
4.1. Değişiklik Huy Kalıbı Belirleme Ölçeğinin (DHKBÖ) Geliştirilmesi	72

4.1.1. Açıklayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular	77
4.1.2 Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular	93
4.2. DHKBÖ ile İlgili Betimsel Bulgular	96
4.3. DHKBÖ ile İlgili İlişkisel Bulgular	99
4.3.1. Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Özellikleri ve Değişiklik Huy Kalıbına İlişkin Bulgular	99
4.3.2. Öğretmen Adaylarının Bölümleri ve Değişiklik Huy Kalıbına İlişkin Bulgular	100
4.3.3. Öğretmen Adaylarının Sınıf Seviyeleri ve Değişiklik Huy Kalıbına İlişkin Bulgular	102
BÖLÜM V.....	104
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	104
5.1. SONUÇ	104
5.2. ÖNERİLER	105
KAYNAKLAR	107
EKLER.....	119
Ek-1 Anket	119
Ek-2 İzin Belgeleri.....	123

TABLO, GRAFİK ve ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1.1	45
Seagal'in Kişilik Dinamikleri Ve Özellikleri.....	45
Tablo 2.1 – Davranış Kalıpları Ve Eylemler.....	48
Tablo 3.2. Normal Dağılım Testi Sonuçları.....	70
Tablo 3.3. DHKBÖ Aralıkları Ve Değerleri.....	71
Tablo 4.1. Huy Kalıpları Belirleme Ölçeği T-Testi Sonuçları.....	73
Tablo 4.2. Madde Analizi Sonuçları.....	76
Tablo 4.3. Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) Örneklem Ölçüm Ve Barlett's Test Sonuçları.....	78
Tablo 4.4. Maddelerin Ortak Faktör Varyans Değerleri.....	78
Tablo 4.5. Özdeğer İstatistiğine Bağlı Faktör Sayısı ve Açıklanan Varyans Yüzdesi	81
Grafik 4.1. Maddelerin Öz Değerine Göre Çizilen Çizgi Grafiği.....	82
Tablo 4.6. Maddelerin Temel Bileşenler Analizi Sonuçları.....	83
Tablo 4.7. Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) Örneklem Ölçüm Ve Barlett's Test Sonuçları.....	84
Tablo 4.8. Maddelerin Ortak Faktör Varyans Değerleri.....	85
Tablo 4.9. Özdeğer İstatistiğine Bağlı Faktör Sayısı Ve Açıklanan Varyans Yüzdesi	87
Grafik 4.2. Maddelerin Öz Değerine Göre Çizilen Çizgi Grafiği.....	88
Tablo 4.10. Maddelerin Temel Bileşenler Analizi Sonuçları.....	88
Tablo 4.11. Döndürülmüş Faktör Yükleri.....	90
Tablo 4.12. Ölçekte Yer Alan Maddeler ve Faktör Yükleri.....	91
Tablo 4.13. DHKBÖ'nün İç Tutarlık Katsayısı İle İlgili Sonuçlar.....	92
Tablo 4.14. Ölçme Modeli Ve Yapısal Model İçin Uyum İstatistikleri.....	94
Şekil 1. Modele Ait Path Modeli Ve Hata Varyansları.....	96
Tablo 4.15. Öğretmen Adaylarının DHKBÖ ve Boyutlarına Verdikleri Cevaplar İle İlgili Bulgular.....	97
Tablo 4.16. Öğretmen Adaylarının “Farklılıkçılar” Faktörüne Verdikleri Cevaplar İle İlgili Bulgular.....	97
Tablo 4.17. Öğretmen Adaylarının “Aynılıkçılar” Faktörü'ne Verdikleri Cevaplar İle İlgili Bulgular.....	99
Tablo 4.18. Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Değişkenine Göre DHKBÖ Puanları Arasındaki Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	100
Tablo 4.19. Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre DHKBÖ Puanları Arasındaki Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	101
Tablo 4.20. Öğretmen Adaylarının Sınıf Seviyeleri Değişkenine Göre DHKBÖ Puanları Arasındaki Kruskal Wallistesti Sonuçları.....	102

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana çevresiyle etkileşim içinde olmuş ve bu etkileşim kendini, başkalarını tanıma dürtüsü uyandırmıştır. Bu dürtü sonucunda da psikoloji bilimi gelişmiştir. Bilindiği üzere psikoloji; insan davranışının altında yatan nedenleri bulmaya çalışan bilimsel çabadır. (Cüceloğlu, 1999:34)

Psikolojinin ise uzun yıllardır üzerinde durduğu temel kavram ise “kişilik” olmuştur. Öyle ki, incelemeler “kişilik psikolojisi” adı altında alt bir alan tarafından yürütölmektedir. Kişilik psikolojisinin temel hedefi insanlar arasındaki farklılıkları incelemektir. Neden bazı insanlar içe dönükken, bazıları dışa dönüktür veya neden bazı insanlar değişimi severken bazıları değişimden kaçınmaktadır? Bu ve benzeri sorular kişilik psikolojisinin cevaplamaya çalıştığı sorulardır.

Psikolojinin en kapsamlı ve karmaşık konusu olan kişilik, çoğu zaman karakter ve mizaç kavramları ile karıştırılır. Hatta bazen bu terimlerin eş anlamda kullanıldığı olur. Özel anlamda karakter, insanın içinde bulunduğu toplumun ahlak anlayışı ve değerler sistemine uygun bir davranış tarzını benimseyip benimsemediğini anlatır. Mizaç ise, insanın özellikle duygusal yaşamının niteliklerini anlatan bir kavramdır. Mizaç üzerinde beden kimyasının etkisinin olduğu, çok eskiden Hipokrat zamanından beri dikkati çekmiştir. İç salgı bezleri üzerinde yapılan araştırmalar, bu görüşü desteklemektedir. İnsanın ahlaksal ve

duygusal hayatının özellikleri, kişiliğinin yanlarını oluşturduğundan; kişilik, her iki kavramı (karakter ve mizaç) da içine alan daha kapsamlı bir kavramdır (Baymur, 1994).

Geniş kapsamlı ve sıkça kullanılan bir ifade olmasına karşılık “kişilik” kavramı için net bir tanım söz konusu değildir. Alanyazın incelendiğinde, birçok tanımın mevcut olduğu ve bu tanımların farklı psikolojik kuram veya öznel teorilere dayandırıldığı gözlenmiştir.

Yanbastı (1990:11) bu tanımları üç grupta toplanabileceğini ifade etmektedir:

1. Sosyal bir beceri olarak kişilik: Kişiliğin sosyal beceriler olduğu, bir bireyin kişiliğinin onun diğer bireylerle olan, çeşitli koşullarda biçimler alan ilişkilerinin ve davranışlarının toplamı olduğu şeklindedir.

2. Bir imaj olarak kişilik: Kişiliğin, bireyin diğer bireylerde oluşturduğu imaj olduğu şeklindedir.

3. Bir davranış kalıbı olarak kişilik: Kişiliğin bir bireyde olan özellikler ile çevresi arasında geliştirdiği ilişkilerin oluşturduğu davranış eğilimlerinin toplamı olduğu şeklindedir.

Tanımlardan anlaşılacağı üzere, kişiliğin hem toplumsal hem de özel boyutu bulunmakta olup, bu boyutlar kişilik kuramcıları tarafından farklı şekillerde ifade edilmiştir. Kişilik kuramcıları, bu alandaki çabaların hangi konular üzerinde odaklanması gerektiği konusunda farklı görüşlere sahiptirler.

Bazıları bilinçdışı süreçlere önem verirken, bazıları kişinin öğrenme tarihçesine odaklanmakta, bazıları ise zihinsel süreçlerin incelenmesine öncelik vermektedir. (İnanç ve Yerlikaya, 2011:6) Bu öncelik seçiminin, kuramcının kişisel geçmişi, dünya görüşü ve sosyal ilişkileri tarafından yönlendirildiği düşünülebilir.

Bu anlamda, birçok kuramsal yaklaşım belirmiş ve kişiliği farklı açılardan tanımlayan kuramcılar ortaya çıkmıştır. En önde gelenler arasında Adler, Freud, Jung, Eysenck ve Maslow gösterilebilir. Bu kuramcılar, kişiliği; beden yapısı, hormonlar, genetik özellikler veya toplumsal değişkenlerle kategorize etmektedirler. (Şimşek,2006)

Son dönemlerde yapılan çalışmalardan biri olan “Huy Kalıpları” kavramı ise her bireyin etkileşim sırasında, dört temel eylem (Algılama, Bilişsel, Duygusal, Fiziksel) ve dokuz davranış kalıbı sergilediğini savunmaktadır. Buna göre, bireyler eşit oranda doğuştan gelen ve sonradan kazanılan bazı özelliklere sahiptir ve bu özellikler huy kalıbı adı altında, bilinçdışı bir şekilde dış dünyaya sunulur. Bu kavramın amacı, bireylerin hangi kalıp özelliklere sahip olduğunu belirleyerek, bu bilgiyi birey yaşamında işler hale getirmektir.

Sıklıkla iş ve eğitim alanında tercih edilen bu yaklaşımın özelliği daha iyi parçalar yaratmak değil, parçaların birbiriyle ilişkilerini optimum düzeye çıkarmaktır.(<http://www.litera.com.tr/index.php?mid=20>) Bu bağlamda, “iş için birey değil, birey için iş” düşüncesi oluşmaktadır.

Ülkemizde de, yanlış meslek seçimi oldukça sık yapılan bir hata olup, sebepleri arasında işsizlik, yüksek gelirli işe yönelme, cazip olmayan meslekten kaçınma ve hatta LYS puanı sayılabilir. Dolayısıyla, bu durum bireylerin kişilik tipleri ve seçmiş oldukları meslekler arasında uyumsuzluk yaratmakta, kariyer başarılarına olumsuz etki yapabilmektedir. (Kamaşak ve Bulutlar, 2010)

Bu noktada mesleki rehberliğin yeri ve önemi dikkat çekmektedir. Mesleki ilgi alanlarının tespiti ve kişilik ile uyumlu meslek seçimi konularını

kapsayan çalışmalara ilk olarak 1920 yılında Carnegie Teknoloji Enstitüsü'nde rastlanmış (Koç, 1996:9), bu çalışmayı 1927 senesinde E.K. Strong tarafından geliştirilen ve bu alandaki ilk ilgi envanteri olma özelliğini koruyan, “Strong Mesleki İlgi Envanteri” (Strong Vocational Interest Blank) izlemiştir. 1939 yılında ise Frederick Kuder, “Kuder İlgi Alanları Tercih Envanteri”ni (Kuder Preference Record-Vocational) geliştirmiş, 1959 senesinde ise, halen dünyada en fazla tercih edilen mesleki yetenek testi olarak kabul edilen John Holland'ın “Kendini Araştırma Envanteri” (SDS/Self-Directed Search) literatüre dahil olmuştur (Hansen, 2005).

Türkiye'deki rehberlik faaliyetleri ise 1949 yılında başlamış olup, bireysel ilgilerin ölümü 1970'li yıllara rastlamaktadır. Bu dönemde Tan (1972) tarafından geliştirilen, on iki ilgi alanını (bilim, teknik, sanat, dil-edebiyat, tıp, eğitim-ğretim, iş-ticaret, hukuk, politika, tarım, eğlenme-eğlendirme ve açık hava) kapsayan, insanların en çok ilgi duyduğu alana ait konuları daha öncelikli ve daha ayrıntılı okuyacakları varsayımına dayanan Gazete Haberleri Testi (GHT) kullanılmıştır.

Tan'dan sonra birçok ilgi leği Türkçe'ye çevrilmiş veya yeni ölçekler geliştirilmiştir. Ancak, şu an ülkemizdeki mesleki başarı seviyesi ilgi alanlarının dikkate alınmadığını göstermektedir. Mesleğinde yeterince başarılı olamayan birey tatminsizlik ve sonrasında tükenmişlik duygusu yaşamaktadır. Birçok meslekte görülen bu olumsuz durum belki de en çok öğretmenlik mesleğini etkilemektedir. Akbaba' ya (2002) göre mesleki psikolojik danışma ve rehberlik, profesyonel bir yardım süreci olup, bu hizmetten ne yazık ki

ülkemizdeki diğer tüm mesleklerde olduğu gibi öğretmenlik mesleği için de yeterince yararlanılamamaktadır.

Öğretmenliği, diğer meslekleri yetiştirmeye çalışan temel bir meslek olduğunu düşünmek bu savı desteklemektedir. Önceden belirtildiği gibi ülkemizde meslek seçimleri ilgi ve yetenek doğrultusundan ziyade farklı değişkenler sebebiyle yapılmakta olup, öğretmenlik mesleği de bu durumdan payını almaktadır. Sonuç olarak da, başarısız öğretmenler ve başarısız öğrenciler kitlesi oluşmaktadır.

Öğretmenlik mesleği ve kişilik özellikleri alanındaki ilk araştırma 1910 yılında, başarılı öğretmenlerin özelliklerini inceleyen Ruediger ve Strayer tarafından gerçekleştirilmiş ve bir profil oluşturulmaya çalışılmıştır(akt. Yaakub,1990). Esasında, eğitimcilerin ortak paydada buluşarak belirledikleri bazı öğretmen kişilik özellikleri mevcuttur, ancak asıl sorun öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının tamamının bu özellikleri taşıyıp taşımadıklarıdır. İşte bu noktada “Huy Kalıpları” önem kazanmaktadır.

Huy kalıpları, meslek seçimi yapılırken veya işyerine çalışan alınırken “modelleme” yaklaşımının yapılması gerektiğini öne sürer. Bu yaklaşıma göre, bir meslekte çalışan en başarılı bireylerin ortak özellikleri belirlenir ve bir tipoloji oluşturulur; çalışan seçerken veya mesleki danışmanlık yaparken de bu tipolojiye başvurulur.(Woodsmall ve Woodsmall, 2003)

Öğretmenlik mesleği seçimi yapılırken de böylesi bir uygulama; birey, çalışma arkadaşları ve yetiştireceği nesiller açısından son derecede önemlidir. Şüphesiz ki, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yürütülmesinde öğretmen özellikleri önemli rol oynar ve ortaya çıkan ürün kalitesi doğrudan bu

özelliklere bağlıdır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. Maddesine (Çelikten vd.,2005) göre öğretmenlik: *“Devletin eğitim-öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan bir ihtisas mesleğidir.”*

Kanundaki ifadeye karşın, Bayram'ın da belirttiği gibi okuyup yazması olan ve az çok bilgi dağarcığı olan herkesin öğretmenlik mesleği yapabileceği düşüncesiyle birçok alan dışı atama yapılmış ancak sorun giderilememiştir. (akt. Hotaman, 2011) Son yıllarda ise ölçüt olarak KPSS puanı kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu uygulamada aday sadece teorik bilgi açısından değerlendirildiğinden, sağlıklı atamalar gerçekleştirilememektedir.

Meslek seçimi, özellikle de öğretmenlik mesleğinin seçimi günümüzde artık üzerinde durulması gereken bir sorun haline gelmiştir. Alanyazın taramasında yeterince çalışmanın yapılmamış olması ve sonraki çalışmalara ışık tutması amacıyla, bu çalışma “Huy Kalıpları” yaklaşımı çerçevesinde, dokuz boyuttan biri olan “Değişiklik Huy Kalıbı” açısından öğretmen adaylarının kişilik özelliklerini değerlendirmeye çalışacaktır.

1.2. PROBLEM

Dokuz huy kalıbından biri olan, Değişiklik Kalıbı, bireyleri dört grupta incelemektedir. Bu grupları; aynılık, nitelikli aynılık, farklılık ve nitelikli farklılık insanları oluşturmaktadır(Woodsmall,2003). Bu araştırmada amaç; öğretmen adaylarının davranış özelliklerini ‘Değişiklik Kalıbı’na göre inceleyerek, öğretmenlerin belirli bir kalıp davranışa karşı eğilimli olup olmadıklarını ve bu kalıp

davranışların cinsiyet-alan gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini ifade etmektedir. Analiz sonuçları doğrultusunda; dört grup iki ana başlık (Aynılıkçılar- Farklılıkçılar) altında değerlendirilmiştir. Bunun nedeni; aynılık ve nitelikli aynılık, farklılık ve nitelikli farklılık gruplarının birbirine yakın sonuçlar vermesidir.

Buna göre araştırmada; Öğretmen adaylarının Değişiklik Huy Kalıbını kullanma düzeyleri nedir?” ana sorusu ekseninde şu alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Öğretmen adaylarının davranış örüntülerinde, aynılıkçı insanının özellikleri ne düzeydedir?
2. Öğretmen adaylarının davranış örüntülerinde farklılıkçı insanının özellikleri ne düzeydedir?
3. Öğretmen adaylarının “aynılıkçı ve farklılıkçı” insan özellikleri:
 - 3.1. Cinsiyet özelliklerine göre değişmekte midir?
 - 3.2. Okudukları bölüme göre değişmekte midir?
 - 3.3. Sınıf seviyelerine göre değişmekte midir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Gün geçtikçe birey yaşamında meslek seçiminin önemi artmaktadır. Doğru mesleğin seçilmemesi durumunda iş verimsizliği ve mesleki tatminsizlik ortaya çıkmakta olup, bu durum birey ve iş yaşamını olumsuz etkilemektedir.

Tüm meslekler arasında ise öğretmenliğin apayrı bir konumu olduğundan bahsedilebilir. Bu konum, mesleğin “insan yetiştirici” özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bireyin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olarak yetiştirilmesi şüphesiz ki uzmanlık ve beceri gerektiren bir durum olup öğretmenlerden beklenen de tam olarak budur.

Ancak, bu beklenti her zaman karşılığını alamamakta ve sonuç olarak da yetersiz öğretmenler ve başarısız ürünler -öğrenciler- ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla birey özel anlamda da “kişilik” meslekle bütünleşmelidir, diğer bir deyişle; birey kişiliğiyle bütünleşen mesleği icra etmelidir. “Huy Kalıpları”nın da savunduğu düşünce budur. Birey, meslek seçimlerini yaparken önce kendi kişilik kalıbını tanımalı ve o kalıba uygun mesleklere yönelmelidir.

Bu kalıplar, birbirini tamamlayan, birbirinden üstün olmayan, doğuştan getirilen ve kolayca değiştirilemeyen zihinsel alışkanlıklardır. Her bireyde belirgin bazı kalıp davranışlar ağır basar ve bu kalıp davranışlar onların ayırt edici özellikleridir. Bu çalışmada öğretmenlerin kalıp davranışları üzerinde durulacak ve cinsiyet-alan değişkenleri dikkate alınarak “Değişiklik Kalıbına” uygun bir profil çizmeye çalışılacaktır.

Bu araştırma ile öğretmen adaylarının “Değişiklik Kalıbı” içerisinde yer alan “aynılık, nitelikli aynılık, farklılık, nitelikli farklılık” boyutlarından hangisine daha yatkın olduğu ve yatkınlığın cinsiyet-alan gibi değişkenlerden ne kadar etkilendiği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu anlamda çalışmanın; öğretmenlere, öğretmen adaylarına ve mesleki seçimini bu yönde planlayan bireylere yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1.4. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma sonuçları;

1. Araştırmacı tarafından geliştirilen ölçekle sınırlıdır.
2. 2013-2014 eğitim-öğretim yılında, Ahi Evran Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Okul Öncesi, İlköğretim Matematik, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Sınıf ve Türkçe Öğretmenliği dallarında öğretim gören öğrencilerle sınırlıdır.

1.5. SAYILTILAR

Araştırmanın sayıltıları aşağıda belirtilmiştir:

1. Bireylerin huy kalıpları değerlendirilebilir bir kavramdır.
2. Araştırma ölçeğinin bireylerin huy kalıplarını belirlemede yeterli olacağı varsayılmıştır.
3. Ölçeğin öğretmen adaylarını “Değişiklik Huy Kalıbı” açısından değerlendirmeye yeterli olacağı varsayılmıştır.
- 4.Örneklemdaki grubun, ölçek sorularını samimi ve doğru yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.6. TANIMLAR

1. **Kişilik:** Bireyin ilgi, tutum, yetenek, dış görünüş ve diğer bireylerle olan etkileşiminin bütünüdür. Yörükoğlu (1986) kişiliği, insanın

duygu, tutum ve davranışlarının örgütlenmiş, kalıplaşmış, alışkanlık haline gelmiş bütünü şeklinde yorumlar.

2. **Meslek** : Kişilerin hayatlarını sürdürebilmek amacıyla seçtikleri temel uğraş alanı olarak seçtikleri, belli bir süre eğitimden geçtikten sonra icra edebildikleri, çalışma, yükselme şartlarının yasal güvence altına alındığı bir faaliyet alanı olarak tanımlamak mümkündür. (akt. Bek,2007)
3. **Öğretmen**: İstendik davranışları sağlayan, kılavuzlayan, eğitim durumlarını düzenleyen, uygulayan kişidir. (Sönmez,2009:16)
4. **Huy Kalıbı**: Bireyin genetik olarak getirdiği ve sonradan kazandığı davranış örüntüleridir. Bilgi ve eğitimin doğrudan etkili olmadığı, zihinsel alışkanlıklardır.
5. **Aynılık İnsanları**: Huy Kalıplarından, Değişiklik Huy Kalıbının dört alt boyutundan biri olup; sabitlik, klasiklik ve alışkanlıklardan hoşlanan insanları temsil etmektedir.
6. **Nitelikli Aynılık İnsanları**: Aynılık insanlarına göre biraz daha yeniliğe, farklılığa açık olan kimselerdir.
7. **Farklılık İnsanları**: Yaşamlarında sürekli yeniliği ve farklılığı arayan kişilerdir.
8. **Nitelikli Farklılık İnsanları**: Yaşamlarında yenilik, farklılık istedikleri gibi sabitlik de arayan kişilerdir.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde kişilik, kişilik kuramları, meslek seçimi ve huy kalıpları üzerinde durulacaktır. İlgili çalışmalarda konunun daha çok yurt dışında araştırılmış olduğu gözlenmiş, bu araştırmaların da farklı kuramsal çerçeveye ait olduğu dikkati çekmiştir. Yurt içinde yapılan çalışmaların da yetersiz olduğu ve yine farklı kuramsal çerçeveler içerisinde değerlendirildiği görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışmanın alanında bir ilk olacağı söylenebilir.

2.1.İNSANIN KENDİNİ TANIMASI

İnsanın kendini tanıması yaşamda başarı ve doyum için gerekli görülmektedir. Ancak kendini tanıyabilme hiç de sanıldığı kadar kolay değildir. İçinde bulunduğumuz sistem, bireyi hem kendi kendine hem de bireyi diğer bireylere karşı yabancılaştırmaktadır. Günlük yaşamının üçte birini iş hayatında, üçte birini uykuda geçiren bir birey geriye kalan vakti kendini tanımaya, sosyal doyuma veya kişisel sorunlarını çözmeye ayırabiliyor mu?

Maalesef ki bu soruya “evet” demek zor görünmektedir. Öyle ki, bireyler bu arta kalan zamanı teknolojinin sunduklarına ayırmakta ve sonuç olarak; kendini tanımaktan ve sosyal ilişkilerden uzaklaşan bir insan profili ortaya çıkmaktadır. Uzun vadeli sonuç olarak da, mesleki anlamda verimsizlik-doyumsuzluk, sosyal hayatta başarısızlık ve bunlara bağlı sorunlar zinciri oluşmaktadır. Bu yüzden, insanın

kendini tanıması, iç benliğini keşfetmesi, insan kimliğine sahip çıkması gerekmektedir. O halde insanın yeniden tanımlanmasına, insana kendisinin tanıtılmasına, kendinde var olan büyük potansiyelin ona anlatılmasına ihtiyaç vardır. (Serter, 1996; 183)

2.2. KİŞİLİĞİN ÇEŞİTLİ TANIMLARI

Kişilik kelimesini karşılayan Batı kaynaklı sözcükler (personality, personalité, persönlichkeit), Latin tiyatrolarında rollere uygun olarak kullanılan ve maske anlamına gelen “persona” sözcüğünden türetilmiştir. (Köknel,1982:26) Burada da kişiliğin iki farklı boyutunun vurgulandığı söylenebilir: Toplumun görebildiği yüz ve toplumun göremediği ikinci yüz.

Çiçero ise (Yak. M.Ö. 60) “persona” sözcüğünü dört uyarlanmış biçimi ile kullanmıştır.

1. Kişinin belirli bir biçimde görünmesi, ancak öyle olmaması.
2. Kişinin yaşamında oynadığı rol.
3. Kişinin yaşamında oynadığı rol için gerekli tüm özellikler.
4. Görünüş ve asalet (akt.Çimen,2007).

Görülmektedir ki, bu farklı dört biçim de “kişilik” kelimesinin anlamı için güncelliğini korumaktadır.

Kişilik, felsefede “kişinin özünü oluşturan, kuran; kişiyi kişi yapan özellik” tir. Sosyolojide kişilik tanımı “bireyin toplumsal yaşam içinde edindiği alışkanlıkların ve davranış biçimlerinin tümü” olarak yapılmıştır. Hukukta kişilik

tanımı ise "hukuk öznesi olma durumu; hak sahibi olma yeteneği" dir (akt.Çoraklı,2007).

Kişilik psikolojisiyle uğraşanlar, konuya yaklaşım yöntemlerine göre tanımlamalar ve açıklamalar yapmışlardır. Bütün tanımlamalar, Allport'a göre 5 temel grupta özetlenebilir:

1. Kişilik, tüm biyolojik yeteneklerin, iç tepkilerin, eğilimlerin, içgüdülerin ve kazanılmış deneyimlerin birlik ve bütünlüğüdür.
2. Kişilik, bir insanın gelişiminin her evresinde gerçekleşen bir organizasyon bütünlüğüdür. Bu bütünlüğü, kişisel davranışa yansıyan kişiye özgü nitelik ve ilgiler oluşturur.
3. Kişilik, yatkınlık ve deneyimlerin hiyerarşik olarak birlikte oluşturdukları bütünleşme sürecidir.
4. Davranışçı psikologlara göre, kişilik, bir insanın çevresine uyum sağlayan alışkanlıkların tümüdür.
5. Kişilik, bireysel farklılığa dayanan duyguların, yeteneklerin ve alışkanlıkların oluşturduğu işlevsel bir bütünlük sistemidir (Köknel ve diğerleri, 1980:36).

- Kişilik ferdin doğuştan ve sonradan kazanılmış anlıksal, duygusal ve beden özelliklerinin tutarına denmektedir (Enç, 1978:31).
- Kişilik, bireyin diğer kişilerin yanında gösterdiği davranış özellikleridir (Morgan, 2004: 311).
- Kişilik, bütün bedensel özelliklerin, içgüdülerin dürtülerin, eğilimlerin, kazanılmış deneyimlerin bütünüdür (Tezcan, 1993).

- Bir insanın kendine olan özellikleri ile çevresi arasında geliştirdiği ilişkilerin oluşturduğu davranış eğilimlerin toplamıdır (Yanbastı, 1990: 11).
- Fransız yazar Bruyere, "Karaktere Dair" adlı yapıtında karakteri "İnsanın içinde yaşadığı çevrede geçerli olan ahlak kuralları karşısında ortaya çıkan ruhsal portesi" olarak tanımlamıştır (Köknel, 1982:25).
- Kişilik, bir bireyin tüm ilgi, tavır ve yetenekleriyle dış görünüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini içeren kavramdır (Yavuzer,1996:170).
- Kişilik, kavram olarak "bireyin yaşam biçimi" şeklinde tanımlanabilir (Dubrin,1994:56).
- Kişilik, bireyin bilişsel özelliklerine ve davranışlarına etki eden, dinamik ve düzenli bir özellikler bütünüdür.(Mehta, 2012)
- Kişilik, kişinin çevresiyle olan tüm ilişkilerini belirleyen, onu başkalarından ayırt etmeye yarayan huy, alışkanlık, savunma mekanizmaları ve davranış şekilleri gibi özelliklerin oluşturduğu bütündür(Acar,2002:245).
- Kişilik, bireylerin düşünce, duygu ve davranış gibi psikolojik tepkilerindeki ve farklılıkları belirleyen sadece yaşanan an, içinde bulunulan biyolojik durum veya sosyal ortam ile açıklanamayan biçimde süreklilik gösteren özellikler ve eğilimler olarak tanımlanabilir (akt.Taymur ve Türkçapar,2012)
- Kişilik kavramı, bir insanı başkalarından ayıran özelliklerin tümünü, çevresine uyum sağlamak için geliştirdiği davranış biçimini belirtir (Yörükoğlu, 2004: 81).
- Kişilik, "Ben" in sürüp giden bir değişimidir, buna katılma da denilebilir (Reich,1997:165). Reich' in tanımından kişiliğin sabit ve bir birikim ürünü olduğu sonucuna varılabilir. Buna ek olarak, sıkça kullandığımız

atasözlerimizden “Huylu huyundan vazgeçmez.” ve “Bir insan yedisinde ne ise yetmişinde de o dur.” ifadeleri de bu düşünceyi destekler niteliktedir.

- Kişilik; bireyin beden yapısı, mizacı, ilgileri, psikolojik ihtiyaçları, yetenekleri, alışkanlıkları, tutumları ve değer yargılarının bir bütünü olup, onun çevresine uyumunu belirler. Ancak, bireyin kişiliğini teşkil eden bütün bu bileşenleri bilmeye olanak yoktur.(Karamustafa,2000)

Kişiliğin tanımlanması ve gruplanmasına ilişkin çalışma ve araştırmalar başlıca iki temel üzerine kurulmuştur. Birincisinde, kişilikle beden yapısı arasında bağlantı aranmış; zayıflık, şişmanlık gibi bedensel özelliklere göre piknik tip, astenik tip gibi tanımlar yaparak kişilik özellikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Diğerinde ise kişilik, beden yapısından ayrı olarak ruhsal ve toplumsal özellikler dikkate alınarak tiplere ayrılmıştır. Zamanla ikinci görüşü benimseyenlerden bir bölümü, kişilik yapılarını ruhsal çözümleme ve derinlik ruhbilimi açısından da tiplere ayırmaya çalışmışlardır (Atkinson,1987).

Görüldüğü gibi “kişilik” hakkında birçok tanım, yorum yapılmış ancak bir netlik söz konusu olmamıştır. Bunun pek çok nedeni vardır. Kısaca ortaya koymak gerekirse belli başlı nedenler olarak şunlar söylenebilir:

- Herkesin kişiliği kendine özgüdür. Parmak izi gibi onu başkalarından ayıran özellikleri vardır. Her kişinin ruhsal yapısı ve yaşantıları ayrı olduğu için ayrı kişilik geliştirmesi doğaldır.
- Kişilik üzerindeki araştırmalar henüz pek yenidir. Kişiliği ölçmeye yarayan metotlar gereği kadar geliştirilememiştir.

- Kişilik, pek karmaşık ve iç içe girmiş elemanlardan meydana gelmiş bir yapıya sahiptir. Bu nedenlerle kişiliğin açıklanışı, deneysel esaslardan çok, teorik açıklamalara bağlı kalmıştır. Böylece, kişiliğin gelişimi, kişilik özellikleri, kişilik tipleri kişiliğin elemanları gibi önemli konular, bugün için çoğunlukla teorilere dayanmakta, deneysel olarak açıklanamamaktadır (Öztabağ, 1983: 173).

Kişilik kavramıyla çoğu kez eşanlamda kullanılan üç alt kavram daha vardır. Bunlar “mizaç, karakter ve benlik” tir

2.2.1. Mizaç (Huy)

Mizaç ya da huy, bir şahsın kendine has doğuştan getirdiği fizyolojik niteliklerle ilgili olan ruhi tutumdur. Duygusal denge durumunun özelliklerini ifade eder. Günlük yaşantı işinde kişiye ait, oldukça sınırlı belirli duygusal tepkileri nitelik ve nicelik bakımından değişmesidir. Duyguların çabuk veya geç uyanması, çabuk kızmak, sıkılmak, öfkelenmek, neşelenmek, hareketli yada hareketsiz olmak, sürekli olup olmaması, hepsi mizacı yada huyu meydana getirir(Carrel, 1997).

Denilebilir ki, mizaç bireyin duygu durumunu ifade eder. Buna bağlı olarak da bireyler için neşeli, sinirli, uysal, endişeli vb. gibi tanımlamalar kullanılır.

M.Ö. 4. Yüzyılda beden kimyasının mizaç üzerinde önemli etkilerinin olduğunu ileri süren Hipokrat, mizacı dört grupta incelemiştir;

· Neşeli mizaç: Bu gruptaki bireyler hareketli ve neşelidirler. İlgi duydukları şeyler kolayca değişebilir.

· Soğukkanlı mizaç: Az hareketli olan, fazla neşeli olmayan, soğukkanlı ve kuvvetli kişiliği ifade eder.

- Kızgın mizaç: Çabuk kızan, hareketli, heyecanlı ve kuvvetli mizaç tipidir.
- Melankolik mizaç: Sıkılğan, üzgün, hareketsiz ve zayıf kişiliği yansıtan mizaç biçimidir(Zel,2001:28).

2.2.2. Karakter

Kişiliğin ahlaki yönüne ait özellikleridir. İlk yaşlardan itibaren bir takım değer hükümlerinin benimsenmesiyle gelişen ve daha ziyade ferdin davranışının iradi olan yönü, güdü eğilimlerini kontrol eden sağlam ve istikrarlı prensipleri ifade eder. Ferdin ahlaki davranışlarının yönü ve tutarlılığı kastedilir(Köknel, 1995).

Karakter çoğu kez insanın kişiliğinde bulunan doğuştan var olan ve çevrenin tesiri ile kuvvetli olarak ortaya çıkan eğilimlerin (tendencies) tümüdür. Kişiliğin ortaya çıkması için insanın ergin yaşa gelmesi, kendini tanıması, değerlendirmesi gerekirken, karakter çocuğun dünyaya gelmesiyle kendini belli eder. Karakter, doğuştan var olur; değişmez ve sürekli dir. Muhakkak ki, kişiliğin oluşmasında doğuştan gelen eğilimlerin etkisi mevcuttur. Fakat çok yönlü etkenlerin ürünü olan bir kavramdır. Şu halde, bu açıklamalarımızla karakterin kişilik teşekkül edene kadar onun dışında, kişilik teşekkül ettikten sonra da onun içinde yer alan bir kavram olduğunu söyleyebiliriz. Doğuştan kazanılan bazı karakteristik özellikler, örneğin; mizaç, bireyin organik yapısı, yani sinirlerin, dokuların ve salgı bezlerinin oluşum tarzları, huy (doğuştan gelen psikolojik hazırlıklar, yani dikkat ve hafıza gücü, hayal gücü) ve zekâ, bireyin yaşamı süresince mevcut olan kişisel niteliklerdir(akt.Sağlam,2008).

2.2.3. Benlik

Kişilikle eş anlamda kullanılan bir diğer kavram ise benliktir. Benlik, kendi kişiliğimize ilişkin kanılarımız ve kendi kendimizi görüş biçimimizdir. İç varlığımızın bütünü oluşturarak benlik, kişilik gibi karmaşık bir kavramdır (Tezcan, 1997:14). O halde benlik, bireyin özellikleri, yetenekleri, değer yargıları, istek ve ideallerine ilişkin kanaatlerinden meydana gelir.

Baymur'a göre benlik, kendi kişiliğimize ilişkin kanılarımız ve kendimizi görüş tarzımızdır. İç varlığımızın bütünü temsil eden benlik, kişilik gibi karmaşık bir kavramdır. Bu kavramı çözümlenecek olursak, benlik şu soruların cevaplarını içerir(Baymur,1993:267).

a.Ben neyim?

b.Ben ne yapabilirim?

c.Benim için neler değerlidir?

d.Hayatta ne istiyorum?

Benlik, bireyin özellikleri, yetenekleri, değer yargıları, emel ve ideallerine ilişkin kanılarının dinamik bir örüntüsüdür. "Ben neyim?" ve "Ben ne yapabilirim?" gerçek benliği; son iki soru ise ideal benliği meydana getirir(Baymur,1993:268).

Rogers'a (1959) göre benlik; kişinin kendini algılama ve değerlendirme biçimi olarak tanımlanmıştır. Benlik kavramı bir anlamda kişinin çok çeşitli özellikleri yönünden kendini değerlendirmesidir.

Sonuç olarak; mizaç, karakter ve benlik kavramları kişiliğin alt boyutunda yer alır ve sırasıyla kişinin; duygusal, ahlaki durumları ve öz algısı hakkında bilgi

verirler. Bu üç kavram kişiliğin bünyesinde, kişilikle beraber dinamik bir ilişki içerisindedirler.

2.3. KİŞİLİK GELİŞİMİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Kişilik gelişiminde etkili olan faktörlerin tespiti uzun yıllardır tartışılabilen bir konudur. “Kişi, özelliklerini doğuştan mı getirir yoksa çevreden mi kazanır?” Şüphesiz ki bu sorulara net bir cevap vermek mümkün değildir. Birey doğduğu andan itibaren dış dünyayla etkileşim içine girer, bu da sahip olduğu veya olacağı özellikler üzerinde iz bırakır.

Dolayısıyla, bu faktörleri iki grup altında incelemek faydalı olacaktır.

A)Biyolojik Etmenler

B)Çevresel Etmenler

2.3.1.Biyolojik Etmenler

a- Kalıtım: Kişiliğin gelişmesinde kalıtsal etkenlerin rolü oldukça karmaşıktır. Kalıtım yoluyla geçen birtakım özellikler kişilik yapısının oluşumu üzerinde etkilidir. Saç, göz ve ten rengi gibi özellikler doğrudan kalıtıma bağlanabilir. Ayrıca kalıtsal bir hastalık ya da engelli olmak o kişide belli bir kişilik yapısına yol açabilir (Koptagel, 1982: 277).

b- Fiziksel Yapı: Genel olarak bireyin fiziksel yapısının onun bazı davranışlarını, dolayısıyla kişiliğini etkilediği söylenebilir. Eski çağlarda rahat keyfine düşkün ve

kendine güvenen kişilerin çoğunlukla iri yan, şişman beden yapısına, sinsiz, sinirli, huysuz, kendine güvensiz, içe dönük kişilerin zayıf beden yapısına sahip oldukları söylenmiştir (Koptagel, 1982: 279).

Fiziksel yapı ile belli kişilik özellikleri arasında çok düşük korelasyonlar vardır. Bireyin fiziksel yapısı onun kişilik özelliklerini belirlemez, ancak başkalarının ona davranma şeklini, başkalarıyla ilişkilerinin türünü ve aradığı ya da kaçındığı durumları etkileyerek kişiliğini şekillendirebilir. Yapılan araştırmalar, büyüme ve bedensel gelişme hızının kişiliği belirli gelişim dönemlerinde ya da kalıcı olarak etkilediğini göstermiştir. Bu özellikler ergenlik döneminde önem kazanmaktadır. Fiziki görünüm; yakışıklılık, güzellik, çirkinlik kaygılarından doğan etkilenmeler, kişi yetişkin olduğunda - toplumsal yaşamda kendini kabul ettirecek bir yer kazandığına inandığı zaman - kişiliğinden silinip gidebilir, ya da kişilik yapısının şekillenmesinde kalıcı rol oynayabilir (Koptagel,1982, s. 280).

2.3.2. Çevresel Etmenler

Çevre etmenleri arasında iklim, doğa koşulları ve kültürün önemi vardır. Örneğin kuzeyli soğuk iklim koşullarında yaşayan insanların sert ve donuk kişilikli, buna karşın güneyli, sıcak iklim ve kıyı kesimlerinin insanların çabuk değişen duygusal tutumları olduğuna ilişkin genel bir kanı bulunmaktadır(Koptagel. 1982:284).

Bireyin kişiliğine temel teşkil edecek bazı özellikler kalıtımla tespit edilir. Kalıtımla tespit edilemeyen bütün etkiler çevre faktörünün içerisine girer. Çevre faktörünün de en temeli “aile” olarak kabul edilir. Birey, anne karnından itibaren aile

etkisine girer; aile özelliklerine göre şekil almaya başlar. Ailenin çocuğuna karşı tutumları “demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve ilgisiz” olmak üzere dört grupta incelenmektedir (Kaya,1997). Bu gruplarda incelenen ailenin çocukları da şüphesiz ki aile özelliklerine göre şekil almaktadırlar. Örneğin otoriter bir ailede yetişmiş bir fertten demokratik özellikler beklemek doğru olmayacaktır.

Sonraki dönemde etkili olan bir diğer çevresel faktör “okul” dur. Okul, çevresel bir faktör olarak çocuğun tüm gelişiminde önemli bir yer tutar. Genel prensip olarak okul ve aile tarzlarının karşılıklı birbirini desteklemesi, çocukluk ve gençlik dönemlerinde olumlu kişilik gelişimini sağlar (Epstain ve McPerland, 1977). Tıpkı aile ortamı gibi okul ortamı çalışanları nasıl bir tutum sergiliyorlarsa bireylerde de o tutumu gözleme olasıdır. Örneğin, öğretmen okulda otoriter liderlik davranışını benimsemişse, bu kaçınılmaz bir şekilde öğrencinin algılarını etkileyecek, okulda ve diğer sosyal ilişkilerinde otokrat, katı tavırlar gösterecektir.

2.4. KİŞİLİK KURAMLARI

Kişilik, tek bir tanıma sığdırılamayacak kadar çok boyutlu ve derin bir kavram olup, psikoloji biliminin ortaya çıktığı andan itibaren ilgi odağı olmuştur. Birçok bilim insanı bu konu üzerinde çaba göstermiş, insanoğlunu tanımlamak adına çeşitli kuramlar üretmiştir. Bilim insanları, bazı kategoriler, kalıplar oluşturmuş ve insan davranışlarını bu şekilde açıklamaya çalışmışlardır. Ancak, bireylerin kişiliğini, davranışlarının anlamını çözme ve bunu ifade edebilme hala mümkün değildir.

Kişilik kuramları hakkında Yanbastı (1990,22:7) şöyle ifade etmektedir: “*Kişilik kuramları genel psikoloji tarihi içinde yer alır. Kişilik kuramlarının başlangıçta klinik gözlemler ile geliştiğini ve Charcot, Janet, daha sonra Freud, Jung ve McDougal’in etkilerini görüyoruz. Bir başka etki kanalı ise William Stern ile başlayan Gestalt yaklaşımları ve “bütüncü” görüşler olmuştur. Bu arada deneysel psikoloji, öğrenme kuramları ve kontrollü ampirik araştırmalar kendi alanlarında kişilik kuramlarının gelişmesinde etkili olmuşlardır. Psikometri ve insan davranışlarında ölçme ve değerlendirme ve bireysel ayrılıkların saptanması kişilik kuramlarının gelişmesinde başka etki boyutunu oluşturmuştur. Bunların dışında daha pek çok etki alanları vardır. Örneğin; genetik, sosyal antropoloji, sosyoloji ve ekonomi çağdaş kişilik kuramlarına çeşitli açıdan hem etkide hem de katkıda bulunmuşlardır.*”

İnsanı tanımaya yardımcı olan bu kuramlar da kendi içlerinde dörde ayrılmışlardır.

- A. Psikodinamik Kuramlar
- B. Davranışçı ve Bilişsel Kuramlar
- C. Araştırma Odaklı Kuramlar
- D. İnsancıl/Varoluşçu Kuramlar

2.4.1. Psikodinamik Kuramlar

Bu kuram Freud tarafından geliştirilmiş olup, bireyin tanınmasında ve sorununun çözümlenmesinde “birey” e odaklanılmaktadır. Psiko-dinamik kuramda amaç bireyin çatışan duygu ve düşüncelerini anlamalarını sağlayarak onların sosyal

işlevselliğini artırmaktır. Ayrıca, bu kuram bireyin bugünkü davranışlarının temelini geçmişteki yaşantılar olduğunu varsayar.(Topçuoğlu vd. ,2013:19)

2.4.1.1. Sigmund Freud

Modern psikolojinin kurucusu olarak kabul edilen Sigmund Freud, kişiliği duygusal açıdan incelemiş; babasını kaybettikten sonra kendi kendini analiz ederek zihinsel yapının psikolojik bir olgu olarak dış dünyaya yansıdığını belirtmiştir(Ateş,2006).

Freud'a göre, kişiliğin güdüsü ve kişinin en büyük yoksunluğu sevgidir. İnsan bilinçli davranışlardan çok bilinç dışı güçlerle hareket etmektedir. Çoğu kez kendisi de bu bilinç-dışı davranışların kökenine inemez. Ancak, insanın bilinç dışı davranışları derinlemesine analiz edilirse (psikanaliz) altında sevgi arayışı yatmaktadır. İnsanın herhangi bir nedenle tatmin edemediği sevgi yoksunluğu onu bunalımlara ve anormal davranışlara itmektir (Eren,2000:85).

Freud, kişiliğe ait üç yapının olduğunu öne sürmüştü ve buna “Yapısal Model” adını vermiştir. Bu model içerisinde “id, ego ve süperego boyutlarından bahsetmiş ve bu boyutların zihin içerisinde ayrı bölümler değil de adeta bir resmin renkleri gibi, bölümlerin uyum içinde birlikte bulunduğu bir karışım olduğunu ifade etmiştir(İnanç ve Yerlikaya,2011:20)

İd: İd, kişiliğimizin en kaba, en ilkel kalıtımsal dürtü ve arzularını içerir. Bu ilkel, kalıtımsal dürtülerden ikisi, cinsiyet ve saldırganlık, diğerlerinden daha baskındır. İd, davranışlarımızın altında yatan psikolojik enerjinin kaynağıdır. İd, zevk ilkesine

(pleasure principle) göre işler ve hiç geciktirilmeden (şu anda) bütün isteklerinin yerine getirilmesini bekler. Kişiliğin bu kısmı hiç beklemek istemez, düşünce bu kısımda etkili değildir. İd'in itmeleri bilinçaltı dürtülerdir, çünkü birey bu dürtülerin etkisinin çoğu kez farkında değildir (Lawrence,1982:60).

Ego: Kişiliğin yürütme organıdır. İd'in istekleri ile dış dünyanın (süper egonun) eşleştirilmesi, bütünleştirilmesi ile uğraşır. Ego, idin isteklerini gerektiğinde ertelemeye, hoş yaşantıları seçmeye hoş olmayan yaşantılardan uzak durmaya çalışır. Ego, akılcı, mantıklı bir kişilik bölümüdür ve bir anlamda kişiliğin karar organıdır (Bacanlı,1997:69).

Ego, çoğu kez id' le çelişki halinde olsa da, esas görevinin id' in arzu ve dürtülerini mümkün olduğu kadar yerine getirmek olduğunu bilir ve hep o yönde çalışır(Cüceloğlu,1999:408).

Süperego: Süperego, insanın en asil düşüncelerini, büyüklerinden, öğretmenlerinden kısaca yaşadığı ve ilişkide bulunduğu kültürel ortamdan kazandığı iyi özellikleri içerir. Diğer bir ifade ile toplumun ahlaki standartlarının bir temsilcisidir. Bu duruma bağlı olarak süperego birden bire değil zamanla oluşur. Süperego oluşuktan sonra insanın davranışlarını, düşüncelerini, eğilim ve duygularını kontrolü altına alır. Süperego ile sürekli mücadele içinde olan id, bireyin ne yapmak istediğini gösterir. Süperego ise, toplumda bireyin ne yapması gerektiğinin belirleyicisi durumundadır. Birey günlük yaşantısında sürekli olarak zihinsel çekişme altında kalamayacağına göre bir dengeleyici olgusuna, ego'ya gereksinimi vardır (Zel,2001:34).

Freud'un görüşlerine bağlı kalarak, sağlıklı bir kişilik yapısı için, kişiliğin bu üç boyutu arasındaki denetimin ego'nun elinde olması gerekir. Gerek id'in gerekse süperego'nun gerçeklik ilkesi dışında hareket ettiği hatırlanırsa, kişilik gelişiminde bu iki sistemden herhangi birinin baskın olması hali, bireyin düşünsel, duyuşsal ve davranışsal eylemlerinin de gerçeklikten uzak olması anlamına gelecektir. Sağlıklı bir kişilik gelişimi için bu üç boyutun olabildiğince "uzaklaşabilmesi" ve "denge" içinde olması esastır(Can,2002:114).

2.4.1.2. Carl Gustav Jung

Jung içedönük (introvert) ve dışadönük (extrovert) kavramlarını ilk kullanan kişidir. Jung'un kavramları içinde en yaygın ve en çok kullanılan kavramlar içedönüklük ve dışadönüklük kavramlarıdır. İçedönük kimsenin düşünceleri ve ilgileri iç dünyasına doğru yönelmiştir; diğer kimselerle az birlikte olur. Diğer taraftan dışadönük kimse sürekli başkaları ile beraber olmak ister ve hiç yalnız kalmaktan hoşlanmaz. Jung, bir kimsenin etkili bir yaşam sürdürebilmesi için bu iki yönü denge içinde tutması gerektiğini savunmuştur. Ona göre kişilik sorunları, içedönüklük ve dışadönüklük arasındaki var olan dengesizlikten doğar(Frager ve Fadiman,1984:28).

Jung, Freud'un bilinçaltı kavramını kabul etmiş fakat bilinçaltının iki tür olduğunu savunmuştur.

1)Bireye özgü bilinçaltı.

2)Bireyin daha önceki insanlığın duygularının, korkularının ve çabalarının saklandığı ortak (kollektif) bilinçaltı.

Her insanda bu iki bilinçaltının var olduğunu ve onun davranışlarını etkilediğini ifade eder(Cüceloğlu,1999:415). Jung'a göre bu iki temel tipin özellikleri şöyledir (Schultz ve Schultz, 2001:97) :

a) İçe dönük tip kendi üzerine kıvrılmış ve dış dünyanın etkisini reddeden tiptir. Uyarınları kendi içinden alır.

b) Dışa dönük tip, gereksinim duyduğu dış dünyaya yönelir. Uyarınları dış çevreden alır.

2.4.1.3. Alfred Adler

Adler, kişiliği bir bütün olarak değerlendirir. Kişilik, bellek, duygular ve davranışlar gibi çeşitli yönleri bireyin tümü için çalışır. Kişilik genelde çevresel etkenlere dayalıdır, bu etkenler kişiliği şekillendirir (Altıntaş ve Gültekin, 2003).

Adler amaca yönelik, sosyal ilgi ve topluma uyum kavramalarına dayanan bir kişilik kuramı oluşturmuştur. Adler'e göre, benliğin bütünlüğü bireyin "hayat tarzı"dır. Hayat tarzı bireyin kendisinin yarattığı bir olgu olup bütün ruhsal süreçler etkilemektedir(Adler,2010:191).

Adler'e göre; bireyin temel amacı, kendini güçlü kılacak davranışları göstermektir. Kendini yeterince güçlü hissetmeyen kişinin grup ve toplum içinde aşağılık kompleksi içinde hareket edeceğini, kendini güçlü kılacak diğer alanlar arayışı içinde bulunarak kapıldığı bu kompleksi telafi edeceğini ifade etmektedir.

Adler'in Freud' dan ayrıldığı en belirgin nokta onun üstünlük çabasına verdiği önem olmuştur. Adler'e göre üstünlük duygusu insanların elde etmek istediği esas güçtür ve cinsel dürtüden daha kuvvetlidir. Bu duygu bireyin diğerlerinin yanında, kendisini

üstün veya aşağı olarak tanımlamasına yol açar. Temel aşağılık duygusu bireyin bebekliği sırasında gerçekten aciz ve yardıma muhtaçken oluşur ve yerleşir. Bireyin yaşamının geri kalan kısmı bu duygudan kurtulmaya çalışmakla geçer. Birey diğerlerinden baskın olmak, üstünlük geliştirmek için çabalar. Aşağılık duygusu Adler'in geliştirdiği kavramlardan biridir(Cüceloğlu,1999:415).

Adler bütün davranışlarımızın ve deneyimlerimizin ardında harekete geçirici bir güç olduğunu varsayar. Bu güç, sahip olduğumuz potansiyellerimizi kullanmak ve ideallerimize daha da yaklaşmak arzusudur. Üstünlük (superiority), mükemmellik (perfection) ve aşağılık duygusu (inferiority) Adler'in üzerinde durduğu kavramlardır. Freud'un görüşlerinin temeli cinsellik ve bilinçdışı üzerinde Adler'inki ise aşağılık ya da üstünlük üzerinde kurulmuştur. Adler hemen hemen her türlü nevrozun aşağılık duygusundan kaynaklandığını savunur. Nevrozun ise sürekli etkinlik gösteren bir aşağılık duygusu olduğunu kabul eder. Freud'da cinsellik ne ise Adler'de de aşağılık duygusu odur. İnsan davranışlarının hemen hemen hepsinde aşağılık duygusunun etkisi vardır. Yeteneksizlik ve yeteneklerine olan inançsızlık aşağılık duygusunun gelişmesine sebep olur ve aşağılık duygusu içindeki birey kendisi hakkında olumsuz duygular taşır ve hayatın zorluklarıyla başa çıkma konusunda kendini yetersiz ve güçsüz hisseder(Schultz ve Schultz, 2001).

2.4.1.4. Karen Horney

Horney'e göre kişiliğin biçimlenmesinde sosyal ve kültürel koşullar, özellikle de çocukluktaki deneyimler oldukça önemli bir role sahiptir. Çocukluklarında sevgi ve şefkat ihtiyacı karşılanmayan insanlar ebeveynlerine karşı temel düşmanlık

duyguları geliştirirler ve böylece “temel kaygı” geliştirirler. Horney bireylerin temel kaygıyla mücadele etmek için insanlarla ilişkilerinde üç temel tarzdan birini benimseyip, kullandıklarının öne sürmektedir. Bunlar;” insanlara yönelme, insanlara karşı olma ve insanlardan uzaklaşma” dır (İnanç ve Yerlikaya,2011:90).

Bireyler seçtikleri bu tarzlara bağlı olarak da bazı taktikler geliştirirler: (Eren, 2000: 73):

- 1. İnsanlara yaklaşmak onlara sevgi ve yakınlık duymak suretiyle endişe ve korkuları gideren taktikler.*
- 2. İnsanlara karşı gelmek, onlarla mücadeleye girmek, güçlü olduğunu diğer insanlara kabul ettirmek suretiyle endişe ve korkulardan sıyrılma taktikleri.*
- 3. İnsanlardan uzak durmak, onlara karışmamak ve bağımsız biçimde hareket ederek endişe ve korkulardan sıyrılma taktikleri.*

Doğuştan getirilen özelliklere daha az atıfta bulunarak sosyal faktörlere bağlı bir kişilik modeli ortaya koyan Horney, özellikle kadın psikolojisi ve nevrotik kişileri tanımlama alanlarında önemli katkılar sağlamıştır. Ayrıca kişinin kendini analiz edebilmesi amacıyla yazdığı “Kendi Kendine Psikanaliz” (1942) kitabı ilk kendine yardım kitaplarından kabul edilmekte ve halen geçerliliğini sürdürmektedir(İnanç ve Yerlikaya,2011:108).

2.4.1.5. Erich Fromm

Fromm’a göre karakter; sosyal etkiler sonucu yaşam tecrübeleri ile oluşur ve sosyalleşme sırasında yerleşen insan enerjisinin kanalize olma biçimlerini kapsar. Kalıcı olan karakter veya kişilik, bireyin fiziksel yapısını ve mizacını oluşturan

kalıtsal yönleri ile sosyal ve kültürel etkilerin tümünün ortak ürünüdür. Karakter insanın her yönüyle dinamik uyumunu simgeler ve kişinin duygusal ve zihinsel fonksiyonlarını şekillendirir. Her insanın sadece kendisine has yönlerini içeren bireysel karakteri olduğu gibi onun diğer insanlarla ortak yönlerini kapsayan sosyal karakteri de vardır. Sosyal karakter o toplumun fonksiyonlarını sürdürmek ve bütünlüğünü devam ettirmek amacı ile gelişmiştir. Fromm'un ortaya koyduğu bu kavram, yani "sosyal karakter" kavramı Freud'un süperego kavramına benzemektedir. Fromm, karakter eğilimlerinin bedenle olan bağlantısını kabul eder(akt.Özgün,2007:37).

Fromm, insanların çoğunun, kişisel özgürlük bilincinden ve bireyselliklerinden kaçmak üzere güdülenmiş olduğunu belirtir. Bazıları güçlü bir figürle kendilerini özdeşleştirip kendilerinden güçsüzlere saldırarak bu kaçışı gerçekleştirir. Bazıları ise kaçış mekanizması olarak yıkıcılığı ve mekanik uyumluluğu kullanır (Burger, 2006:196-197).

Erich Fromm'a göre psikolojinin temel sorunu bireyin toplumla, dünya ile ve kendisiyle nasıl bir ilişki kurduğunun incelenmesidir. Bu ilişki biçimi, öğrenme ve toplumsallaşma süreçleri sonunda edinilir. Fromm'a göre bireyin çevre ilişkileri iki yöndedir. Birincisi sosyalleşme, ikincisi de asimilasyondur. (Özkalp, 1991).

2.4.1.6 Harry Stack Sullivan

Sullivan, kişiliğin incelenmesinde insanlar arası ilişkilere öncelik tanımış ve kişilik kuramlarının birçoğunda bulunan bir boşluğu doldurmuştur. Davranışların oluşumunda organizmanın dışında yer alan olayları önemle vurgulamıştır. Sullivan'a

göre kişilik varsayımsal bir kavramdır ve ancak ilişkiler incelenerek anlaşılabilir. Dolayısıyla inceleme birimi insan değil, ilişki ve etkileşim durumudur. Kişiliğin yapısal örgütü ise içsel algıların değil, insanlar arası ilişkilerin ürünüdür. Sullivan kişiliği, başlıca görevi gerilimi azaltma olan ve bu amaçla çalışan bir enerji sistemi olarak ele almaktadır. Yeteneklerin gelişmesiyle ve toplumun istekleri doğrultusunda, fırsatlarla bağlantılı olarak kişinin sosyal ilişkilerinin gelişip, değişmekte olduğunu savunur. Sullivan, Freud'un kişiliğin ana yapısını ilk beş yıla bağlayan görüşüne katılmamış, kişiliğin ana yapısının; sosyo-kültürel koşullara ve her bireyin hayatının özelliklerine bağlı olarak yirminin üstünde bir yaşa kadar değişip gelişebileceğini savunmuştur. Bu nedenle olumlu ve olumsuz kişilik değişimi bireyin sosyal hayatının ve kişilerarası ilişkilerinin doğasına ve akışına bağlı olarak hayatın her zamanında oluşabilir. Sullivan'ın inancına göre kişi normal gelişim akışında bebeklik hariç, herhangi bir döneme girmeden önce bir öncekini başarıyla tamamlamış ve incelemiş olmalıdır. Çünkü çevresel koşullara bağlı olarak gelişimin durması her çağda olabilir. Bu durum ileriki gelişimi olumsuz etkileyebilir (Yanbastı, 1990).

Kapsamlı bir kişilik kuramı oluşturan Sullivan, kişiliğin sosyal bir çevrede geliştiğini belirtmiş ve insanların diğer insanlar olmadan bir kişiliğe sahip olamayacaklarını iddia etmiştir. Sullivan' göre "kişilik, asla kişinin içinde yaşadığı ve varlığını bulduğu kişiler arası ilişkilerden soyutlanamaz". Bu yüzden de kişiliğe ilişkin bilgi elde edebilmenin tek yolu insanların kişiler arası durumlarda nasıl davrandıklarını bilimsel olarak incelemektir(İnanç ve Yerlikaya,2011:134).

2.4.1.7 Erik Homburger Erikson

Jung, Adler, Horney, Fromm ve Sullivan, Freud'un libido kuramını reddetmiş ve kendi kuramlarını oluşturarak Freudiyen psikanalizle bağlarını koparmışlardır. Bu kuramcılardan farklı olarak Erikson, Freud'un varsayımlarını reddetmek yerine genişletmeyi tercih etmiştir. (İnanç ve Yerlikaya,2011:160).

Erikson Freud'dan farklı olarak, kişilik gelişiminde ağırlığı sadece çocukluk yıllarına vermez; kişilik gelişimini yaşam boyu süren bir süreç olarak kabul eder. Sağlıklı kişilik gelişimi üzerinde daha fazla duran Erikson, sosyal çevrenin kişilik gelişimi üzerindeki etkilerini de daha fazla vurgulamaktadır (Erden ve Akman, 2000:76).

Erikson'a göre insan hayatı sekiz döneme ayrılabilir. Her dönem, o dönemde çözülmesi gereken problem ve olası durumlarla ifade edilmiştir. Diğer kuramcılardan farklı olarak Erikson, kişilik gelişimini bireyin tüm yaşamına yaymaktadır(Bacanlı,2004:87).

2.4.2. Davranışçı ve Bilişsel Kuramlar

Davranışçı psikoloji genelde psikanalitik kurama bir tepki olarak gelişmiştir. O vakte kadar psikolojinin konusu zihinsel işlevler ve ruhsal fonksiyonlardır. Davranışçı psikolojide ise konu salt davranış ve davranış birimleridir. Onlara göre bir bilim olarak psikolojinin konusu ancak ve ancak nesnel yöntemlerle ölçülebilen ve değerlendirilebilen davranışlardır ve nesnel olmayan, kanıtlanamayan, somut olarak değerlendirilemeyen hiçbir yaklaşımın değeri yoktur. Dolayısıyla bilinç, bilinç dışı,

içsel yaşantılar bilimsel yöntemlerle incelenemediği için konu dışındadır. Sübjektif yargılara, varsayımlara, kanıtlanamaz kurallara yer yoktur (Yanbastı,1990:139).

Davranışçı psikoloji kökenini Rus fizyoloğu İvan Pavlov'un çalışmalarından almış, sonradan üç Amerikalı psikolog J.B.Watson, E.L.Thorndike ve Skinner tarafından geliştirilmiştir. (Gençtan,1988:67).

2.4.2.1 Burrhus Frederick Skinner

Skinner, davranışçı yaklaşımı nedeniyle soyut yapısal kavramları kullanmayı reddetmiştir. Skinner' e göre kişilikte durağan ve sürekli olan şey pekiştirildiği için sıklaşmış olan davranışlar yani alışkanlıklardır. Skinner bu nedenle kişiliğin yapısı konusunda soyut kavramlar öne sürmek yerine, bu davranışların nasıl kazanıldığı üzerinde somut yaklaşımlar geliştirmeyi tercih etmiştir. Skinner insan davranışlarının doğurduğu sonuçlara bağlı olarak koşullandığını öne sürmekte ve bu durumu "edimsel koşullanma" olarak adlandırmaktadır(İnanç ve Yerlikaya,2011:182).

Skinner'e göre bireylerin davranışları önceki yaşantılarından etkilenir. Örneğin köpek fobisi olan bir kimsenin geçmişinde köpeklerle ilgili kötü bir anısından dolayı, köpek görünce korkma, çekinme davranışı gösterdiğini savunmuştur(Cüceloğlu,1999:425).

2.4.2.2 John Dollard ve Neal E. Miller

Miller ve Donald Freud'un ortaya attığı kişilik kavramlarının öğrenme süreçleriyle açıklanabileceğini ileri süren ilk Amerikalı psikologlardır (Cüceloğlu,

1999:424). Dollard ve Miller öğrenmenin yanı sıra gelişim sürecine de büyük ilgi göstermişlerdir. Bu nedenle kişiliğin yapısal veya daha az değişen elemanlarına fazla önem vermemişlerdir. Kişiliğin dengeli ve sürekli yanlarını alışkanlık kavramı ile açıklamaya çalışmışlardır. Alışkanlık bir uyaran ile tepki arasında kurulan bağlantıdır. Kişilik her ne kadar alışkanlıklardan oluşursa da temel yapısı bireyden bireye farklılık gösteren yaşam olaylarına bağlıdır. Bunlardan başka alışkanlıklar da geçicidir. Bugünkü alışkanlıklarımız ileriki yaşantılarımız sonucu değişebilir. Kişilik tek yönlü alışkanlıklar dizisi değildir. Bunun yanı sıra birincil ve ikincil dürtüler ile tepkilerin hiyerarşisi kişiliğin devamlılığını sağlar (Yanbastı,1990:157).

Onlar, Freud'un kavramlarının içeriğine itiraz etmemişler, bu kavramların insan davranışında önemli rol oynadığını kabul etmişlerdir. Onların itiraz ettikleri, kavramların tanımı ve deneysel temelidir (Cüceloğlu. 1999,424).

Dollard ve Miller'in kaygı ve çatışma gibi iki önemli değişken üzerindeki vurguları ve metafizik olmayan bastırma (represyon) tanımları kuramlarının övgü alan tarafıdır(İnanç ve Yerlikaya,2011:206).

2.4.2.3. İvan Pavlov

Klasik şartlanma deneyiyle öğrenmenin temel ilkelerini ortaya çıkarmıştır. Pavlov, köpekler üzerine yaptığı deneyde, yemek vermeden önce zili çalmakta sonrasında yemeğini vermektedir. Normalde zil çalmasının tükürük salgılayıcı bir işlevi olmamasına rağmen, belli bir deneyimden sonunda sadece zilin çalmasıyla köpek tükürük salgılamaya başlamaktadır. Böylece köpek zilin çalmasının yemek anlamına geldiğini öğrenmektedir. Davranışçı kuramı benimseyen Pavlov,

davranışların daha önceki olaylara verdiğimiz tepkilerin sonucu olarak kabul etmektedir(Hazar,2006)

2.4.2.4. Edward Thorndike

Davranışçılığın önemli ismi olup, öğrenme kanunları olarak ortaya koyduğu egzersiz kanunu ve etki kanunu halen geçerliliğini korumaktadır. Egzersiz kanunu; uyarıcı tepki bağının egzersiz yapıldıkça, kullanıldıkça güçleneceğini ifade eder. Buna göre en iyi, kalıcı öğrenme tekrarlarla sağlanmaktadır. Etki kanunu ise organizmanın gösterdiği tepkinin etkisinin rahatlatıcı ve doyuma ulaştırıcı olduğu sürece tepkinin gösterileceğini ifade eder(Bacanlı,2004).

2.4.2.5. Albert Bandura

Bandura sosyal öğrenme kavramına vurgu yapmış, insan davranışlarını sadece pekiştirme yoluyla biçimlendirmeye değil, bilişsel, davranışsal ve çevresel faktörlerin karşılıklı etkileşimiyle açıklanacağını savunmuştur. Bir davranışı kazanırken gözlemlenin daha kolay bir yol olduğu öne sürer ve gözlem öğrenmesinde dört önemli ögenin bulunduğu dikkati çekmektedir.

1.Dikkat: Öğrenmenin gerçekleşebilmesi için kişinin modele ve davranışına dikkat etmesi gerekir.

2.Hatırlama: Modelin davranışını tekrar edebilmek için kişi modelin davranışını hatırlayabilmelidir.

3.Uygulama: Bu aşamada kişi pratik uygulama yapar.

4.Güdüleme veya Pekiştirme: Kişi yaptığı davranışın karşılığı olarak pekiştirilmeli ve teşvik edilmelidir aksi halde davranışın tekrar etme ihtimali azalır(Bacanlı,2004:175).

2.4.2.6. George Alexander Kelly

George Kelly' e göre insan davranışı hem gerçekliğe hem de insanların gerçeklik algılamasına dayanmaktadır. Kelly, Skinner'in davranışın çevre tarafından şekillendirildiği fikrini reddettiği gibi tek gerçeğin insanın öznel algısı olduğu şeklindeki mutlak fenomenolojiyi de reddetmektedir. Kelly, evrenin gerçek olduğunu ancak insanların bunu değişik yollarla yorumladığı görüşünü savunmaktadır. Bu nedenle insanların kişisel yapıları yada olayları anlama ve açıklama şekilleri, onların davranışlarını yordamada anahtar rol oynamaktadır(İnanç ve Yerlikaya,2011:225).

2.4.3. Araştırma Odaklı Kuramlar

Araştırma odaklı -ayırıcı özellik- kuramları kişiliğe karşı yüzeysel bir yaklaşımı temel alırlar. Kişiliğin bilinçli ve somut yönlerine odaklanırken bilinçdışı ve davranışa ilişkin soyut açıklamaları önemsememektedirler. Bu kuramın en çok öne çıkan isimlerinden Allport kişilik sınıflandırılması ve kişilikle ilgili ölçek geliştirilmesi çalışmalarını yürütmüş ve her bireyi kendi içerisinde değerlendirme düşüncesini savunmuştur(İnanç ve Yerlikaya,2011:241).

Ayırıcı özellik yaklaşımının güçlü yönleri arasında, güçlü deneysel temel, uygulanabilirlik ve ortaya çıkan çok sayıda araştırma sayılabilir. Yaklaşım yapılan

eleştiriler ise, davranış sorunlarıyla başa çıkmak için bir yöntem önermemesi ve üzerinde uzlaşmış bir çerçevesinin olmamasıdır(Burger,2006:283).

2.4.3.1. Gordon Willard Allport

Psikanalitik yaklaşıma aşırı bağlılıkla suçladığı Freud' un aksine, ayırıcı özellik kuramının sınırlılıklarını en başından kabul etmiştir. Davranışın çeşitli çevresel etkenler tarafından etkilendiğini ve ayırıcı özelliklerin, bir bireyin ne yapacağını yapamayacağını kabul etmiştir. Ancak, "bir kişinin etkinlik akışında değişken bir kesimin yanı sıra, durağan bir kesim de vardır" demiştir. Allport, ayırıcı özelliklerimizin sinir sistemimizdeki fiziksel öğelerden kaynaklandığını, bir gün bilim adamlarının nörolojik yapıları inceleyerek insanların kişilik özelliklerini belirleyebilecek düzeyde bir teknolojiyi geliştireceğini öne sürmüştür (Burger, 2006:239).

Alana yaptığı katkılar arasında; bireyi tanımlama için kullandığı temel ve ikincil ayırıcı özellikler, bireyi grup normlarına göre değil de kendi içinde inceleme, işlevsel otonomi ve kendilik kavramları yer almaktadır.

2.4.3.2. Raymond Cattell

Diğer kuramcılardan farklı olarak Cattell, kişiliği inceleme çalışmalarına klinik izlenimler veya içgörüselle öngörülerle başlamamıştır. Cattell, tümdengelimci akıl yürütme yerine ampirik araştırma yöntemlerine dayalı tümevarımcı bir yaklaşımı

benimsemiştir. Temel hedefi faktör analizi tekniğini kullanarak kişiliğin temel özelliğini keşfetmekti(İnanç ve Yerlikaya,2011:263).

Raymond Cattell, kişiliğin temel yapısını belirlemekle ilgilenmiş, faktör analizi adı verilen istatistiksel bir işlem kullanarak insan kişiliğini oluşturan temelleri bulmaya çalışmıştır(Burger,2006:282).

2.4.3.3. Hans Eysenck

Hans Eysenck, kişiliği biyolojik temelde açıklayan ilk bilim adamlarından biridir. Kişiliğin üç ana boyut üzerinde ele alınabileceğini söylemiştir. Bunlar, içe dönüklük-dışa dönüklük, nevroitiklik ve psikotiklikdir (akt.Çoraklı,2007).

Eysenck, “nitelik” ve “tip” kavramlarını ilk kez kullanarak kişilik yorumlamasına yeni boyutlar kazandırmıştır. Eysenck’e göre, nitelik, bireyin belli biçimde davranışta bulunma eğilimlerinin bütününden, tip ise, niteliklerin toplanması ve örgütlenmesinden oluşur. Kişilik bunların bileşimi, başka bir ifade ile bütünüdür (Lloyd,1990:704).

Eysenck, kişilik yapısını, birbirinden bağımsız iki uçlu yatay ve dikey iki boyut üzerine konumlandırmıştır. Yatay boyutun bir ucunda içe dönüklük, öteki, ucunda dışa dönüklük; dikey boyutun üst ucunda nevroitik, alt ucunda normal tipler bulunmaktadır. Bütün bireylerin kişilik yapıları bu iki boyut arasında bir yerde bulunduğunu ifade etmekte olup, bu yer gözlem, dereceli ölçek ve testlerle saptanmaktadır. Dikey ve yatay boyutlarda yer alan ve kişiliği oluşturan bu öğeler, birbirinden ayrı olan, ancak; aralarında bağlantı bulunan dört ayrı düzeye

yerleştirilmiştir. Bunlar; “Melankolik, Sengen, Kolerik ve Flegmatik” düzeyleridir (akt. Sağlam,2008).

2.4.3.4. Robert McCrea ve Paul Costa

Allport’la başlayıp Cattell ve Eysenck’le devam eden ayırıcı özellik çalışmaları ve kişiliğin temel boyutlarını belirleme çabaları McCrea ve Costa’nın “Beş Faktör Kuramı” ile farklı bir noktaya gelmiştir. Kişiliği beş faktör altında incelemiş ve kişiliğin ölçülebilir bir kavram olduğunu öne sürmüşlerdir. Klinik deneyimler ve spekülasyonlara dayalı olarak kendilerinden önce geliştirilen kuramlara karşı çıkan Mc Crea ve Costa, bu kuramların yerini geçmişin kavramsal içgörülerinden gelişen ve çağdaş ampirik araştırma bulgularına dayanan yeni kuramlara bırakması gerektiğini ifade etmişlerdir. Beş faktör modelini bir kişilik kuramına dönüştüren bu yaklaşımın öğeleri şunlardır:

1.Dışadönüklük: Bu boyutta yüksek puan alan bireyler eğlenceyi seven, konuşkan, şakacı, sevecen ve sosyal kişilerdir.

2.Deneyime Açıklık: Sürekli olarak yeniyi, farklıyı arama eğiliminde olan bireylerdir. Bu kişiler bağımsız düşüncelere sahip olup geleneksel değerleri sorgulama özelliği taşırlar. Meraklı, hayal gücü geniş, yaratıcı ve özgürlükçü olarak nitelendirilebilirler.

3. Uyumluluk: Uysal, güvenilir, yardımsever, cömert ve iyi huylu bireyler bu grubu oluştururlar. İş birliğine yatkın bireylerdir.

4. Öz-disiplin: Bireylerin ne kadar düzenli, kontrollü, disiplinli, organize ve başarı yönelimli olduğu ile ilişkilidir. Bu bireyler dakik, azimli, iyi organize olmuş, çalışkan ve hırslı olarak nitelendirilebilirler.

5.Nevrotikler: Bu bireyler ise, kaygılı, güvensiz, kendine acıyan, duygusal kişilerdir. Stresle ilgili ruhsal rahatsızlıklara daha çok yatkınlık göstermektedirler.

Bu beş faktör analizinde yüksek puan alan bireyler yukarıdaki nitelikleri taşıırken, düşük puan alan bireyler tam zıttı özellikler taşımaktadırlar(İnanç ve Yerlikaya;2011:287-288).

2.4.3.5. Meyer Friedman ve R. H. Rosenman

Friedman ve Rosenman kişilik ve stres üzerindeki çalışmalarıyla tanınmakta olup, bireyin yaşamındaki stres oranının sahip olduğu kişilik tipinden kaynaklandığını savunmuşlardır. Buna göre A Tipi Kişilik ve B Tipi kişilik olmak üzere iki boyut öne sürmüşlerdir(Vecchio,1995:498).

A Tipi kişilik özellikleri: Hareketlidir, hızlı yürür, hızlı yemek yer, hızlı konuşur, sabırsızdır, aynı anda iki işi birden yapmaya çalışır, boşa zaman geçirmeyi sevmez, rakamlara önem verir, atılgandır, rekabeti sever ve kendisini devamlı baskı altında hisseder.

B Tipi kişilik özellikleri: Zamanı dikkate almaz, sabırlıdır, kendini övmez, kazanmak için değil eğlenmek için oynar, kendini sıkımaz, rahattır, sınırlı zamanlı işleri yapmayı ve acele etmeyi sevmez, yumuşak huyludur(akt. Soysal,2008).

2.4.3.6. Julian Rotter

Öğrenme kavramlarını kullanarak kişilik kavramına yaklaşan psikologlardan biri olan Rotter, kuramına “beklenti-değer” adını vermiştir. Bu kurama göre, birey bir davranışı bir sonuç beklediği için yapar. Herhangi bir durumda beklenti veya değerden biri çok düşükse davranış ortaya çıkmaz(Cüceloğlu,1999:426)

Rotter’in kazandırdığı bir başka kavram ise “İçten-Dıştan Denetimlilik” kavramlarıdır. Bu kavramlar, bireylerin yaşamlarındaki denetleyebilme gücünü ifade ederler. Buna göre içten denetimli insanlar, çevrenin kendi kontrolleri altında olduğuna inanırken, dıştan denetimli bireyler olup bitenler hakkında kendilerinin aciz kaldıklarına inanmakta ve kaderci bir yaklaşım sergilemektedirler (Cüceloğlu,1999:421).

2.4.4. İnsancıl/Varoluşçu Kuramlar

Kişilerin kendi eylemlerinden büyük oranda sorumlu olduğunu varsayar. Bu yaklaşıma göre, bazen olaylara karşı otomatik bir tepki göstersek ve bilinçaltı dürtüler tarafından güdülensek de, her an kendi yazgımızı belirleme ve eylemlerimize karar verme gücüne sahibizdir, hepimizin iradesi özgürdür (Burger, 2006:416).

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, psikolojik yardım talebinde bulunan insan sayısının artması, kuramcılarını daha felsefik bir bakışa yönlendirmiş ve bu kuramın temelleri atılmıştır. Bu yaklaşımı diğerlerinden ayıran özellik; insan doğasına ilişkin olumlu bakış açısı, insana ve insan iradesine saygıdır(İnanç ve Yerlikaya,2011:293).

Derezotes'e (akt.Topçuoğlu,2013) göre, birey bu kuram dahilinde kendini gerçekleştirir, kendisi olur, kendini iyi hisseder, kendisine dair sorumluluk duyar ve duygularını rahatça ve dürüstçe ifade edebilir. Yaşamında bir anlam bulur ve tüm bunlar parçaları bütünleme sürecidir.

2.4.4.1. Carl Ransom Rogers

Rogers'a göre her insan doğuştan mutluluğu arar ve potansiyellerini gerçekleştirmek, iyiye doğru değişmek için çaba harcar. Benlik bilincini, diğer bir deyişle kişinin kendisiyle ilgili düşüncelerini, algılarını ön plana çıkarmıştır(Cüceloğlu,1999:428).

Bu kurama göre, herkes yaşamın engelleri tarafından önü kesilmediği sürece bir başarıya ve mutluluk konumuna doğru ilerler. Rogers, bireylerin benlikleriyle çelişen bir bilgiyle karşılaştıklarında, ortaya çıkabilecek kaygı durumundan kaçınmak için çarpıtma ve inkar yoluna başvurduklarını savunur. Rogers, bu inkar ve çarpıtmayı yenmek için anne, baba ve terapistlere koşulsuz olumlu kabul göstermelerini önermektedir(Burger,2006:458).

Rogers, insanın kendi düşünce ve davranışlarını olumlu yönde değiştirebileceğini öne sürmüş ve yalnızca kendisinin yaşamına yöne verebileceğine inanmıştır. Bu inanişaya uygun olarak kendi terapi yaklaşımını "danışan merkezli terapi" geliştirmiştir(İnanç ve Yerlikaya,2011:298).

2.4.2.2. Abraham Harold Maslow

Maslow' a göre her bireyin biyolojik bir temele dayanan, belli ölçüde doğal, temel ve sözcüğün dar anlamıyla değiştirilemez ya da değişmez bir içsel doğası mevcuttur. Doğuştan getirilen yatkınlıklar çoğunlukla sağlıklıdır ve yapıcı yönde gelişim, nezaket, cömertlik ve sevgi potansiyelini içerir. Sonradan oluşan olumsuz duyguların ise; gereksinim, duygu ve yeteneklerin engellenmesinden dolayı geliştiğini savunmaktadır(İnanç ve Yerlikaya,2011:314).

Maslow, güleri kademeli bir yapı içinde görmekte ve insanların alt basamaktaki gereksinimleri giderir gidermez bir sonraki basamağa yöneleceğini kabul etmektedir. En sonunda bireyin ulaşacağı en yüksek basamağın "kendini gerçekleştirme" (özgerçekleştirim) basamağı olduğunu kabul etmektedir. Cüceloğlu,1999:430). Maslow kendini gerçekleştirilmiş insanın özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

1. Gerçeği olduğu gibi kabul eder.
2. Kendini olduğu gibi kabul eder.
3. Başkalarını olduğu gibi kabul eder.
4. Kendiliğinden davranır, spontandır.
5. Yaratıcı bir biçimde davranabilir.
6. Yaşamın getirdiği olayları tam anlamıyla, olaylara uygun yaşar.
7. Yakın ve samimi birkaç dostu vardır.
8. Kendi sorumluluğunu bilir, çalışkandır.
9. Dürüştür.
10. Çevresinin farkındadır, devamlı çevresini inceler, yeni şeyler dener.

11. Savunucu değildir. Savunma mekanizmalarını çok kullanmaz. Kendi eksikliklerini ifade etmekten kaçınmaz.

12. Dünyayı objektif bir şekilde algılar.

13. İnsanlara değer verir ve onların sorunlarını ciddiye alır.

14. Başkalarını kayıtsız şartsız saygıdeğer bireyler olarak kabul eder. (Arı,1998:52).

2.4.4.3. Rollo Reese May

Varoluşçu psikolojiyi benimseyen May, bireyleri yaşam içerisinde yer aldıkları kadar sağlıklıdır görüşünü desteklemiştir. Bu görüşe “dasein” adı verilmiş olup insanın doğa içerisinde var olma, kendini bağımsız ve ayrı bir birey olarak kabul etmesi anlamında kullanılmıştır.

May’e ve genel olarak varoluşçulara yöneltilen temel eleştiri; öne sürdükleri fikirleri kuramsal bir yapıda şekillendirmiş olamamalarıdır. Bilimsel olarak denenebilir belirgin hipotezler içermemesi ve bu nedenle de deneysel araştırma yapılamaması olumsuz yönlerinden kabul edilmektedir. Ancak “dasein” kavramı kişiliğin kavramsallaştırılmasında olumlu bir adım olarak düşünülmektedir (İnanç ve Yerlikaya,2011:343).

2.4.5. Diğer Çalışmalar

2.4.5.1. Sandra Seagal Kişilik Dinamikleri

Kişilik Dinamikleri, bireyi bir sistem olarak değerlendiren ve bu sistemler arasındaki işleyiş farklılıklarını tanımlayan bir yaklaşımdır. Her bireyi, kendini bir

bütün olarak keşfetme arayışında kabul eder, ancak her bireyin de farklı özelliklere sahip olduğunu savunmaktadır(akt.Şimşek,2006).

Bu yaklaşım, toplumdaki bireylerin %99'unun beş temel kişilik yapısında görüldüğünü savunmakta olup bu yapının üç temel kişilik boyutu üzerine inşa edildiğini destekler. Bu boyutlar; zihinsel, duygusal ve fiziksel boyutlardır. Bu kişilik boyutları şöyledir (Seagal,1997:26):

Tablo 1

Seagal'in Kişilik Dinamikleri ve Özellikleri

	KİŞİLİK BOYUTLARI		
	ZİHİNSEL	DUYGUSAL	FİZİKSEL
İLGİ ALANLARI	Kavramlar, Yapılar, Fikirler.	İlişkiler örgüt	Hareket işlem
ÖZELLİKLERİ	Düşünme, Vizyon oluşturma, Planlama, Odaklanma, Yönetme, Yapılaşırma, Geneli görme, Değer oluşturma, İlke oluşturma, Objektif olma, Analiz.	Hissetme, İlişkilendirme, İletişim kurma, Bağlantı sağlama, Kişiselleştirme, Empatik beceri kullanma Organize etme, Ahenk yaratma, Hayal etme.	Yapma, Üretme, Somutlaştırma, Detaylandırma, İşlev kazandırma, Kolaylaştırma, Ortak hareket etme, Sistematiğe hale getirme.

(akt.Sağlam,2008)

Zihinsel boyut; akıl ve düşünme ile, duygusal boyut; hislerle ve ilişkilerle, fiziksel boyut ise; vücut ve hareket ile ilgilidir. Bu üç temel kişilik boyutu her

bireyde farklı oranlarda bulunduğu kabul edilmekte olup, bir boyutun diğerine kıyasla baskın olduğu öne sürülmektedir.

2.4.5.2.Eduard Spranger Kişilik Tipolojisi

Kişiliği ruhsal ve toplumsal açıdan değerlendiren Alman ruhbilimci Spranger, bireyin toplumsal rolü, durumu ve amacına göre altı temel tip oluşturmuştur (Köknel,1984:6).

a. Teorik tip: Soyut düşünen, düşüncelerini gerçekleştirmek için sürekli arayış içinde olan insanlardır.

b. Estetik tip: Sürekli olarak yenilik ve değişiklik peşinde koşarlar.

c. Ekonomik tip: Maddi çıkarlarını üstün tutarlar.

d. Sosyal tip: Başkalarına yardımcı olmaktan hoşlanırlar.

e. Politik tip: Mevki elde etmek, güçlü, kudretli olmak için çaba harcarlar.

f. Dindar tip: Günlük yaşamdan çok öbür dünyayla ilgilenen, ikisi arasında sürekli bağlantı kurmaya çalışan insanlardır.

Ancak, bütün bu görüş ve yaklaşımlara rağmen, kişiliğin çözümlenmesi anlamında eksik noktalar halen mevcuttur. Bu konuyu bir psikoloji profesörü olan Lea Pulkkinen şöyle ifade etmiştir:

“Hâlâ bir şeyler eksik. İnsan kişiliğinin, tanımlanan kişilik özelliklerinden, üzerinde yürütülen fikirlerden ya da yaşam tarzlarından elde edilen sonuçlardan çok daha fazla olduğunu düşünüyorum. Gordon Allport kişiliğin ‘bireyin kendi içinde ve belirli bazı davranışlarında gizli olan şey’ olduğunu söyler. Demek ki, kişiliğin gizli olan

kısımlarındaki değişimleri ortaya çıkaracak başka araştırmalara ve yeni kavramlara ihtiyacımız var.” (akt.Şimşek,2006)

2.4.5.3. Wyatt Woodsmall – Davranış/Huy Kalıpları

2.5. DAVRANIŞ/HUY KALIIPLARI

Belirtilen kuram ve yaklaşımlar uzun yıllar ilgi görmüŐ ancak eksikliklerin olduğu kabul edilerek yeni yaklaŐımların da yolu açık tutulmuŐtur. Bu yaklaŐımlardan olan “Huy Kalıpları”, belirli bir modeli kullanmak yerine birçok tipolojiden sentez oluşturma ve modeller arasındaki ilişkiyi kavrama üzerinde durmuŐtur(Woodsmall ve Woodsmall,2003:10). Bu alıŐmada “Huy Kalıpları” hakkında bilgi vermek amacıyla, kavram sahipleri Marilyn ve Wyatt Woodsmall’un kitabı “Davranış Kalıplarının Gücü”, temel kaynak olarak kullanılmıştır.

Bu yaklaşımın kurucuları Wyatt Woodsmall ve eŐi Marilyn Woodsmall’dur Marilyn Woodsmall, Uluslararası Tipolojik Araştırmalar Enstitüsü’nün kurucusu ve başkanı; Wyatt Woodsmall ise başkan yardımcısı olarak halen görev yapmaktadır. Savundukları tez; hiçbir yaklaşım tek baŐına bütün davranışları açıklamaya yeterli değildir, insan davranışlarını anlamanın yolu zihinsel, fiziksel, duygusal ve ruhsal ögeleri birleŐtiren modelin sentezini yapmaktır. Bu sentez için de Huy Kalıpları, bireyleri dokuz farklı kalıp altında incelemekte ve farklı yöntemler uygulamaktadır.

Her bireyin farklı birer davranış kalıbına sahip olduğunu savunan bu yaklaşım, kalıpların kolay ve hızlı bir Şekilde değiştirilemeyen “zihinsel alışkanlıklar” olduğunu kabul etmektedir. Bu kalıplar arasında kesin ve net ayrımların olmadığı ve dönem dönem kalıplar arası geçişin olabileceği ifade

edilmektedir. Ayrıca bireylere kişiliklerinin bir parçası olmayan Davranış Kalıbının öğretilmeyeceğini öne sürerken, eğer birey kalıp değişikliği yapmak istiyorsa bu kalıbın, kişiliğine yakın olması gerektiğini savunmaktadır.

Huy Kalıplarının savunduğu bir diğer nokta; performansın artırılması iyi parçalar yaratmaya değil, parçalar arası ilişkiyi optimum düzeye çıkarmaya dayalıdır. Bu özellik en çok iş yaşamını ilgilendirmekte olup, birey özelliğine göre meslek seçiminin yapılması gerektiğini savunur.

Huy Kalıplarına göre insanlar etkileşim içindeyken 4 temel eylemde bulunurlar ve bunlara 9 davranış kalıbı karşılık gelmektedir. İnsanların temel eylemleri ve davranış kalıpları şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 2 – Davranış Kalıpları ve Eylemler

DAVRANIŞ KALIPLARI	EYLEMLER
1.Değişiklik Kalıbı	1. Algılama
2.Temel İlgi Kalıbı	
3.Bilgi Kalıbı	
4.Değerlendirme Kalıbı	2. Bilişsel
5.Karar Kalıbı	
6.Motivasyon Kalıbı	3.Duygusal
7.Dürtü Kalıbı	
8.Etkinlik Kalıbı	4.Fiziksel
9.Organizasyon Kalıbı	

2.5.1. Temel İlgi Kalıbı

Bu davranış kalıbı, isminden de anlaşılacağı üzere bireylerin ilgi duydukları alana göre gruplandırılmasıyla ilgilidir. Buna göre, ortak ilgi alanına sahip bireyler daha iyi anlaşırken, ortak ilgi alanı az olan veya hiç olmayan bireyler ise daha zayıf iletişim kurmaktadır. Bu kalıp kendi içerisinde, ilgi duyulan alana göre beş gruba ayrılır:

1. Kim? (İnsanlar)
2. Ne? (Nesneler)
3. Ne zaman ve nasıl? (Eylem)
4. Neresi? (Yer)
5. Yukarıdakiler dahil Neden? (Bilgi)

Bireyler için bu ayırım yapılırken ilgi alanları ve sohbet konularına yaptıkları vurgu ölçüt alınır. Örneğin; kimi bireyler bir olayı anlatırken daha çok kişiler üzerinde durur. Bu durum, onun kişiler hakkında daha detaycı ve ilgili olduğunu göstermektedir. Kişi filtrasyonuna sahip bireyler insanlarla birebir iletişim içinde bulunabilecekleri mesleklerde başarılı olmaktadır.

Konuşma esnasında daha çok nesnelere vurgu yapan bireyler ise; eşyalara, maddiyata önem veren bireylerdir. Meslek seçiminde ürün pazarlama ve satışı uygun görülmektedir.

Cümlelerinde olayların zamanına ve nasıl olduğuna yönelen bireyler, harekete, eyleme önem veren bireylerdir. Yaşamlarında hareket vazgeçilmez bir unsurdur. Mesleki hayatta hareketi, aktif olmayı seven bireyler üçüncü grubu oluşturmaktadırlar.

İfadelerinde daha çok konum ve yere vurgu yapan bireyler ise dördüncü grupta yer alırlar. Bu kişiler için konum özellikleri çok önemli, olup buldukları yerdeki ısı, ışık, koku gibi özellikler belirleyici niteliklerdir.

Son grubu oluşturan Bilgi İnsanları ise entelektüel bir yaklaşıma sahiptirler. Okumak ve yeni şeyler öğrenmekten keyif alırlar. Yaşamdan ve insan ilişkilerinden tek beklentileri bilgi almaktır. Çalışma hayatında daha çok eğitim sektöründe yer alırlar.

Woodsmall'a göre bireylerin % 30'unu insan, % 30'unu eylem, %30'unu nesne, %5'ini yer ve geri kalan %5'ini de bilgi insanları oluşturmaktadır(Woodsmall,2011:98).

Temel ilgi kalıbı bireyleri beş gruba ayırmış olup, birincil ve ikincil filtre kavramlarını öne sürmüştür. Buna göre bireyler, insan filtrasyonunu ve nesne filtrasyonunu bir arada yapabilir fakat biri daha ağır basar. Örneğin birey konuşmalarında kişilerden sıkça bahsederken, eşyalardan da bahsedebilir. Bu durum o kişinin birincil filtresinin “insanlar”, ikincil filtresinin “nesnelere” olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, “yüksek bağlam ve düşük bağlam” terimleri de bu kalıp içerisinde değerlendirilmektedir. Yüksek bağlam insanları, bir konu hakkında bahsederken detayları paylaşmayı severken düşük bağlam insanları gerekenden fazlasına ihtiyaç duymazlar. Dolayısıyla, düşük bağlam insanları yüksek bağlam insanlarını detaycı, sıkıcı bulurlar ve sohbetlerinden keyif almazlar.

2.5.2. Bilgi Kalıpları

Bilgi kalıpları, bilginin elde edilmiş biçimi ve bilginin yapısına bağlı olarak iki kısımda incelenmektedir. İlki olan “Algılama Kaynağı” bilgiyi dışarıdan nasıl edindiğimiz ve onu nasıl temsil ettiğimizle ilgilidir. Bilgiyi beş duyu organımızla mı elde ediyoruz yoksa sezgisel yollarla mı? Bu sorunun cevabına göre bireyler iki gruba ayrılmaktadır.

1.Somut Bilgi İnsanları: Buldukları ortamdaki verileri duyu yollarla elde etmektedirler. Beş duyu organıyla tespit ettikleri kavramların varlığını kabul ederler, gelecekte ziyade şimdiye odaklanırlar, deneyci ve pragmatik oldukları söylenebilir. Heyecan ve hareketten hoşlanırlar, soyut ilke ve kuramları sıkıcı bulurlar. İş adamlarının çoğunluğu bu grupta yer almaktadır.

2.Soyut Bilgi İnsanları: Edindikleri veya edinecekleri verileri sezgisel yollarla sağlarlar. Mevcut durumun ötesine geçerek ihtimaller ve bağlantılar üzerinde düşünürler. Duyusal ayrıntılara girmekten hoşlanmazlar, tablonun bütünü görmeye gayret ederler. Gelecek odaklı düşünürler. Yaratıcı, kuramsal bilim ve felsefeye meraklı oldukları kabul edilmektedirler.

İkinci kısımda ise bilginin parametreleri “kapsam ve derinlik” olarak belirlenmiş ve iki alt kategori oluşturulmuştur. Buna göre, iletişim esnasında genel bakış ve bütünü görmeye meyilli olan bireyler “global” grubu oluştururken, derinliği ve detayları tercih eden bireyler ise “spesifik” grubu oluşturmaktadırlar. Bir de detay ve bütüne eşit uzaklıkta bulunan “dengeli” grup bulunmaktadır. Woodsmall(2011:145)’a göre insanların %60’ı global, %25’i dengeli ve %15’i de spesifik grupta yer almaktadır.

Bu kalıp içerisinde bireyler dört farklı kombinasyon içerisinde değerlendirilebilirler:

- 1.Spesifik somut
- 2.Spesifik soyut
- 3.Global somut
- 4.Global soyut

2.5.3. Değerlendirme Kalıbı

Bu kalıpta ise adından anlaşılacağı üzere değerlendirme ve değerlendirme ölçütleri rol oynamaktadır. Bireyler, kararlarını verme aşamasında etkilendikleri kaynağa bağlı olarak iki grupta değerlendirilmektedir. Bunlar; “İç Değerlendirme ve Dış Değerlendirme” dir. Eğer birey kararlarını kendi kriterlerine göre alırsa “İç Değerlendirme”, sosyal çevresinden etkilenecek alırsa “Dış Değerlendirme” grubunda incelenmektedir. Öte yandan, önce başkalarının düşüneceğine baktıktan sonra içsel kontrol yapıyorsa “iç kontrollü dışsal kalıp”; kendi sezgilerini değerlendirdikten sonra başkalarının düşüncelerini araştırıyorsa “dış kontrollü içsel kalıp” a sahiptir denmektedir.

Dış değerlendirme kalıbına sahip bireyler, çevrelerindeki kimselerin yorumlarına önem vermektedirler. Bireylerin çocukluk döneminde bu kalıp daha sıklıkla görülmektedir çünkü karar merci anne-baba ve öğretmen olarak kabul edilmektedir. Okullarda öğretmen, iş yerlerinde patron gibi kişilerin düşünceleri bu kişilerin performansında olumlu değişiklikler yaratmaktadır. Reklam sektörü de bu kişiler için çalışmaktadır denilebilir.

İç değerlendirme kalıbına sahip bireyler ise, çevrenin yorumlarından ziyade kendi düşünce ve sezgilerini dikkate almaktadırlar. Bu kişiler, yönlendirilmekten ve başkalarının yorumlarını dinlemekten hoşlanmamaktadırlar. Kendilerinin gereken karar gücüne sahip olduklarını düşünmektedirler. Özellikle eğitim sektöründe, öğrenci her bilgiye sahip olduğunu düşüneceğinden bu kalıp bir dezavantaj olarak görülmektedir.

Diğer kalıplarda olduğu gibi bu kalıpta da, bireyi tek bir kategori içerisinde değerlendirmek doğru olmamakla beraber, kalıplar arası geçişin yine söz konusu olduğu kabul edilmektedir.

2.5.4. Karar Kalıbı

Karar alma, birey yaşamının her anında olup farkında olmadan belirli kriterler ışığında yapıldığı kabul edilmektedir. Bu kalıp, karar alma işlemi sırasında dört nedenin aktif rol oynadığını kabul etmektedir. Karar alma işlemine göre insanlar dört grup içerisinde değerlendirilmektedir.

- 1. Göze hitap ettiği için (Görsel)*
- 2. Kulağa hitap ettiği için (İşitsel)*
- 3. Duygulara hitap ettiği için (Duygusal)*
- 4. Akla hitap ettiği için (Mantıksal)*

Buna göre görsel insanlar kararlarını alırken durum, nesne veya yerin görüntüsü üzerinde durmaktadır. Bu kalıptaki insanları etkilemek için resim, renk, grafik gibi görsel detaylar önemlidir. Toplumun %40'ını oluşturan bu grup yüksek sesle konuşma eğilimi göstermektedir(Woodsmall ve Woodsmall,2011:218).

Kararlarını işitsel yolla alan bireyler için de vurgu, tonlama, titreşim, ses gibi özellikler dikkat çekicidir. Toplumların %5-10' nu bu grup oluşturmakta olup, genellikle ritimli ve vurgulu bir şekilde konuşurlar.

Duyu ve duygularla hareket eden üçüncü grup ise kararlarında dokunma ve koku duyularını temel alıp, hareket etmekten hoşlanırlar. Herhangi bir durumda karar alırken dokunmak, koklamak, birebir deneyimde bulunmak bu kalıp insanların göstereceği davranışlardır. Motor becerileri gerektiren meslek gruplarında bu insanlar başarılı olabilmektedirler. Ses tonları genellikle alçak ve yavaştır.

Son grubu ise karar alırken mantığı temel alan bireyler oluşturmaktadırlar. Bu kişiler daha çok araştırma, analiz, bilim, kuramlaştırma konularında başarı göstermektedirler. Kendilerine doğru, akıllı gelen kararları almaya özen gösterirler. Toplumun az bir kesimini oluşturmaktadırlar. Konuşma tonları tekdüzedir.

2.5.5 Motivasyon Kalıbı

Huy kalıpları temelde bireylerin karakter yapılarına göre yaşamın içerisine yerleştirilmesi gereğini savunur. Bu duruma is “modelleme” adı verilmektedir. Motivasyon kalıbı ise bireylerin buldukları konuma göre nasıl işler hale getirildiği hakkında bilgi vermektedir. Örneğin bazı insanlar ödüllendirme yoluyla daha verimli hale gelirken, bazılarında cezalandırma yöntemi daha etkili olur.

Motivasyon kalıbı bireyleri dışarıdan ve içeriden sağladıkları motivasyona göre iki grupta değerlendirmektedir. Dış Motivasyon, dışarıdan gelen olumlu veya

olumsuz destekle sağlanırken, İç Motivasyon bireyin kendi, iç hesaplaşmasının ürünüdür.

Ayrıca bireyler ödül ve cezaya verdikleri tepkiye göre iki gruba ayrılırlar. İlerlemeci İnsan, bir amaca ulaşırken sonunda ulaşacağı ödüle odaklanır. Ödül olduğu sürece motivasyon yüksek seviyede kalır. İkinci grubu oluşturan Kaçınmacı İnsanlar ise, var olabilecek olumsuz bir durumdan uzak durdukları sürece motive olmaktadır. Ceza yöntemi olarak da yorumlanabilmektedir. İş ve eğitim kurumlarında verim sağlanması için bireylerin iyi tanınıp, doğru motivasyon yönteminin uygulanması önerilmektedir.

2.5.6. Dürtü Kalıbı

Dürtü bilindiği üzere, herhangi bir durumu elde etmek için bireyde kendiliğinden gelişen içsel bir süreçtir. Dürtünün oluşumu, ihtiyaç duyma ve arkasından gelen motivasyonla ilişkilendirilmektedir. Bu noktada Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi dikkat çekmekte ve bu kalıbın temelini oluşturmaktadır. Kalıba göre bir davranışa yönelmek için öncelikle ona ihtiyaç duymak gerekir. Elde edilen durum veya davranış bir sonraki basamağın dayanağını oluşturmaktadır. Ayrıca Maslow'un da ifade ettiği gibi bu kalıp, bir sonraki basamağa geçebilmek için bir alt basamakta kısmen de olsa doyum yaşanması gerektiğini savunmaktadır. Bir diğer savunulan ortak nokta ise, "doyumu sağlanmış bir ihtiyaç, motivasyon sağlama gücünü yitirir." görüşüdür.

Bu kalıp bireyleri dürtü kaynakları bakımından üç grupta incelemektedir:

1.Güç İnsanları: Bu bireyler yaşamlarında sahip olunması gereken özelliğin “güç” olduğunu düşünmekte ve seçimlerini bu yönde kullanmaktadırlar. Hakimiyet ve liderlik duyguları ağır basmakta ve rekabetten hoşlanmaktadırlar. İş seçimlerini askeriye ve bürokrasi alanlarından yana kullanmaktadırlar.

2.Sevgi İnsanları: Bu gruptaki kişilerin dürtü kaynağı ise sevgidir. Buldukları ortamdaki iletişim, diğer koşullardan daha önemlidir. Dostluk, arkadaşlık gibi bağlar olmazsa olmazlarıdır. İş ortamlarında rekabetten ziyade işbirliğini tercih ederler, uç derecede bu kalıba sahip olan bireyler, ilişkileri uğruna konularından feragat edebilmektedir. İnsanlarla birebir iletişim kuracakları alanlarda daha verimli olabilmektedirler.

3.Başarı İnsanları: Bu grubun kaynağını başarı dürtüsü oluşturmaktadır. Bu bireyler yaşamlarını başarmak için doğmuşçasına düzenlemektedirler. Hedefe yönelik, planlı ve kararlı bir tavır sergilemekte, başarıyla motive olmaktadır. Rekabetten hoşlanmaktadırlar.

2.5.7. Etkinlik Kalıbı

Bu kalıpta, bireyler işlerini yaparken izledikleri yola göre iki grupta değerlendirilirler: Kural ve Seçenek İnsanları. İsimlerinden de anlaşılacağı üzere Kural İnsanları, yaşamlarında kural, düzen, sıra ve istikrar görmek isterken; Seçenek İnsanları alternatif, farklılık ve görülmeyen yollar üzerinde durmaktadırlar. Kural İnsanları için, yönerge, kural, emir rahatlatıcı bir ortam sunarken, Seçenek İnsanları için oldukça rahatsız edici bir durum söz konusudur.

Kural İnsanı sayısının Seçenek İnsanları sayısından daha fazla olduğu ve her iki grubun da birbirini tamamladığı ifade edilmektedir. Kural insanı, verimli olabilmek için takdir ve teşvike ihtiyaç duyarken, Seçenek insanının beklentisi kararını kendi verme özgürlüğüdür. Bir diğer ayırt edici özellik ise; herhangi bir konu hakkında sorulan “neden” sorusuna verilen yanıt şeklindedir. Buna göre, eğer cevap “çünkü” ile başlıyor ve nedenler dizisi sıralanıyorsa Seçenek İnsanı, cevap “nasıl” sorusunun cevabı şeklinde, bir öykü gibi veriliyorsa Kural İnsanı olarak belirlenmektedir.

2.5.8. Organizasyon Kalıbı

Bu kalıpta da bireyler iki grupta incelenmekte, “Planlamacılar ve Özgür Ruhlar” adlarını almaktadırlar. Planlamacılar, yaşamlarında düzen, program ve kesinlikten hoşlanırlarken, Özgür Ruhlar, ani kararlardan, ihtimallerden ve doğaçlamadan hoşlanmaktadırlar.

Planlamacılar, işlerini belli bir düzene göre planlayıp tam zamanında uygulamaya meyillidirler. Yasalar ve ahlak kurallarına uymayı desteklemektedirler. Zamanın bilincinde olan bu bireyler kararlı ve dakik bir tutum izlemektedirler. Buna karşılık, Özgür Ruhlar, plana bağlı kalmadan, içinden geldiği gibi yaşamayı tercih etmektedirler. Olumsuz özellikleri olarak kararsız ve düzensiz olmaları söylenebilir.

2.5.9. Değişiklik Kalıbı

Bu çalışmanın da temelini oluşturan “Değişiklik Kalıbı” bireyleri algılama filtrelerine göre değerlendirmekte ve dört grupta incelemektedir.

1.Aynılık İnsanları: Dünya toplumunun %5-10’ luk kısmını oluşturan bu grup, süreklilik ve aynılıktan hoşlanmaktadırlar. Yaşamlarında sabit olan birçok durum, yer, kişi vb. vardır ve bunları değiştirmekten hoşlanmamaktadırlar. Çalıştıkları kurumda uzun süre çalışabilmektedirler. Politika ve ahlak konularında tutucu tavır göstermektedirler. Günlük alışkanlıklarının belli bir düzeni vardır ve bu düzeni korumaya özen göstermektedirler.

2.Nitelikli Aynılık İnsanları: %55’lik oranla en kalabalık gruptur. Aynılık ve farklılığı algılama açısından dengeli bir yaklaşım göstermekte olup, önce aynılığı fark etmeye eğilimlidirler. Düzeni ve aynılığı sevmelerine rağmen arada bir monotonluğu kırmak hoşlarına gitmektedir. Ev, iş, evlilik açısından yaptıkları değişiklik süresi yaklaşık 7-9 yılda bir görülmektedir. Gelişim ve bir öncekinden daha iyi olma yaşamlarında önem verdikleri konulardır.

3.Farklılık İnsanları: Bu grup ise Aynılık insanların tam tersi özellikleri sergilemektedirler. Sürekli değişim, farklılık ve dinamizm arayışında olup, sabit tuttıkları herhangi bir durum, yer vb. bulunmamaktadır. Uzun soluklu seçimler yapmaktan kaçınırken ev ve iş yerlerini değiştirmeye meyilli oldukları görülmektedir. Farklılık insanları kendi içinde iki alt gruba ayrılmaktadır:

a. Yanlış Eşleştirme Yapanlar: Bu bireyler mevcut durum haricindeki durumu fark etmede ve problemlerin tespitinde başarılı olabilmektedirler. “Evet, ama” ifadesini sıkça kullanma, istisna, karşıt örnek sunma eğilimindedirler.

b. Kutuplaşma Tepkisi Verenler: Bu bireyler ise söylenenin tam aksini yapmaya meyillidirler. Çocukluk döneminde sıkça rastlanan bu durum, kimi bireyler için kalıcı olabilmekte ve bu grup oluşmaktadır.

4. Nitelikli Farklılık İnsanları: Dünya nüfusunun çeyreğine sahip olan bu grup, aynılık ve farklılığı algılamada dengelidir. Aynılıktan ziyade farklılığa önem vermekte ve bunu yaşamlarına yansıtmaktadırlar. Nitelikli Aynılık İnsanlarının diğer yüzü olarak kabul edilen bu grup insanları, değişimi desteklerken, bazı olguların da sabit kalmasını savunmaktadırlar.

2.6. MESLEK KAVRAMI VE ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ

Bireylerin toplum içindeki yerlerini belirleyen unsurlardan biri de sahip olduğu meslektir. Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre meslek, “bir kimsenin geçimini sağlamak için yaptığı sürekli iş” ve birbirine bağlı bilimsel veya felsefi düşünceler birliği; bir fikir çevresinde toplanmış çeşitli bilgiler; dizge, sistem” olarak tanımlanmaktadır(TDK).

Meslek hem bireysel hem de toplumsal açıdan önemlidir. Bu nedenle her iki bağlamda ele alınması gereken bir kavramdır. Bireysel açıdan ele alındığında: meslek, bireyin toplumsal iş bölümünde üstleneceği rolü ve rolün toplumdaki önemine bağlı olarak statüsünü, sosyal sınıfını, elde edeceği kazancı, gizil güçlerini geliştirme olanağını, yeteneklerini kullanabildiği ölçüde elde edeceği psikolojik doyumu, ve yaşam kalitesini belirleyen, bireyin yaşamına damgasını vuracak hayati bir etkinlik alanıdır(Gündüz; 2005:30).

Daha özel anlamda öğretmenlik mesleği ise şöyle tanımlanmıştır: değişik sistemlerde, kuruluşlarda ve düzeylerde, öğretme-öğrenim ortamını en etkili biçimde oluşturarak eğitsel amaçları gerçekleştirmede öğrencilere ve anne babalara kılavuzluk ve yardım edecek nitelikte, genel kültüre sahip ve öğreteceği bilimsel dalda, kuramsal alanda ve uygulamada uzmanlaşmış kişidir(Başaran, 1993:113).

Kabul edilebilir bir tanım olmasıyla beraber, bütün öğretmenlerin bu nitelikleri taşıdığını ifade etmek zordur. Bu nedenle denilebilir ki “öğretmenlikte başarı” konusu eğitim ve öğretimin temelini oluşturan bir zemin ve çözülmesi gereken bir sorundur. Bu anlamda uzun yıllardan beri çok çeşitli araştırmalar yapılmıştır.

- Beavers’in (2011) “Öğretmen Adaylarının Kişilik Profilleri” çalışmasında öğretmen adaylarının belirgin bazı benzer ve farklı davranışlarının olduğunu ve bu davranışların branşlar arasında çeşitlilik gösterdiğini ifade etmiştir. Buna göre; Matematik, Fen Bilimleri ve Beden Eğitimi bölümlerinde okuyan adayların daha kararlı, analitik ve sorgulamacı olduklarını ifade ederken; İngilizce, Tarih ve Özel Eğitim alanlarında okuyan adayların daha açık fikirli ve duyarlı olduklarını ifade etmiştir.
- Rushton, Morgan ve Richard(2007)’ in “Etkili Öğretmen Davranışlarını Belirleme” çalışması, başarılı öğretmenlerden yola çıkarak hazırlanan bir çalışma olup, öğretmenlerin çoğunluğunun açık fikirli, ileri görüşlü, duyarlı ve iyimser özellikler sergilediklerini belirtmişlerdir.
- Decker ve Kaufman’ın(2006) “Öğretmen Adaylarının Kişilik Özellikleri ve Öğretmenlik Algıları” adlı çalışmada bu bireylerin diğer bölümde okuyan akranlarına göre daha uzlaşmacı, dışa dönük, başkalarına faydalı olabilen bireyler olduklarını tespit etmişlerdir.

- Simon Borg’un (2006) “Yabancı Dil Öğretmenlerinin Ayırt Edici Özellikleri” adlı araştırmada da Macar ve Slovenyalı İngilizce öğretmenleri arasında birçok benzerlik bulmuş ancak diğer branşlardan, öğretim metodu, öğrenci ilişkileri, ve karakter bağlamında ayrı tutmuştur.
- Noran Fauziah Yaakub(1990)’un “Malezya Eğitim Fakültesi’nden Öğretmen Adaylarının Kişilik Özellikleri” adlı araştırmasında üç farklı etnik köken ve 210 öğretmen adayından oluşan bir grup incelenmiş ve adayların; cinsiyet ve etnik köken özelliklerine göre farklılık gösterdiklerini tespit etmiş ve bu adayların diğer akranlarından ayıran fakat kendi içlerinde benzer özelliklere sahip olduklarını ifade etmiştir.
- Mehta(2012) ise Hindistan’daki öğretmenlerin kişilik profilini belirlemek için devlet ve özel okullarda çalışan 300 öğretmenin davranış özellikleri tespit edilmiş ve %35 oranında benzer özellikleri taşıdıklarını ifade etmiştir. Buna göre öğretmenlerin çoğunluğu, dışadönük, duygusal, dürüst, enerjik, üretken özellikleri taşımaktadır.
- Thornton ve diğ.(2005) Amerika’daki öğretmenlerin %50’sinin ilk beş yılında meslekte ayrıldıkları gerçeği üzerine, meslek seçiminde karakter özelliklerinin önemli olduklarına inanmış ve belirgin öğretmen davranışları tespit etmişlerdir. Bu davranışlardan bir kısmını; bireyleri önemseme, sadakat, sorumluluk, başkalarına faydalı olma olarak sıralamışlardır.
- Ogden ve diğ.(1994) iyi öğretmen özelliklerini belirlemek için öğrenci düşüncelerine başvurmuşlar ve belirledikleri ölçütleri; öğrencilerin cinsiyetleri ve mezun olup olmama durumlarına göre istatistik oluşturmuşlardır. Sonuçlara göre, öğrencilerin beklediği en önemli öğretmen özellikleri “anlayışlılık ve

şefkatli olma” olarak belirlenmiştir. “Bilgili ve tutarlı olma” davranışları ise sonraki yüzdelerde yer almışlardır.

- Aidla ve Vadi(2010)’nin “Kişilik Özelliklerinin Estonya Öğretmenlerine Katkıları” adlı makalede hem öğretmenlerin kendi meslek algıları hem de Estonya halkının öğretmen algıları incelenmiş ve benzer bulgular ortaya çıkmıştır. Sonuçlara göre öğretmenlerin karakteristik özellikleri arasında “dışadönüklük, uzlaşmacılık ve dürüstlük” yer almaktadır.
- Romanya’da yapılan bir diğer araştırmada Nedelcea(2010), özel okullarda çalışan öğretmenlerin karakter özelliklerini incelemiş ve öğretmenlerin sıklıkla gösterdiği davranışlar olarak, sırasıyla “duygusallık, sosyallik, sosyal sorumluluk, problem çözme, iyimserlik, olumlu imaj, uyumluluk, dürüstlük, anlayışlı olma”dır.

Ülkemizde yapılan öğretmenlik ve kişilik özellikleri konulu çok fazla çalışma bulunmamakla beraber, net sonuçlara da ulaşamamıştır. Bazıları şöyledir:

- Kamaşak ve Bulutlar(2010)’ın çalışmasında akademik personellerin kişilik özellikleri incelenmiş ve araştırmada Holland’ın kişilik tipolojisi kullanılmıştır. Ancak, net sonuçlar elde edilememiştir. Çalışmada bu durum iki nedene bağlanmıştır. Birincisi, ölçme aracının kişilik tipolojisiyle örneklemin uyuşmaması, kültür farklılığı olarak ifade edilmiştir. İkinci sebep ise, akademisyenlerde gözlemlenen fakat, tipolojinin açıklayamadığı durumlardır. Bu nedenle Holland’ın tipoloji kavramı bu araştırmada anlamlı bir karşılık bulamamıştır.
- Totan ve Aysan (2010)’ın “Öğretmen Adaylarının Mizaç, Karakter ve Kimlik Özellikleri” adlı araştırmasında da 265 birinci sınıf eğitim fakültesi öğrencileri incelenmiş ve benzerlikler, farklılıklar tespit edilmiştir. Analizler

sonucunda, kimlik alt boyutlarında cinsiyete dayalı bir fark bulunamamıştır. Ancak, kadın katılımcıların işbirliği yapma, zarardan kaçınma ve ödül bağımlılığı düzeyleri erkeklerden yüksek olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların yenilik arayışı ve kendini yönetme boyutlarında ise bölümlere göre anlamlı bir fark tespit edilmiş olup, yenilik arayışında İngilizce öğretmenliğinde okuyan adaylar yüksek orandayken; kendini yönetme boyutunda da Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümündeki adaylar yer almıştır.

- Şahin ve Ünüvar (2011)’in yürüttüğü çalışmada “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Empatik Becerileri ve Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi”, birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinden oluşan 317 kişilik bir grup incelenmiş ve empatik becerilerin cinsiyete göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Buna karşılık, kız öğrencilerin yalan söylemeye daha meyilli oldukları, dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik olma düzeylerinin daha yüksek olduğu ve Türkçe öğretmenliği ve Güzel Sanatlar programında yer alan öğrencilerin psikotik özellikler sergiledikleri ifade edilmiştir.

Yukarıda belirtilen çalışmaların ışığında denilebilir ki; öğretmenlik mesleğini yapan ve bu mesleğe aday olan bireylerde belirgin özellikler saptamak mümkündür. Öğretmenlik mesleğinin önemi ise tartışılmaz bir gerçektir. Bu meslek için “insan mimarı, kutsal meslek, toplum mühendisi” gibi abartılı ifadeler kullanılsa da, bu mesleği herkesin yapabileceği gibi bir düşünce oluşmuştur. Günümüze kadar yapılan uygulamalar bu tezi destekler niteliktedir. Oysaki, her meslekte yapılması gerektiği gibi öğretmenlik mesleğinde de sınav yerine farklı süzgeçlerden yardım alınmalı ve mesleğe en uygun bireyler tercih edilmelidir. Bu çalışmanın temelinde de bu düşünce

yatmakta ve öğretmen adaylarının kişilik yapıları “Değişiklik Huy Kalıbı” açısından ölçülmüş ve değerlendirilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, araştırma evren ve örnekleme, veri toplama teknikleri, veri toplama aracının hazırlanması ve verilerin çözümlenmesinde istatistik yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmada betimsel ve ilişkisel veriler kullanılmakla birlikte; araştırma, nicel araştırma niteliğindedir. Nicel araştırma sürecinde öğretmen adaylarının huy kalıplarının olabildiğince tam ve dikkatli bir biçimde tanımlaması amacıyla betimsel yöntem işe koşulmuştur. Eğitim alanındaki araştırmada en yaygın betimsel yöntem tarama çalışmasıdır (Büyüköztürk vd.,2009). Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 1991). Betimleme sürecinde “Öğretmen Adaylarının Değişiklik Huy Kalıbı Belirleme Ölçeği” geliştirilmiş ve geçerlik-güvenirlik çalışmaları tamamlanmıştır.

İkinci aşamada geliştirilen “öğretmen adaylarının huy kalıplarını belirleme ölçeği” ile farklı bölüm, sınıf seviyeleri ve öğretmen adaylarının cinsiyet özelliklerine göre huy kalıpları irdelenmiştir. Bu yönüyle çalışma ilişkisel tarama niteliğindedir. İlişkisel tarama modelleri, iki ya da daha çok sayıdaki değişken

arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 1991).

3.2. ARAŞTIRMA EVREN ve ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın hedef evreni, Türkiye'deki tüm devlet ve vakıf üniversitelerindeki eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adaylarıdır. Karasar (1991)' e göre bu evren soyuttur ve tanımlanması kolay fakat ulaşılması güçtür (zaman, parasal ve benzeri birçok açıdan ulaşılma zorluğunun bulunması). Bu nedenle ulaşılabilen evrene (çalışma evreni) gidilmiştir. Ulaşılabilen evren, araştırmacının ya doğrudan gözleyerek ya da ondan seçilmiş bir örnek küme üzerinde yapılan gözlemlerden yararlanarak, hakkında görüş bildirebileceği evrendir (Karasar, 1991). Bu çalışmanın da ulaşılabilen evrenini Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın iki farklı sürecinde iki farklı çalışma örnekleme ile 2013-2014 eğitim-öğretim yılında ulaşılabilen evrenden random yolla seçilerek oluşturulmuştur. Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının davranış özelliklerini "Değişiklik Huy Kalıbı" açısından incelemektir. Bu süreçte veri kaybını önlemek ve ölçek geliştirme sürecinde ikinci bir kez öğretmen adaylarına ulaşmanın önüne geçmek için betimsel süreçte lisans düzeyindeki öğrencilerin huy kalıplarının belirlenmesi ve ölçeğin geliştirme süreci tamamlanması hedeflenmiştir. Bu örneklemin kullanılması ile hem ölçek geliştirme sürecinde büyük bir örnekleme ulaşılabilmiş hem de ikinci kez uygulanan huy kalıpları ölçeğinden gelen verilerin hataların arınmasında araştırma sürecine avantaj sağlamıştır. Bu süreçte taslak, Ahi Evran Üniversitesi'nin eğitim

fakültesinde öğrenim gören ve random yolla seçilen 828 lisans öğrencisine uygulanmıştır. Çıngı (1994)'e göre 20000 kişilik bir evrende 0,01 güven düzeyinde ve 0,03 sapma miktarı ile 1013 kişiye ulaşılması yeterlidir. Bu çalışma kapsamında da çalışma örneklemin ulaşılabilen evrene genellenebilirlik açısından yeterli olduğu söylenebilir.

İlişkisel tarama sürecinde ise AEÜ Eğitim Fakültesi öğrencileri arasından sınıf ve bölüm özellikleri dikkate alınarak random yolla seçilen 413 öğretmen adayı ile çalışılmıştır. Yine, Çıngı (1994)'e göre 4000 kişilik bir evrende 0,05 güven düzeyinde ve 0,05 sapma miktarı ile 351 kişiye ulaşılması ulaşılabilen evrene genellenebilirlik açısından yeterlidir. Bu çalışma kapsamında da örneklemin evrene genellenebilirlik açısından yeterli sayıda olduğu söylenebilir. Çalışma örnekleminde yer alan öğretmen adaylarına ilişkin bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3.1.Örnekleme de yer alan öğretmen adaylarının kişisel bilgilerine ait bulgular

		<i>F</i>	%
Cinsiyet	Erkek	145	35.1
	Bayan	268	64.9
	Toplam	413	100
Bölüm	Okul Önc. Öğrt.	38	9.2
	Sınıf Öğrt.	32	7.7
	Sosyal Bilg. Öğrt.	76	18.4
	BÖTE	87	21.1
	Türkçe Öğrt.	43	10.4
	PDR	34	8.2
	Matematik Öğrt.	63	15.3
	Fen Bilgisi Öğrt.	40	9.7
	Toplam	413	100.0
Sınıf	1.sınıf	159	38.5
	2.sınıf	116	28.1
	3.sınıf	74	17.9
	4.sınıf	64	15.5
	Toplam	413	100.0

3.3. VERİ TOPLAMA

Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen “Değişiklik Huy Kalıbı Belirleme Ölçeği (DHKBÖ)” temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır. DHKBÖ’ nün geliştirilmesine başlanılmadan önce konu ile ilgili araştırmalar taranmış ve benzer ölçekleri incelenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda Huy Kalıplarını Belirleme ölçeğinin geliştirilmesine geçilmiş ve kuramsal çerçeve dikkate alınarak öğrencilerin huy kalıplarını açığa çıkaracak şekilde maddeler oluşturulmuştur. Geliştirilen taslak ölçek huy kalıplarını içerecek şekilde 32 maddeden oluşacak şekilde hazırlanmıştır.

Ölçme aracının geçerlik çalışması içeriğinde kapsam ve yapı geçerliğine bakılmıştır. Kapsam geçerliği çerçevesinde, ölçekte yer alan maddelerin sayı ve nitelikçe yeterli olup olmadığının belirlenmesinde uzman görüşleri alınmıştır. Ölçek maddeleri uzmanların görüşleri doğrultusunda tekrar düzenlenmiştir. Bu şekilde oluşturulan huy kalıpları ölçeği çalışma grubuna uygulanmadan önce anlaşılmayan maddeleri belirlemek ve gerekli düzenlemeleri yapabilmek için çalışma grubunda bulunmayan 126 öğrenciye uygulanmıştır.

DHKBÖ’de yer alan ifadelerin, belirlenen özellikleri, ne derecede ölçtüğünün belirlenebilmesi amacıyla yapı geçerliliği yapılmıştır. Bu aşamada yapılan işlemler;

- a) Faktör analizi,
- b) Test toplam puanlarına göre oluşturulan, t-testi,
- c) Madde toplam korelasyonlarını kullanarak test maddelerinin güvenilirliği,
- d) Cronbach Alpha analizi kullanarak testin güvenilirliğidir.

DHKBÖ’ nün geliştirilme süreci detaylıca Bölüm IV’de açıklanmıştır.

Bunun yanında, gruptaki öğrenciler hakkında cinsiyet, bölüm ve sınıf seviyeleri hakkında bilgi sahibi olmak için kişisel bilgi formu DHKBÖ'nün başlangıcında kullanılmıştır.

3.4. VERİ ANALİZİ

Nicel verilerin analizinde, elde edilen veriler SPSS 15.0 (Statistical Package For Social Sciences) paket programından yararlanılarak analiz edilmiştir. Araştırma verilerinin test edilmesinde ise "0.05" anlam düzeyi alınmıştır. Bunun yanında araştırma sürecinde "Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) kullanılarak path modeli kurulmuş ve araştırmada geliştirilen modelin uyumu test edilmiştir. Bunun için LISREL 8.80 istatistik paketi kullanılmıştır. Path modelinin kullanılmasıyla hem genel model hakkında istatistiksel bulgulara ulaşılmış hem de değişkenler arasındaki etkileşimi daha bütünsel bir şekilde test etmek olanağı sağlanabilmiştir.

Verilerin analizi sürecinde betimsel istatistiklerle birlikte ilişkisel istatistiklerden yararlanılmıştır. Betimsel verilerin yorumlanmasında yüzde (%), frekans (f), standart sapma (SD) ve ortalama değerleri (\bar{X}) kullanılmıştır. İlişkisel verilerin analizi öncesinde verilerin, varyansların homojenliği ve normal dağılım varsayımları sağlayıp sağlamadığının belirlenebilmesi amacıyla çalışma grubunun 413 kişiden oluşmasından dolayı Kolmogorov – Smirnov testi sonuçlarına bakılmıştır.

Tablo 3.2. Normal dağılım testi sonuçları

<i>Kolmogorov-Smirnov</i>			
	<i>Statistic</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Faktör 1	.059	413	.002
Faktör 2	.071	413	.000

Tablo 3.2 incelendiğinde; Kolmogorov – Smirnov testi sonuçlarının anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuç, verilerin normal dağılım göstermediğini ve verilerin analizinde non-parametrik veri analizinin kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda; öğretmen adaylarının cinsiyet özelliklerine göre huy kalıplarının belirlenmesinde Mann Whitney U, öğrenim gördükleri sınıf ve bölümlere göre huy kalıplarının belirlenmesinde ise Kruskal Wallis testi sonuçlarından yararlanılmıştır. Ayrıca faktör analizi sürecinde alt üst grupların huy kalıplarının karşılaştırılmasında bağımsız t-testi ve madde toplam korelasyonlarının belirlenmesinde Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılmıştır.

DHKBÖ puanlarının yorumlanmasında beşli değerlendirme ölçeği kullanılmıştır. Değerlendirme ölçeği grup değer aralığının tespitinde;

$a = \text{Ranj} / \text{Yapılacak Grup Sayısı}$ formülü kullanılmıştır (Taşdemir, 2003).

Tablo 3.3. DHKBÖ aralıkları ve değerleri

<u>Verilen Ağırlık</u>	<u>Nitelik Grupları</u>	<u>Sınırı</u>
5	Her zaman	4.20-5.00
4	Sık sık	3.40-4.19
3	Bazen	2.60-3.39
2	Nadiren	1.80-2.59
1	Asla	1.00-1.79

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde; araştırma neticesinde elde edilen nicel veriler ayrı ayrı üç bölümde yorumlanmıştır.

- Birinci bölümde, DHKBÖ'nün geliştirilme süreci açıklanmış,
- İkinci boyutta öğretmen adaylarının DHKBÖ'ye verdikleri cevaplarla ilgili betimsel istatistikler yorumlanmış ve
- Üçüncü bölümde öğretmen adaylarının huy kalıpları üzerinde etkili olabileceği düşünülen bağımsız değişkenlerle DHKBÖ'den alınan puanlar arası ilişkiler incelenmiştir.

4.1. Değişiklik Huy Kalıbı Belirleme Ölçeğinin (DHKBÖ) Geliştirilmesi

Araştırma sürecinde örneklemdaki öğretmen adaylarının huy kalıplarını belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Değişiklik Huy Kalıbı Belirleme Ölçeği (DHKBÖ)” kullanılmıştır.

Literatür taraması ve öğretmen adayları ile yapılan görüşmelerden sonra 32 maddeden oluşan taslak ölçme aracı uzman gruba uygulama öncesi maddelerin ve yönergelerin anlaşılabilirliği gibi konularda kesinliğin oluşturulması amacıyla sunulmuştur. Geri bildirimler sonucunda taslak formda düzeltmeler yapılmış olup kapsam geçerliği çerçevesinde, ölçekte yer alan maddelerin sayısı ve nitelikçe yeterli

olup olmadığının belirlenmesi gibi hususlar netleştirilmiştir. Taslak ölçek çalışma grubuna uygulanmadan önce anlaşılmayan maddeleri belirlemek ve gerekli düzenlemeleri yapabilmek için çalışma grubunda bulunmayan 126 öğrenciye uygulanmıştır.

Bunun yanında, DHKBÖ’de yer alan ifadelerin, belirlenen özellikleri, ne derecede ölçtüğünün belirlenebilmesi amacıyla yapı geçerliliği 828 öğrenci ile yapılmıştır. Bu aşamada yapılan işlemler;

- Açımlayıcı Faktör analizi,
- Test toplam puanlarına göre oluşturulan t-testi,
- Madde toplam korelasyonlarını kullanarak test maddelerinin güvenilirliği,
- Cronbach Alpha analizi kullanarak testin güvenilirliği
- Doğrulayıcı Faktör Analizidir.

Tablo 4.1’de t-Testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 4.1. t-Testi Sonuçları

<i>Madde Numarası</i>		<i>N</i>	\bar{x}	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
1	Üst Grup	223	4.3587	.72067	444	24.973	.000
	Alt Grup	223	2.7668	.62195			
2	Üst Grup	223	3.9821	.72263	444	18.633	.000
	Alt Grup	223	2.7982	.61483			
3	Üst Grup	223	4.4305	.73114	444	20.446	.000
	Alt Grup	223	2.9148	.83121			
4	Üst Grup	223	4.2870	.72171	444	20.624	.000
	Alt Grup	223	2.8879	.71091			
5	Üst Grup	223	4.1749	.78894	444	19.289	.000
	Alt Grup	223	2.8161	.69575			
6	Üst Grup	223	4.3453	.75460	444	19.175	.000
	Alt Grup	223	2.9686	.76164			
7	Üst Grup	223	3.6726	.90321	444	10.766	.000
	Alt Grup	223	2.8565	.68250			
8	Üst Grup	223	4.3946	.78060	444	20.096	.000
	Alt Grup	223	2.9776	.70675			
9	Üst Grup	223	3.9103	1.02273	444	14.363	.000
	Alt Grup	223	2.6771	.77330			
10	Üst Grup	223	3.6099	1.17607	444	10.804	.000
	Alt Grup	223	2.5830	.79473			
11	Üst Grup	223	4.3498	.69980	444	22.042	.000
	Alt Grup	223	2.8789	.70943			
12	Üst Grup	223	4.5516	.60463	444	25.500	.000
	Alt Grup	223	3.0314	.65341			
13	Üst Grup	223	3.2152	1.19245	444	10.649	.000
	Alt Grup	223	2.1928	.79613			
14	Üst Grup	223	4.1211	.79902	444	16.075	.000
	Alt Grup	223	2.9283	.76774			
15	Üst Grup	223	4.1525	.71287	444	18.841	.000
	Alt Grup	223	2.8565	.73952			
16	Üst Grup	223	4.6996	.54883	444	23.263	.000
	Alt Grup	223	3.0897	.87561			

17	Üst Grup	223	4.2780	.67371	444	21.847	.000
	Alt Grup	223	2.8834	.67440			
18	Üst Grup	223	4.3991	.72745	444	22.916	.000
	Alt Grup	223	2.8117	.73549			
19	Üst Grup	223	4.0807	.88671	444	16.020	.000
	Alt Grup	223	2.8475	.73158			
20	Üst Grup	223	3.8296	.82069	444	17.201	.000
	Alt Grup	223	2.5336	.76963			
21	Üst Grup	223	4.0583	.88593	444	18.092	.000
	Alt Grup	223	2.6099	.80275			
22	Üst Grup	223	4.4350	.58049	444	26.056	.000
	Alt Grup	223	2.8251	.71716			
23	Üst Grup	223	4.1749	.77162	444	19.697	.000
	Alt Grup	223	2.6951	.81447			
24	Üst Grup	223	3.3498	1.10020	444	7.358	.000
	Alt Grup	223	2.6861	.77700			
25	Üst Grup	223	3.9417	.94973	444	21.178	.000
	Alt Grup	223	2.2018	.77669			
26	Üst Grup	223	3.9283	1.06723	444	14.632	.000
	Alt Grup	223	2.6099	.81941			
27	Üst Grup	223	4.2960	.88650	444	19.269	.000
	Alt Grup	223	2.7130	.84798			
28	Üst Grup	223	3.5650	.96050	444	12.470	.000
	Alt Grup	223	2.5830	.67855			
29	Üst Grup	223	4.4395	.71952	444	22.550	.000
	Alt Grup	223	2.9148	.70832			
30	Üst Grup	223	3.1928	1.12047	444	8.696	.000
	Alt Grup	223	2.3901	.80275			
31	Üst Grup	223	4.1704	.78133	444	19.215	.000
	Alt Grup	223	2.8296	.68945			
32	Üst Grup	223	4.4574	.75738	444	20.878	.000
	Alt Grup	223	2.9372	.78016			

Tablo 4.1’de, taslak ölçme aracını oluşturan tüm maddelerin düşük puana sahip kişilerle, yüksek puana sahip kişileri ayırt etmede etkili olduğu olduğunu göstermektedir. Bu sonuç DHKBÖ’de yer alan ifadelerin yüksek ve düşük düzeyde huy kalıplarına sahip öğrencileri ayırt edebildiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4.2’de her bir maddenin toplam madde korelasyonlarına ilişkin madde analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.2. Madde Analizi Sonuçları

<i>Madde Numarası</i>	<i>Madde</i>	<i>Toplam Korelasyonu</i>
2	.620(**)	18.633
3	.618(**)	20.446
4	.643(**)	20.624
5	.598(**)	19.289
6	.622(**)	19.175
7	.428(**)	10.766
8	.646(**)	20.096
9	.516(**)	14.363
10	.439(**)	10.804
11	.665(**)	22.042
12	.702(**)	25.500
13	.355(**)	10.649
14	.559(**)	16.075
15	.593(**)	18.841
16	.691(**)	23.263
17	.646(**)	21.847
18	.658(**)	22.916
19	.554(**)	16.020
20	.579(**)	17.201
21	.581(**)	18.092
22	.737(**)	26.056
23	.622(**)	19.697
24	.320(**)	7.358
25	.556(**)	21.178
26	.497(**)	14.632
27	.621(**)	19.269
28	.473(**)	12.470
29	.687(**)	22.550
30	.289(**)	8.696
31	.632(**)	19.215
32	.618(**)	20.878

$N = 828, n_1 = n_2 = 223,$

** $p < 0.01$ için anlamlı değerler.

Tablo 4.2’de, ölçekte yer alan 7., 13., 24. ve 30. maddelerin korelasyonlarının düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Bu maddeler dışındaki maddelerin tümü için madde-toplam korelasyonlarının 0.428 - 0.737 arasında değiştiği ve t değerlerinin anlamlı olduğu görülmektedir. Kalaycı (2005); madde-toplam korelasyonu katsayılarının $r \geq 0.40$ için çok iyi bir madde, $0.30 \leq r \leq 0.39$ için iyi derecede bir madde, $0.20 \leq r \leq 0.29$ için zorunlu görülmesi durumunda veya düzeltildikten sonra teste alınabilecek bir madde, $r \leq 0.19$ için ise teste alınmaması gereken madde olarak sınıflandırmıştır.

Bu sonuca göre ölçekteki 7., 13., 24. ve 30. maddeler haricindeki tüm maddelerin aynı davranışı ölçmeye yönelik oldukları biçiminde yorumlanabilir. Ayrıca bu bulgu, ölçekteki maddelerin, öğrencilerin sahip olduğu huy kalıpları düzeyleri bakımından, ayırt etme özelliğine sahip olduğunu da açıklamaktadır.

4.1.1. Açıklayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Taslak Değişiklik Huy Kalıbı Belirleme Ölçeği’nden çıkarılan 4 maddeden sonra kalan 28 maddelik ölçeğin yapı geçerliğini araştırmak amacı ile faktör analizi yapılmıştır. Veri setinin faktör analizi için uygun olup olmadığını değerlendirmek amacıyla Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) ve Barlett testleri öncelikli yapılmıştır. Bu anlamda bir ölçeğin yapı geçerliğinin araştırılmasında yapılacak faktör analizinin anlamlı olması, bu testlerden elde edilen katsayıların anlamlı olmasına bağlıdır

(Kalaycı, 2005). Bu yüzden faktör analizine geçilmeden önce belirtilen testlerden elde edilen değerler incelenmiştir.

Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) ve Barlett Testi sonuçları Tablo 4.3’de verilmektedir.

Tablo 4.3. Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) Örneklem Ölçüm ve Barlett’s Test

Sonuçları

Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) Örneklem			
Ölçüm Değer Yeterliği =	.967		
Barlett Testi Yaklaşık Ki-Kare Değeri =	9161.471	df=300	p=.000

Tablo 4.3 incelendiğinde Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) testi ,967 ve Barlett Testinin anlamlı sonuç verdiği görülmektedir. Bu da değişkenler arasında yüksek korelasyonların olduğunu, başka bir ifade ile Değişiklik Huy Kalıbı Belirleme Ölçeği’nin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Çünkü, Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değerlerinin 0.60’ın üzerinde olması, kabul edilebilir değerleri içermektedir. Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değerlerinin yüksek çıkması, Barlett değerlerinin de yüksek çıkmasına neden olacaktır. Her ikisinin yüksek değere sahip olması faktör analizinin uygulanabilirliğini ve maddeler arasındaki korelasyon değerlerinin büyük olduğunu gösterecektir (Kalaycı, 2008).

Değişiklik Huy Kalıbı Belirleme Ölçeği’nde yer alan maddelerin ortak faktör varyans değerleri Tablo 4.4’de verilmiştir.

Tablo 4.4. Maddelerin Ortak Faktör Varyans Değerleri

<i>Maddeler</i>	<i>Başlangıç</i>	<i>Değerleri</i>	<i>Ekstraksiyon</i>
madde2	1.000		.524
madde3	1.000		.396
madde4	1.000		.503
madde5	1.000		.461
madde6	1.000		.454
madde8	1.000		.435
madde9	1.000		.377
madde11	1.000		.515
madde12	1.000		.553
madde14	1.000		.561
madde15	1.000		.491
madde16	1.000		.513
madde17	1.000		.445
madde18	1.000		.559
madde19	1.000		.471
madde20	1.000		.468
madde21	1.000		.451
madde22	1.000		.577
madde23	1.000		.460
madde25	1.000		.287
madde26	1.000		.422
madde27	1.000		.472
madde28	1.000		.487
madde29	1.000		.518
madde31	1.000		.544
madde32	1.000		.479

Tablo 4.4 incelendiğinde, DHKBÖ’de yer alan maddelerin ortak faktör varyanslarının 0.287-0.577 arasında değiştiği görölmektedir. Bu sonuçlara göre, 25. madde haricindeki maddelerin ortak faktör varyanslarının yüksek değere sahip olduğu söylenebilir. Büyüköztürk (2003)’e göre, maddelerin faktör yük değerlerinin 0.45 ya da daha yüksek olmasının iyi bir sonucun göstergesi olacağını; az sayıda madde için bu sınır değerin 0.30’ a indirilebileceğini belirtmektedir.

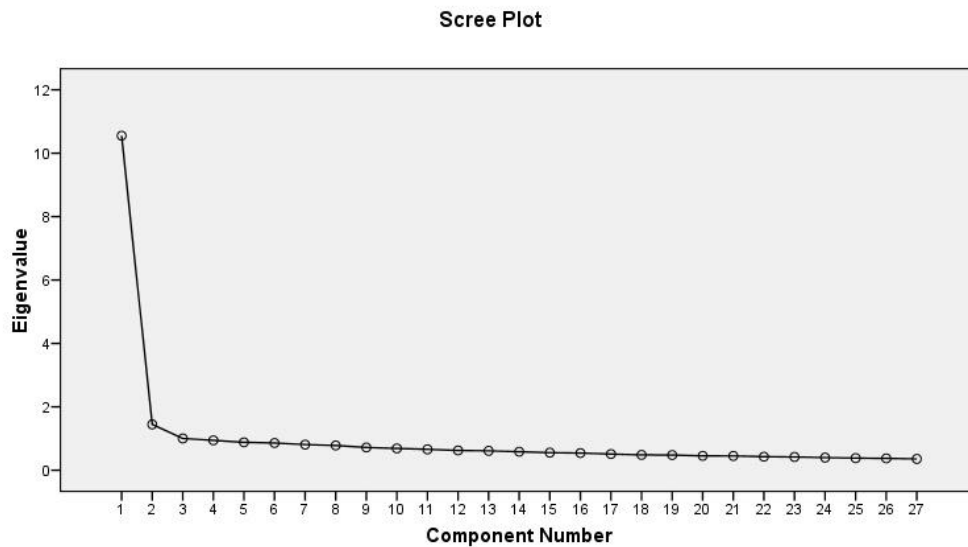
HKBÖ için açıklanan toplam varyans değerleri Tablo 4.5’de görölmektedir.

Tablo 4.5. Özdeğer İstatistiğine Bağlı Faktör Sayısı ve Açıklanan Varyans Yüzdesi

Bileşenler	Başlangıç Öz Değerleri			Kareler Toplamı Ekstraksiyonu			Kareler Toplamı Rotasyonu		
	Toplam	Varyans Yüzdesi	Toplanmış Yüzde	Toplam	Varyans Yüzdesi	Toplanmış Yüzde	Toplam	Varyans Yüzdesi	Toplanmış Yüzde
1	10.552	39.081	39.081	10.552	39.081	39.081	5.325	19.721	19.721
2	1.445	5.353	44.434	1.445	5.353	44.434	4.346	16.097	35.818
3	1.003	3.716	48.149	1.003	3.716	48.149	3.329	12.331	48.149
4	.944	3.495	51.644						
5	.881	3.264	54.907						
6	.859	3.180	58.087						
7	.809	2.998	61.085						
8	.780	2.890	63.975						
9	.718	2.659	66.634						
10	.690	2.554	69.187						
11	.660	2.444	71.631						
12	.624	2.311	73.942						
13	.612	2.266	76.208						
14	.585	2.165	78.373						
15	.555	2.056	80.429						
16	.543	2.010	82.439						
17	.511	1.893	84.332						
18	.484	1.793	86.125						
19	.479	1.773	87.898						
20	.455	1.686	89.584						
21	.452	1.673	91.257						
22	.427	1.583	92.839						
23	.419	1.554	94.393						
24	.399	1.477	95.869						
25	.384	1.420	97.290						
26	.374	1.386	98.676						
27	.358	1.324	100.000						

Tablo 4.5’de açıklanan toplam varyans değerleri incelendiğinde, analize alınan 27 maddenin (değişkenin), öz değeri 1’ den büyük olan 3 faktör altında toplandığı görülmektedir. Ölçekteki birinci faktörün açıkladığı varyans %39.081 iken ikinci faktör toplam varyansın %5.353’ünü ve üçüncü faktörde %3.716’ini açıklamaktadır. Üç faktör toplam varyansın %48.149’ini açıklamaktadır. Üçüncü faktörün öz değerinin 1’e yakın olması ve toplam varyansa olan katkısının çok fazla olmamasından dolayı Değişiklik Huy Kalıbı Belirleme Ölçeği’nin iki faktörlü olabileceği düşünülmüştür. Değişiklik Huy Kalıbının dört alt boyutunun olduğu daha önce belirtilmiştir. Yapılan analizler, adayların kişilik özelliklerinin iki ana boyutta incelenmesinin daha sağlıklı sonuçlar vereceğini desteklemektedir. Buna göre “aynılık ve nitelikli aynılık insanları” bir grup altında “Aynılıkçılar” adıyla; “farklılık ve nitelikli farklılık insanları” bir grup altında “Farklılıkçılar” adıyla incelenecektir. Böylelikle öz değere göre çizilen çizgi grafiğinin incelenmesi gerekli görülmüştür. Öz değere göre çizilen çizgi grafiği Grafik 4.1.’de verilmektedir.

Grafik 4.1. Maddelerin Öz Değerine Göre Çizilen Çizgi Grafiği

Grafik 4.1 incelendiğinde, ikinci faktörden sonra ivmeli bir düşüşün olduğu gözlenmektedir. Bu durum, ölçeğin genel iki faktöre sahip olabileceğini göstermektedir. Huy Kalıplarını Belirleme ölçeği maddelerinin, temel bileşenler analizi sonuçlarına Tablo 4.6’da yer verilmektedir.

Tablo 4.6. Maddelerin Temel Bileşenler Analizi Sonuçları

	Bileşenler		
	1	2	3
madde22	.753		
madde12	.721		
madde1	.717		
madde16	.705		
madde29	.701		
madde11	.671		
madde8	.658		
madde4	.656		
madde18	.655		
madde17	.653		
madde31	.636		
madde6	.634		
madde2	.633		
madde3	.625		
madde23	.624		
madde32	.623		
madde27	.622		
madde15	.615		
madde5	.604		
madde21	.588		
madde20	.583		
madde14	.561		
madde19	.554		
madde25	.528		
madde9	.509		
madde26	.485		.432
madde28	.456		

– Maddelerin 0.40’den düşük olan yük değerleri tabloda gösterilmemiştir.

Tablo 4.6'daki sonuçlar, DHKBÖ maddelerinin faktör yük değerlerinin birinci faktör üzerinde toplandığı görülmekle birlikte 26. maddenin hem birinci hem de üçüncü faktör altında toplanmaları ölçeğin yapı geçerliliğini düşüreceğini göstermektedir.

Döndürme tekniklerinden Varimax uygulanmadan önce temel bileşenler analizine göre madde faktör yüklerinin 26. madde haricinde tek faktör üstünde toplanabileceğini göstermektedir. Bu bulgu, 25 maddeli bu ölçeğin bütün maddelerinin öğrencilerin değişiklik huy kalıbını ölçmeye yönelik olduğuna işaret etmektedir.

Değişiklik Huy Kalıbını Belirleme Ölçeği'nde yer alan korelasyon değerleri birbirine yakın maddeler alınarak, üçüncü faktör altında toplanan 26. ve ortak faktör varyanslarını açıklamada düşük değere sahip olan 25. madde ölçekten çıkarılmış ve 25 madde ile faktör analizi tekrar yapılmıştır.

İkinci Faktör analizi için örneklemin yeterli olmasının yanında örneklemin normal dağılım göstermesi de gerekmektedir. Dağılımın normallliği için yapılan Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) ve Barlett Testi sonuçları Tablo 4.7'de verilmektedir.

Tablo 4.7. Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) Örneklem Ölçüm ve Barlett's Test

Sonuçları

Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) Örneklem Ölçüm Değer Yeterliği =	.969		
Barlett Testi Yaklaşık Ki-Kare Değeri =	8604.583	df=300	p=.000

Tablo 4.7 incelendiğinde Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) testi ,969 ve Barlett Testinin anlamlı sonuç verdiği görülmektedir. Bu da değişkenler arasında yüksek korelasyonların olduğunu, başka bir ifade ile DHKBÖ'nün ikinci faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

DHKBÖ 'de yer alan maddelerin ortak faktör varyans değerleri Tablo 4.8'de görülmektedir.

Tablo 4.8. Maddelerin Ortak Faktör Varyans Değerleri

<i>Maddeler</i>	<i>Başlangıç</i>	<i>Ekstraksiyon</i>
madde1	1.000	.576
madde2	1.000	.489
madde3	1.000	.392
madde4	1.000	.491
madde5	1.000	.420
madde6	1.000	.407
madde8	1.000	.439
madde9	1.000	.283
madde11	1.000	.498
madde12	1.000	.530
madde14	1.000	.491
madde15	1.000	.445
madde16	1.000	.517
madde17	1.000	.431
madde18	1.000	.495
madde19	1.000	.463
madde20	1.000	.461
madde21	1.000	.394
madde22	1.000	.577
madde23	1.000	.390
madde27	1.000	.397
madde28	1.000	.401
madde29	1.000	.518
madde31	1.000	.541
madde32	1.000	.473

Tablo 4.8 incelendiğinde, DHKBÖ’de yer alan maddelerin ortak faktör varyanslarının 0,283-0,577 arasında değiştiği görölmektedir. Bu sonuçlara göre, maddelerin ortak faktör varyanslarının yüksek değerde olduğu gösterdiği söylenebilir.

DHKBÖ için açıklanan toplam varyans değerleri Tablo 4.9’da verilmiştir.

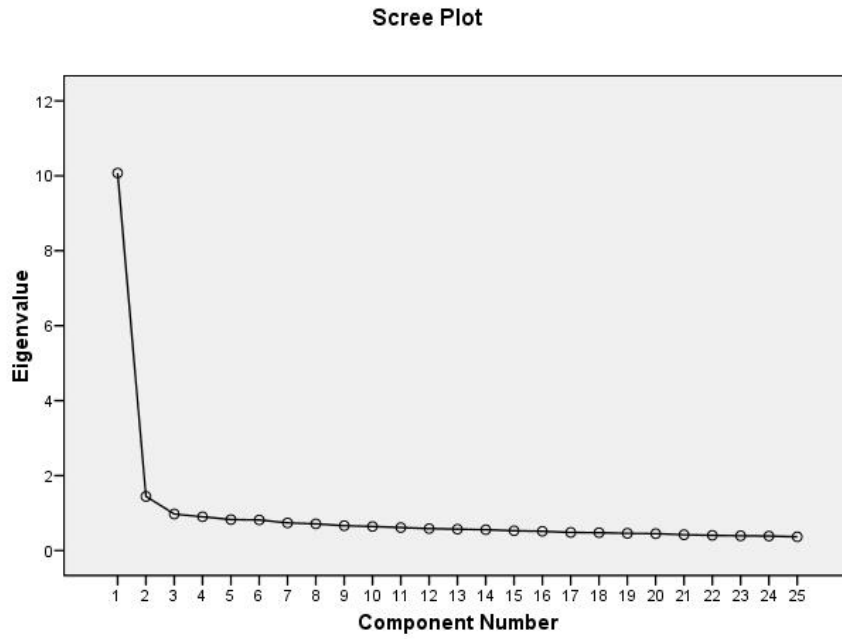
Tablo 4.9. Özdeğer İstatistiğine Bağlı Faktör Sayısı ve Açıklanan Varyans Yüzdesi

		<i>Kareler</i>			<i>Kareler</i>				
<i>Başlangıç</i>		<i>Toplamı</i>			<i>Toplamı</i>				
<i>Özdeğerleri</i>		<i>Ekstraksiyonu</i>			<i>Rotasyonu</i>				
<i>Bileşenler</i>	<i>Toplam</i>	<i>Varyans</i>	<i>Toplanmış</i>	<i>Toplam</i>	<i>Varyans</i>	<i>Toplanmış</i>	<i>Toplam</i>	<i>Varyans</i>	<i>Toplanmış</i>
		<i>Yüzdesi</i>	<i>Yüzde</i>		<i>Yüzdesi</i>	<i>Yüzde</i>		<i>Yüzdesi</i>	<i>Yüzde</i>
1	10.074	40.296	40.296	10.074	40.296	40.296	6.689	26.757	26.757
2	1.444	5.775	46.071	1.444	5.775	46.071	4.828	19.314	46.071
3	.974	3.898	49.969						
4	.900	3.601	53.570						
5	.827	3.307	56.877						
6	.817	3.268	60.145						
7	.738	2.951	63.096						
8	.714	2.855	65.951						
9	.662	2.650	68.601						
10	.643	2.572	71.172						
11	.612	2.449	73.621						
12	.585	2.341	75.962						
13	.570	2.282	78.244						
14	.555	2.221	80.465						
15	.529	2.114	82.579						
16	.513	2.052	84.631						
17	.483	1.931	86.562						
18	.476	1.905	88.467						
19	.459	1.836	90.303						
20	.450	1.801	92.104						
21	.421	1.684	93.788						
22	.406	1.622	95.410						
23	.394	1.576	96.987						
24	.387	1.546	98.533						
25	.367	1.467	100.000						

Tablo 4.9’da açıklanan toplam varyans değerleri, analize alınan 25 maddenin, öz değeri 1’ den büyük olan 2 faktör altında toplanmıştır. Ölçekteki birinci faktörün açıkladığı varyans %40.296 iken ikinci faktör %5.775’dir.

Öz değere göre çizilen çizgi grafiği Grafik 4.2’de verilmektedir.

Grafik 4.2. Maddelerin Öz Değerine Göre Çizilen Çizgi Grafiği

Grafik 4.2’de, ivmeli bir düşüş ölçeğin genel iki faktöre sahip olabileceğini göstermektedir. DHKBÖ maddelerinin, temel bileşenler analizi sonuçlarına Tablo 4.10.’da yer verilmiştir.

Tablo 4.10. Maddelerin Temel Bileşenler Analizi Sonuçları

<i>Ölçek maddeleri</i>	<i>Faktör Yükleri</i>
madde22	.753
madde12	.721
madde1	.718
madde16	.708
madde29	.704
madde11	.671
madde8	.662
madde4	.657
madde17	.656
madde18	.649
madde31	.641
madde6	.638
madde2	.632
madde27	.624
madde23	.622
madde3	.621
madde32	.620
madde15	.619
madde5	.607
madde21	.592
madde20	.587
madde14	.567
madde19	.556
madde9	.509
madde28	.452

Tablo 4.10'de ölçekte yer alan maddelerin tek faktörde yer aldığı ve yüklerinin ise .452 ile .753 arasında değiştiği görülmektedir. Döndürme tekniklerinden Varimax uygulanmadan önce temel bileşenler analizine göre madde faktör yüklerinin tek faktör üstünde toplandığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, 25 maddeli bu ölçeğin bütün maddelerinin ölçmek istenen duruma yönelik olduğunu göstermektedir. Ancak ölçekte yer alan maddelerin özdeğer analizinde hesap edilen 2 faktör altında gruplamak için maddelerin döndürülmesi gerekmektedir. Bu yolla yorumlanabilir anlamlı faktörler elde edilebilir (Kalaycı, 2008).

Tablo 4.11. Döndürülmüş Faktör Yükleri

	<i>Bileşenler</i>	
	<i>1</i>	<i>2</i>
madde1	.714	
madde2	.680	
madde20	.672	
madde4	.665	
madde11	.661	
madde29	.643	
madde15	.637	
madde12	.626	
madde21	.592	
madde27	.541	
madde3	.533	
madde23	.520	
madde17	.519	
madde6	.507	
madde8	.496	
madde9	.494	
madde31		.683
madde14		.675
madde19		.654
madde28		.629
madde32		.620
madde18		.618
madde5		.557
madde22		.545
madde16		.542

- Maddelerin 0.40'den düşük olan yük değerleri tabloda gösterilmemiştir.

Tablo 4.11 incelendiğinde; birinci faktör altında yer alan madde1, madde2, madde3, madde4, madde6, madde8, madde9, madde11, madde12, madde15, madde17, madde20, madde21, madde23, madde27, madde29 “Farklılık ve Nitelikli Farklılık İnsanları” ile ilgili olduğundan “Farklılıkçılar” adı verilmiştir. İkinci faktör altında yer alan madde5, madde14, madde16, madde18, madde19, madde22, madde28, madde31 ve madde32 “Aynılık ve Nitelikli Aynılık İnsanları” ile ilgili olduğu için “Aynılıkçılar” adı verilmiştir.

Değişiklik Huy Kalıbını Belirleme Ölçeği'nin faktör analizi sonunda oluşan son şekli Tablo 4.12'de verilmiştir.

Tablo 4.12. Ölçekte Yer Alan Maddeler ve Faktör Yükleri

<i>Maddeler</i>	<i>Faktör</i>
FAKTÖR 1 (Farklılıkçılar)	
M1	Değişiklik fikrinden hoşlanırım. .714
M2	Hemfikir olunan bir konuda fark edilmeyen yanlar bulabilirim. .680
M3	Alışveriş yaparken daha iyisini ararım. .533
M4	Hayal gücümü kullanarak yeni şeyler üretmeyi severim. .665
M6	Yapılan imaları kolayca anlarım. .507
M8	Değişikliği çok severim ancak belli bir düzenin de olması gerektiğini düşünürüm. .496
M9	Ara sıra eşyalarımın yerlerini değiştiririm. .494
M11	Beyin fırtınası yapılan ortamları severim. .661
M12	Yaşadığım sürece birçok şeyi tecrübe etmek isterim. .626
M15	İşlerimi alışlagelmiş yöntemlerle değil, kendi yöntemlerimle çözmek hoşuma gider. .637
M17	Yeni bir konu öğrenirken onu eski konulardan ayıran yanlarını bulmak hoşuma gider. .519
M20	Yakın çevremce yaratıcı olduğum söylenir. .672
M21	Giyimde sabit bir tarzım olsa da farklı giyinmek hoşuma gider. .592
M23	Genelde aynı markalardan alışveriş yapsam da farklı markalardan da alırım. .520
M27	Farklı tatlar denemeyi severim. .541
M29	Farklı insanlar tanıyıp, farklı fikirler edinmeyi severim. .643

FAKTÖR 2 (Aynılıkçılar)

M5	Yaşantımda istikrar benim için önemlidir.	.557
M14	Kurallara uyulması gerektiğini düşünürüm.	.675
M16	Arkadaşlık ilişkilerimin uzun süreli olması benim için önemlidir.	.542
M18	Çalıştığım ortamda eşyalarımı düzenli, sıralı tutmak isterim.	.618
M19	Gelenek ve göreneklere uymak benim için önemlidir.	.654
M22	Yaptığım işlerde kalıcılığı önemserim.	.545
M28	Günlük işlerimi belirli bir rutinde yaparım.	.629
M31	Bulduğum ortamda kuralları izleyip benden bekleneni yerine getirmek isterim.	.683
M32	Gideceğim yerlere aynı yoldan giderim, daha kısa bir yol bulduğumda orayı tercih ederim.	.620

Tablo 4.13. DHKBÖ'nün İç Tutarlık Katsayısı ile ilgili sonuçlar

	<i>Cronbach's Alpha</i>	<i>Madde Sayısı</i>
GENEL	.936	25
FAKTÖR 1	.912	16
FAKTÖR 2	.860	9

DHKBÖ'nün geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının sonunda taslak ölçekten yedi madde çıkartılmış ve ölçek en son haliyle 25 maddeden oluşacak şekilde hazırlanmıştır. Bu haliyle DHKBÖ'nün Faktör 1'inin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .912 iken Faktör 2'nin .860 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin genelinin hesaplanan alpha değeri ise .936'dır. Bu sonuçlar; $0.80 \leq \alpha \leq 1.00$ aralığında olduğundan ölçek yüksek derecede iç güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2008).

DHKBÖ’de yer alan ifadeler beşli likert tipinde oluşturulmuş ve kişilerin maddelere katılma dereceleri; “her zaman”, “sık sık”, “bazen”, “nadiren” ve “asla” biçiminde sınıflandırılmıştır.

4.1.2 Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Geliştirilen ölçme aracına yönelik yapısal eşitlik modeli (YEM) kullanılarak path modeli kurulmuş ve araştırmada geliştirilen modelin uyumu test edilmiştir. Bu yöntemin seçilmesi ile hem genel model hakkında istatistiksel bulgulara ulaşılmış hem de değişkenler arasındaki etkileşimi daha bütünsel bir şekilde test etmek olanağı sağlanabilmiştir.

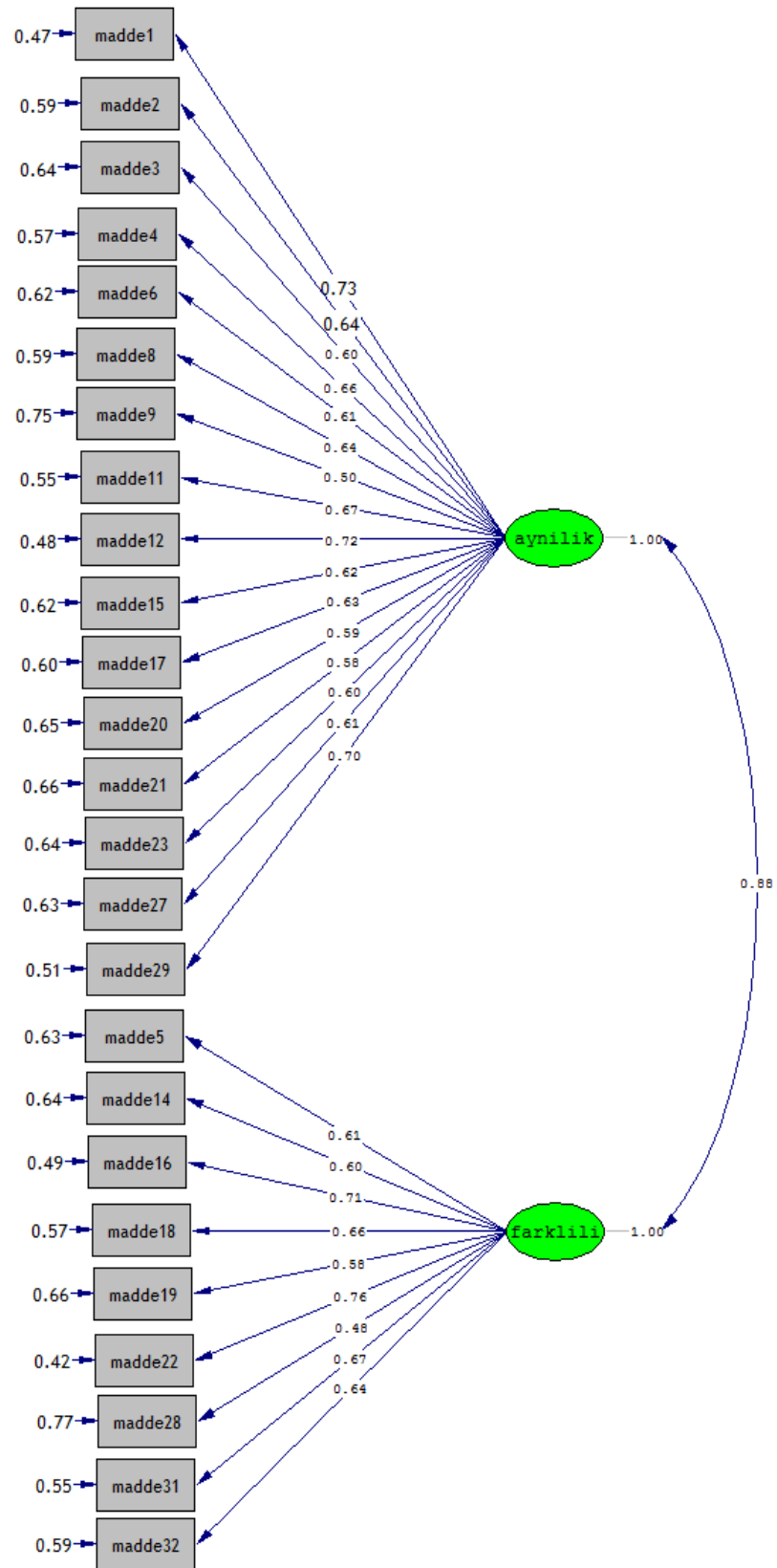
Path analizi incelenmeden önce huy kalıplarını belirleme ölçeği için oluşturulan modelin uyum istatistikleri (fit statistics) incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle ki kare uyum testi puanı (χ^2 , Chi-Square Goodness of Fit), ki kare uyum testi puanının serbestlik derecesine oranı (χ^2 /sd) kullanılmıştır. İkinci olarak; iyilik uyum indeksi (Goodness of Fit Index-GFI), uyarlanmış iyilik uyum indeksi (Adjusted Goodness of Fit Index- AGFI), ortalama hataların karekökü (Root Mean Square Residuals-RMSR) ve yaklaşık hataların ortalama karekökü (Root Mean Square Error of Approximation-RMSEA) verilerinden yararlanılmıştır.

Tablo 4.14. Ölçme modeli ve yapısal model için Uyum istatistikleri

Uyum ölçüleri	İyi uyum	Kabul edilebilir uyum	Ölçme modelinin sonuçları
RMSEA	$0 < RMSEA < 0,05$	$0,05 < RMSEA < 0,1$	0,049
NFI	$0,95 \leq NFI \leq 1$	$0,90 \leq NFI \leq 0,95$	0,98
NNFI	$0,97 \leq NNFI \leq 1$	$0,95 \leq NNFI \leq 0,97$	0,98
CFI	$0,97 \leq CFI \leq 1$	$0,95 \leq CFI \leq 0,97$	0,99
IFI	$0,95 \leq IFI \leq 1$	$0,90 \leq IFI \leq 0,95$	0,99
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0,05$	$0,05 \leq SRMR \leq 0,10$	0,038
GFI	$0,95 \leq GFI \leq 1$	$0,90 \leq GFI \leq 0,95$	0,93
AGFI	$0,90 \leq AGFI \leq 1$	$0,85 \leq AGFI \leq 0,90$	0,91
df	-	-	274
NTWLS	En az	En az	829,03
Ki-kare			
χ^2/df	<3	<5	3,025

Tablo 4.14'e göre huy kalıplarına yönelik kurulan modele ait uyum iyiliği indeksleri $\chi^2=829,03$; $df=274$; $AGFI=0,91$; $GFI=0,93$; $SRMR=0,038$; $RMSEA=0,049$ olarak elde edilmiştir. χ^2 uyum testinin küçük ve anlamlılık değerinin (p) manidar olmaması önerilen modelin uygunluğuna işaret eder. Ancak χ^2 puanları; örneklem büyüklüğünden etkilendiğinden dolayı dağılımından etkilendiği için χ^2/sd değerinin 3'den küçük olması iyi bir uyumu 5'den küçük olması ise kabul edilebilir uyumu gösterir. GFI, GFI, CFI ve NNFI indekslerinin. 90'nın üstünde olması kabul edilir uyumu gösterirken, RMSR ve RMSEA için .08-.10 kabul edilebilir iyi uyumu ve .05 ve altı puanlar mükemmel uyuma işaret eder.

Elde edilen veriler, araştırma kapsamında kurulan huy kalıplarını kullanma düzeylerini belirlemeye yönelik modelinin iyi uyuma sahip olduğunu göstermektedir. Öğretmen adaylarının huy kalıpları ile aynılık ve farklılık insanı faktörleri ile olan doğrusal ilişkilerine Şekil 1'de yer verilmiştir.

Chi-Square=829.03, df=274, P-value=0.00000, RMSEA=0.049

Şekil 1. Modele ait Path modeli ve hata varyansları

Şekil 1’de öğretmen adaylarının huy kalıpları ile aynılık ve farklılık insanı faktörleri ile olan doğrusal ilişkileri verilmiştir. Analiz sonucunda, elde edilen belirtme katsayıları incelendiğinde; Faktör 1 (farklılık insanı) alt boyutuna ait $R^2 = 0,52$ ve Faktör 2 (aynılık insanı) alt boyutuna ait $R^2 = 0,77$ hesaplanmıştır. Regresyon analizinde, tahminin ne kadar güçlü olduğunu belirten istatistiğe belirtme katsayısı adı verilir. Belirtme katsayısı, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişme oranlarını hesaplayan bir katsayı değeridir (Pedhazur, 1982).

Belirtme katsayıları dikkate alındığında; huy kalıpları en iyi Faktör 2 ile açıklanmaktadır. Yol analizinde elde edilen hata katsayıları incelendiğinde, Faktör 2 en düşük hataya sahiptir. Huy kalıpları ve alt boyutlar arasındaki ilişkiyi açıklamada elde edilen β katsayılarının tümünün anlamlı t ($p < 0.05$) değeri verdiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak, elde edilen uyum istatistiklerinin güçlü olması modelin uyumunun iyi olduğunu göstermektedir.

4.2. DHKBÖ ile İlgili Betimsel Bulgular

Öğretmen adaylarının DHKBÖ verdikleri cevaplar ile ilgili bulgulara her bir boyutta ayrı ayrı Tablo 4.15-Tablo 4.16’da incelenmiştir.

Tablo 4.15. Öğretmen Adaylarının DHKBÖ ve Boyutlarına Verdikleri Cevaplar İle İlgili Bulgular

	<i>N</i>	\bar{X}	<i>SD</i>
Genel	413	3.2031	.35659
Farklılıkçılar		3.2090	.39154
Aynılıkçılar		3.1926	.43258

Tablo 3.14 incelendiğinde öğretmen adaylarının huy kalıpları belirleme ölçeğine verdikleri cevaplarda huy kalıplarını bazen düzeyinde ($\bar{X}=3.2031$) kullandıkları belirlenmiştir. Bunun yanında DHKBÖ'yi oluşturan faktör 1 ($\bar{X}=3.2090$) ve faktör 2'de ($\bar{X}=3.1926$) de öğretmen adayları değişiklik huy kalıbını “bazen” düzeyinde kullanmaktadır. Ayrıca öğretmen adaylarının faktör 1 ve faktör 2 ortalamalarının birbirine çok yakın olması onların her iki kalıba da sahip olduklarını ve her ikisini de kullandıklarını göstermektedir.

Öğretmen adaylarının her bir faktörü oluşturan maddelere verdikleri cevaplar ile ilgili bulgular aşağıda yorumlanmıştır.

Tablo 4.16. Öğretmen Adaylarının “Farklılıkçılar” Faktörüne Verdikleri Cevaplar İle İlgili Bulgular

<i>Faktörler</i>	<i>Maddeler</i>	\bar{X}	<i>SD</i>	<i>Genel</i>	
Faktör 1	M1	Değişiklik fikrinden hoşlanırım.	3.1017	.68572	3.2090
	M2	Hemfikir olunan bir konuda fark edilmeyen yanlar bulabilirim.	3.0702	.63659	
	M3	Alışveriş yaparken daha iyisini ararım.	3.3075	.78818	
	M4	Hayal gücümü kullanarak yeni şeyler üretmeyi severim.	3.3051	.71319	
	M6	Yapılan imaları kolayca anlarım.	3.4116	.70025	
	M8	Değişikliği çok severim ancak belli bir düzenin de olması gerektiğini düşünürüm.	3.3777	.70552	
	M9	Ara sıra eşyalarımın yerlerini değiştiririm.	3.0048	.88678	
	M11	Beyin fırtınası yapılan ortamları severim.	3.3777	.70895	
	M12	Yaşadığım sürece birçok şeyi tecrübe etmek isterim.	3.5012	.66692	
	M15	İşlerimi alışlagelmiş yöntemlerle değil, kendi yöntemlerimle çözmek hoşuma gider.	3.2712	.71330	
	M17	Yeni bir konu öğrenirken onu eski konulardan ayıran yanlarını bulmak hoşuma gider.	3.2591	.69548	
	M20	Yakın çevremce yaratıcı olduğum söylenir.	2.8983	.83569	
	M21	Giyimde sabit bir tarzım olsa da farklı giyinmek hoşuma gider.	2.9249	.85428	
	M23	Genelde aynı markalardan alışveriş yapsam da farklı markalardan da alırım.	3.0654	.85791	
M27	Farklı tatlar denemeyi severim.	3.1041	.85690		
M29	Farklı insanlar tanıyıp, farklı fikirler edinmeyi severim.	3.3632	.73326		

Tablo 4.16 incelendiğinde faktör 1'i oluşturan maddelerde öğretmen adaylarının madde 6 ($\bar{X}=3.4116$) ve madde 12 ($\bar{X}=3.5012$) haricinde tüm maddelerde "bazen" düzeyinde sahip oldukları görülmektedir. Öğretmen adayları "sıklıkla" yapılan imaları kolayca anladıklarını ve "sıklıkla" birçok şeyi tecrübe etmek istediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 4.17. Öğretmen Adaylarının “Aynılıkçılar” Faktörü’ne Verdikleri Cevaplar İle İlgili Bulgular

<i>Faktörler</i>	<i>Maddeler</i>	\bar{X}	<i>SD</i>	<i>Genel Ort.</i>
<i>Faktör 2</i>	M5 Yaşantımda istikrar benim için önemlidir.	3.1985	.75640	
	M14 Kurallara uyulması gerektiğini düşünürüm.	3.3123	.75477	
	M16 Arkadaşlık ilişkilerimin uzun süreli olması benim için önemlidir.	3.6077	.69404	
	M18 Çalıştığım ortamda eşyalarımı düzenli, sıralı tutmak isterim.	3.2228	.79670	
	M19 Gelenek ve göreneklere uymak benim için önemlidir.	3.1429	.75133	3.1926
	M22 Yaptığım işlerde kalıcılığı önemserim.	3.2978	.70085	
	M28 Günlük işlerimi belirli bir rutinde yaparım.	2.7627	.81958	
	M31 Bulduğum ortamda kuralları izleyip benden bekleneni yerine getirmek isterim.	2.9516	.83758	
	M32 Gideceğim yerlere aynı yoldan giderim, daha kısa bir yol bulduğumda orayı tercih ederim.	3.2373	.82548	

Tablo 4.17’de faktör 2’yi oluşturan maddelerde öğretmen adaylarının madde 16 (\bar{X} =3.6077) için “sıklıkla” düzeyinde cevap verdikleri görülürken, diğer maddelere “bazen” düzeyinde cevap vermişlerdir. Öğretmen adayları arkadaşlık ilişkilerini “sıklıkla” düzeyinde uzun süreli olmasını tercih etmektedirler.

4.3. DHKBÖ İLE İLGİLİ İLİŞKİSEL BULGULAR

4.3.1. Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Özellikleri ve Değişiklik Huy Kalıbına İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının cinsiyet özellikleri ile “Değişiklik Huy Kalıpları” arasındaki ilişki ile ilgili bulgulara Tablo 3.17’de yer verilmiştir.

Tablo 4.18. Öğretmen adaylarının cinsiyet Değişkenine Göre DHKBÖ Puanları Arasındaki Mann Whitney-U Testi Sonuçları

	<i>Cinsiyet</i>	<i>N</i>	<i>Sıra</i>	<i>Sıralar</i>	<i>U</i>	<i>p</i>	<i>Anlamlı</i>
GENEL	Erkek	145	209.37	30359.00	19086.000	.766	YOK
	Bayan	268	205.72	55132.00			
FAKTÖR 1	Erkek	145	215.10	31190.00	18255.000	.310	YOK
	Bayan	268	202.62	54301.00			
FAKTÖR 2	Erkek	145	204.17	29605.00	19020.000	.722	YOK
	Bayan	268	208.53	55886.00			

Tablo 4.18’de öğretmen adaylarının DHKBÖ ve alt boyutlarından almış oldukları puanlar incelendiğinde; DHKBÖ’nün Faktör 1’inde erkek öğretmen adaylarının ortalamaları daha yüksek iken Faktör 2’de bayan öğrencilerin ortalamaları yüksektir. DHKBÖ puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda, gruplar arasında ortalama farklarının olmasına rağmen bu farklar istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşmamıştır ($U_{Genel}=19086.000$; $p>.05$, $U_{Faktör 1}=18255.000$; $p>.05$, $U_{Faktör 2}= 19020.000$; $p>.05$). Elde edilen bu sonuçlar öğretmen adaylarının huy kalıplarının onların cinsiyet özelliklerine göre değişmediğini göstermektedir.

4.3.2. Öğretmen Adaylarının Bölümleri ve Değişiklik Huy Kalıbına İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının bölümlerine ile huy kalıpları arasındaki ilişki ile ilgili bulgulara Tablo 3.18’de yer verilmiştir.

Tablo 4.19. Öğretmen adaylarının Bölüm Değişkenine Göre DHKBÖ Puanları Arasındaki Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	<i>Bölüm</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ort.</i>	<i>Chi-</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>Anlamlı</i>
GENEL	Okul Önc. Öğrt.	38	201.16	8.123	7	.322	YOK
	Sınıf Öğrt.	32	182.44				
	Sosyal	76	211.84				
	BÖTE	87	229.36				
	Türkçe Öğrt.	43	200.35				
	PDR	34	178.19				
	Matematik	63	195.63				
	Fen Bilgisi	40	223.93				
FAKTÖR 1	Okul Önc. Öğrt.	38	210.83	5.275	7	.626	YOK
	Sınıf Öğrt.	32	183.33				
	Sosyal Bilg.	76	209.74				
	BÖTE	87	225.10				
	Türkçe Öğrt.	43	194.05				
	PDR	34	190.49				
	Matematik	63	198.30				
	Fen Bilgisi	40	219.39				
FAKTÖR 2	Okul Önc. Öğrt.	38	176.96	11.024	7	.138	YOK
	Sınıf Öğrt.	32	181.63				
	Sosyal Bilg.	76	212.34				
	BÖTE	87	228.94				
	Türkçe Öğrt.	43	214.64				
	PDR	34	175.82				
	Matematik	63	199.45				
	Fen Bilgisi	40	228.15				

Tablo 4.19’da öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümlere göre DHKBÖ’nün genelinde ve alt boyutlarında; BÖTE, Fen bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği öğrencilerinin ortalamalarının en yüksek olduğu görülürken, Sınıf öğretmenliği, PDR ve Matematik öğretmenliği öğrencilerinde en düşük ortalamalar

oluşturmuştur. Ancak bu gruplar arası sıra ortalamaları farkı hem ölçme aracının geneli için hem de alt boyutları için anlamlı farklılığı oluşturmamaktadır ($\chi^2_{Genel} = 8.123$; $p > .05$, $\chi^2_{Faktör\ 1} = 5.275$; $p > .05$, $\chi^2_{Faktör\ 2} = 11.024$; $p > .05$). Bu sonuçlar öğretmen adaylarının değişiklik huy kalıbı üzerinde öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümün etkili bir unsur olmadığını göstermektedir.

4.3.3. Öğretmen Adaylarının Sınıf Seviyeleri ve Değişiklik Huy Kalıbına İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının sınıf seviyelerine göre değişiklik huy kalıbı arasındaki ilişki ile ilgili bulgulara Tablo 4.20’de yer verilmiştir.

Tablo 4.20. Öğretmen Adaylarının Sınıf Seviyeleri Değişkenine Göre HKBÖ Puanları Arasındaki Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	<i>Bölüm</i>	<i>N</i>	<i>Sıra</i>	<i>Chi-</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
GENEL	1. sınıf(a)	159	235.57	17.908	3	.000	a ile b arasında
	2. sınıf(b)	116	194.55				a lehine
	3. sınıf(c)	74	199.86				
	4. sınıf(d)	64	166.83				
FAKTÖR 1	1. sınıf(a)	159	232.91	16.214	3	.001	a ile b arasında
	2. sınıf(b)	116	197.42				a lehine
	3. sınıf(c)	74	202.43				
	4. sınıf(d)	64	165.27				
FAKTÖR 2	1. sınıf(a)	159	228.51	9.908	3	.019	a ile b arasında
	2. sınıf(b)	116	196.72				a lehine
	3. sınıf(c)	74	201.61				
	4. sınıf(d)	64	178.43				

Tablo 4.20 incelendiğinde öğretmen adaylarının sınıf seviyelerine göre DHKBÖ’nün genelinde ve alt boyutlarında 1.sınıf öğrencilerinin ortalamaları en yüksek düzeydedir. Gruplar arası sıra ortalamaları farklarının anlamlı olup

olmadığının belirlenmesinde kullanılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına bakıldığında ise hem ölçme aracının geneli için hem de alt boyutları için anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($\chi^2_{Genel} = 17.908; p < .05$, $\chi^2_{Faktör\ 1} = 16.214; p < .05$, $\chi^2_{Faktör\ 2} = 9.908; p < .05$). Bu sonuçlar öğretmen adaylarının değişiklik huy kalıbı üzerinde öğretmen adaylarının sınıf seviyelerinin etkili olduğunu göstermektedir. Öğretmen adaylarının sınıf seviyeleri yükseldikçe değişiklik huy kalıbı ortalamaları anlamlı şekilde azalmaktadır.

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde öğretmen adaylarının “Değişiklik Huy Kalıbı” nı kullanma düzeylerini belirlemek için geliştirilen araştırma sonuçlarına ve sonraki çalışmalara yardımcı olacağı düşünülen önerilere yer verilmiştir.

5.1. SONUÇ

Evrenini Türkiye’ de öğrenim gören tüm eğitim fakültesi öğrencilerinin ve örneklemini Ahi Evran Üniversitesi eğitim fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının oluşturduğu bu çalışmada, araştırmacının geliştirdiği 25 maddelik DHKBÖ kullanılmıştır. Ölçeğin oluşturulma sürecinde ön uygulama yapılmış ve uzman görüşleri doğrultusunda bazı maddeler çıkarılmış ve iki faktör üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Dört yerine iki faktörün tercih sebebi maddelerin iki faktör altında toplanmasıdır. Bu şekilde değerlendirmenin daha sağlıklı olacağı düşünülmüştür.

Verilerin analizinde SPSS 15.0 ve LISREL 8.80 paket programları kullanılmıştır. Elde edilen bulgularda; adayların söz konusu kalıbı kullanma düzeylerinin cinsiyet ve bölüme göre anlamlı bir fark oluşturmazken, sınıf seviyelerinde bir fark olduğu gözlenmektedir. Buna göre, adayların okudukları sınıf yılı arttıkça değişiklik huy kalıbını kullanma düzeyleri azalmaktadır. Diğer bir deyişle, üniversitede bulunma süreleriyle, değişiklik kalıbı özellikleri gösterme düzeyleri ters orantı göstermektedir. Bu durumu, üniversite hayatı, arkadaşlık

ilişkileri ve hatta eğitim fakültesinin eğitim-öğretim sürecine bağlamak yanlış olmayacaktır.

Cinsiyete göre bir farklılığın oluşmaması beklenen bir durumdur. Bu davranış kalıbının özelliklerini gösterme olasılıkları, her iki cinsiyet için aynıdır. Araştırma sonuçları da bu durumu destekler niteliktedir.

Araştırmada bir diğer değişken ise adayların okudukları bölümlerdir. Toplamda sekiz bölüm (Okul Öncesi, BÖTE, Matematik, Sınıf, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi, PDR Öğretmenliği) değerlendirmeye alınmış ve anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırmada sonuçların; Sınıf Öğrt., Türkçe Öğrt., Sosyal Bilgiler Öğrt. adaylarının “aynılıkçı”, Fen Bilgisi Öğrt. ve Matematik Öğrt., BÖTE, Okul Öncesi, PDR Öğrt. ise “farklılıkçı” olabilecekleri beklenmiştir. Bu beklentinin dayanağı Huy Kalıpları’dır. Ancak, sonuçlar bu yönde değildir. Bu durum ülkemizdeki meslek seçimi sorununu akla getirmektedir. Öyle ki, bireyler kendi kişilik özelliklerine uygun bölümlere değil; LYS (Lisans Yerleştirme Sınavı) puanlarına uygun bölümlere yerleşmekte ve yine kişilik yapılarını göz ardı ederek önceliği, maddi getirisi yüksek olan bölümlere vermektedirler.

Maalesef ki, bu durumdan eğitim fakültesi öğrencileri de payına düşeni almakta ve kişilik özellikleriyle bağdaşmayan bölümleri bitirerek, öğretmen olabilmektedirler.

5.2. ÖNERİLER

Eğitim-öğretimde, öğrenci davranışlarında öğretmenin rolü yadsınamaz bir gerçektir. Uluğ vd.(2011) ‘e göre anne babadan sonra öğrenci üzerinde en önemli

faktör öğretmendir. Öğretmenliğin bu etkin gücüne karşılık, gereken verimin alınmadığı söylenebilir. Aşağıda bu konuya yönelik bazı öneriler sunulmaktadır.

- Öğretmen adaylarının belirgin huy kalıplarını belirlemek için diğer davranış kalıpları da incelenmelidir.
- Belli davranış özelliklerinin, belli meslek gruplarına ait olduğu kabul edildiğinden bireyin kendisini tanıması sağlanmalıdır. Bu noktada mesleki rehberlik hizmetleri önem kazanmaktadır.
- Huy Kalıpları, kavramı daha detaylı araştırılmalı ve meslek seçimlerinde işler hale getirilmelidir.
- Özellikle liselerde rehberlik hizmetinin niteliği artırılmalıdır.
- Öğretmen atamaları yapılırken uygulanan KPSS'ye ek olarak bir de kişilik analizi yapılmalıdır. Böylece mesleğe en uygun bireylerin seçimi sağlanmış olur.
- Görev yapmakta olan öğretmenler için ise hizmet içi eğitimlerle, meslek içerisindeki nitelik boşluğu giderilmeye çalışılabilir.

KAYNAKLAR

ACAR, Mustafa – DEMİR Ömer; **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Ankara, Vadi yayınları, 2002.

ADLER, Alfred; **İnsanı Tanıma Sanatı**, İstanbul, Say Yayınları, 2010.

AIDLA, Anne-VADI, Maaja; “Personality Traits Attributed to Estonian School Teachers”, **Review of International Comparative Management**, Vol 11-4, October 2011.

AKBABA, Sırrı; “Öğretmen Yetiştirmede Mesleki Rehberliğin Yeri ve Önemi”, **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı 155-156, 2002.

ALLPORT, G. W. ; **The person in psychology: Selected essays by Gordon W. Allport**, Beacon Press, Boston, 1968.

ALTINTAŞ, E.-GÜLTEKİN, M. ; **Psikolojik Danışma Kuramları**, İstanbul, Alfa Basım Yayın, 2003.

ARI, Ramazan vd.; **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Konya, Mikro Yayınları, 1998.

ATEŞ, Metin ; (20 Haziran 2012) “Kişilik” .Erişim:
<http://www.merih.net/m2/lid/wmetate27.htm>

ATKINSON, R.-.SMITH, H.; **Introduction to Psychology**. 9th ed. Harcourt, Brace Publishing, Florida.1987.

BACANLI, Hasan; **Eğitim Psikolojisi**, İstanbul, MEB Yayınları, 1997.

BACANLI, Hasan; **Gelişim ve Öğrenme**, Ankara, Nobel Yayınları, 2004.

Başaran, E.; **Eğitim Psikolojisi, Modern Eğitimin Psikolojik Temelleri**, Ankara,

BAYMUR, F. ; **Genel Psikoloji**. Ankara: İnkılap ve Aka Kitabevi, 1994.

BEAVERS, Amy; “The Personality Profiles of Pre-service Teachers: An Examination of Discipline Differences and Predictive Validity on Future Job Satisfaction”, Phd Thesis, **University of Tennessee**, 2011.

BEK, Yıldray; “Öğretmenin Toplumsal/Mesleki Roller ve Statüsü”, Yüksek Lisans Dönem Projesi, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Edirne, 2007

BORG, Simon; “The Distinctive Characteristics of Foreign Language Teachers”, **Language Teaching Research** ,Vol 10.1, 3–31, 2006.

BURGER, J. M.; **Kişilik**. İnan D. Erguvan Sarıoğlu (çev.), İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2006.

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener vd.; **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Pegem A Akademi, 2009.

CAN, Gürhan; **Kişilik Gelişimi-Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Ankara, Nobel Yayın ve Dağıtım, 2002.

CARREL, Alexis ; **İnsan Denen Meçhul**, İstanbul, Hayat Yayınları, 1997.

CÜCELOĞLU, Doğan; **İnsan ve Davranışı**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999.

ÇELİKTEN, Mustafa vd.; “Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 2, 2005.

ÇINGİ, H.; **Örnekleme Kuramı**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Basım Evi, 1994.

ÇİMEN, Serkan; “Ankara Bölgesi Klasman Futbol Hakemlerinin Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Ankara, 2007.

ÇOKLUK, Ö. vd.; **Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları**, Ankara, Pegem A Akademi, 2012.

ÇORAKLI, Ekin ; “ Müzik Öğretmeni Adaylarının Piyano Dersindeki Başarıları ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki” Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul, 2007.

DECKER, Lauren E.-Kaufman, Sara E.; “Personality Characteristics and Teacher Beliefs among Pre-Service Teachers”, **Teacher Education Quarterly**.

DUBRIN, Andrew ; **Applying Psychology Individual and Organizational Effectiveness**, New Jersey: Prentice Hall, 1994.

ENÇ, Mithat; **Ruh Sağlığı Bilgisi**, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1978.

EPSTAIN, J. L. ve MCPARLAND, J. M. ; “Family and Social Interactions and Main Effects on Affective Outcomes”, **National Institute of Education A Report of Office of Child Development**, 1977.

ERDEN, Münire; **Eğitim Psikolojisi: Gelişim, Öğrenme, Öğretme**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2000.

EREN, Erol. ; **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2000.

FRAGER, R. ve FADIMAN, J. ; **Personality and Personal Growth**, Harper Collins Publishers, New York, 1984.

GEÇTAN, Engin ; **Çağdaş Yaşam ve Normal dışı Davranışlar**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1988.

GÜNDÜZ, H.B.; **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Ankara, Pegem A Yayıncılık, 2005.

HANSEN, J.C. ; **Assessment of Interests** , In S.D. Brown & R.W. Lent (Editörler.), *Career Development and Counseling: Putting theory and research to work*, Hoboken, NJ: Wiley, 2005.

HAZAR, Murat; “Kişilik ve İletişim Tipleri”, **Selçuk İletişim Dergisi**, Sayı 4,2, 2006.

HOTAMAN, Davut; “ Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kişilik Özelliklerine Yönelik Algılarının İncelenmesi” **Kuramsal Eğitimbilim Dergisi**, Sayı 5, 2012.

İNANÇ, Banu-YERLİKAYA-ESEF, Ercüment; **Kişilik Kuramları**, Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık, 2011.

İş Yaşamında Huy Kalıpları; (14 Mayıs 2012), Erişim:
<http://www.litera.com.tr/index.php?mid=20>.

KALAYCI, Ş.; **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, Ankara, Asil Yayınları, 2008.

KAMAŞAK, Rıfat-BULUTLAR, Füsün; “Kişilik, Mesleki Tercih ve Performans İlişkisi: Akademik Personel Üzerine Bir Araştırma”, **Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, 2010.

KARASAR, Niyazi; **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara, Nobel Yayınları, 2002.

KAYA, M; “Kişilik Özelliklerinin Ahlaki Yargı Üzerindeki Etkisi”, **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, 4, 1997.

KOÇ, B; “İlgi Ölçümlerinin Madde Sayısının Azaltılması ve Yaş Ranjının Genişletilmesine Yönelik Bir Geçerlik-Güvenirlik Çalışması” Yüksek Lisans Tezi, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Adana, 2006.

KOPTAGEL, İlal Günsel; **Tıpsal Psikoloji**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Cerrah Paşa Tıp Fakültesi Yayını No: 110, 1982.

KÖKNEL, Özcan- ÖZUĞURLU, Kurban; **Tıpta Ruh Bilim**, İstanbul, Bozak Matbaası, 1980.

KÖKNEL, Özcan; **Kaygıdan Mutluğa Kişilik**, İstanbul, Altın Yayınlar Kitabevi, 1982.

LAWRENCE C.Kolb vd.; **Modern Clinical Psychiatry**, Tenth Edition, Philadelphia :W.B. Saunders Company, 1982.

LLOYD, Peter; **Introduction to Psychology**, New York, W. Collins Pub. Co. Ltd., 1990.

MALVERN, D. D.; “Assessing the Personal Qualities of Applicants to Teacher Training”. **Studies in Educational Evaluation**, Vol 17(2-3), 239-253, 1991.

MEHTA, Sandhya; “Personality of Teachers”, **International Journal of Business and Management Tomorrow**, Vol.2, No.2, 2012.

MORGAN, Clifford; **Psikolojiye Giriş**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Yayın no:1, 2004.

NEDELCEA, Catalin; “Personality Characteristics of Teachers in Romanian Special Education Schools”, **Procedia Social and Behavioral Sciences**, Vol 2, 4551-4554, 2010.

OGDEN, Derlene et al.;"Characteristics of Good/Effective Teachers: Gender Differences in Student Descriptors", **presented at Annual Meeting of the Mid-South Educational Research Association**, November 8-11, 1994.

ÖZGÜN, Mehmet Salih; "Okul Psikolojik Danışmanlarının Kişilik Özellikleri ile Mesleki Yetkinlik Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Adana, 2007.

ÖZKALP, Enver vd.; **Davranış Bilimlerine Giriş**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayın No:173, AÖF Yayınları No:75, 1991.

ÖZTABAĞ, Lütfi; **Psikolojide İlk Adım**, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi,1983.

PEDHAZUR, E. J. and PEDHAZUR- SCHMELKIN, L.; **Measurement, Design and Analysis: An Integrated Approach**, New Jersey, Lawrence Erlbaum Publication, 2002.

REICH, Wilhelm; **Kişilik Çözümlemesi**, İstanbul, Payel Yayınevi, 1997.

ROGERS, Carl; "Personality and interpersonal relationship as developed in the client-centered framework." **Psychology: A Study of a Science**, Vol.2, New York, 1959.

RUSHTON, Stephen et al.; “Teacher’s Myers-Briggs Personality Profiles: Identifying Effective Teacher Personality Traits”, **Teaching and Teacher Education**, Vol. 23,432-441, 2007

SAĞLAM, Emine; “Eğitim Yöneticilerinin Liderlik Tarzlarıyla Kişilik Yapıları Arasındaki İlişki”, Yüksek Lisan Tezi, **Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul, 2008.

SCHULTZ, D. P. ve SCHULTZ, S. E. ; **Theories of Personality**, Thomson 88 Learning Inc, 2001.

SEAGAL, Sandra; **Human Dynamics**, Canada, Pegasus Com. Inc.,1997.

SELVİ, Canan; “Astrolojik Kişilik ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki”, Yüksek Lisans Tezi, **Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Karaman, 2011.

SERTER, Nur ; **Giydirilmiş İnsan Kimliği**, Der Yayınları, İstanbul, 1996.

SOYSAL, Abdullah; “Çalışma Yaşamında Kişilik Tipleri: Literatür Taraması”, **Çimento İşveren Dergisi**, Ocak 2008.

SÖNMEZ, Veysel; **Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2009.

ŞAHİN, Hülya-ÜNÜVAR, Perihan; “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Empatik Becerileri ve Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi”, **e-Journal of New World Sciences Academy**, Vol.6-1, January 2011.

ŞİMŞEK, Özlem; “İnsan Dinamiği Kişilik Özelliklerinin İncelenmesine Yönelik Ölçek Geliştirme Çalışması” **Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Sakarya, 2006

TAN, H. ; “Gazete Haberleri Testi Geliştirilmesi ve Standardizasyonu”, Ankara: TÜBİTAK, 1972.

TAŞDEMİR, Mehmet; **Eğitimde Planlama ve Değerlendirme**, Ankara, Ocak Yayınları, 2003.

TAYMUR, İbrahim.-TÜRKÇAPAR, Hakan; “Kişilik: Tanımı, Sınıflaması ve Değerlendirmesi”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, Sayı 4, 2012.

TDK; Türk Dil Kurumu Sözlüğü, www.tdk.gov.tr

TEZCAN, Mahmut; **Kültür ve Kişilik**, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. Yayını No: 173, 1993.

TEZCAN, Mahmut; **Türk Kişiliği Ve Kültür- Kişilik İlişkileri**, T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi, No.191 Ankara, 1997.

THORNTON, Bill et al., ;”Do Future Teachers Choose Wisely: A Study of Pre-Service Teachers’ Personality Preference Profiles”, **College Student Journal**, Vol 39-3, Sep. 2005.

TOPÇUOĞLU, Atasü Reyhan vd. ; **Sosyal Hizmet Uygulamaları**, Eskişehir, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını: 2875, 2013

TOTAN, Tark-AYSAN, Ferda; “Öğretmen Adaylarının Mizaç, Karakter ve Kimlik Özellikleri”, **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 11, Sayı 2, Ağustos 2010.

ULUĞ, Mücella vd.; “The Effects of Teachers’ Attitudes on Students’ Personality and Performance”, **Procedia Social and Behavioral Sciences**, Vol. 30, 738-742, 2011.

VECCHIO, Robert; **Organizational Behavior**, ForthWorth, The Dryden Pres, 1995.

WOODSMALL, Marilyne-WOODSMALL, Wyatt; **Davranış Kalıplarının Gücü**, İstanbul, Kariyer Yayıncılık, 2003.

YAAKUB, Nouran Fauziah; “Personality Patterns of Teacher Trainees from a Malaysian Training College”, **Pertanika**, Vol. 13, 1990.

YANBASTI, Gülgün; **Kişilik Kuramları**, İzmir, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 53, 1990.

YAVUZER, Haluk; **Çocuk ve Suç**, İstanbul, 1996.

YÖRÜKOĞLU, Atalay; **Gençlik Çağı**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986.

ZEL, Uğur Necdet; **Kişilik ve Liderlik**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2001.

EKLER

Ek-1 Anket

Sevgili Öğretmen Adayları,

Cevaplandıracağınız bu anket, sizlerin belirgin birer huy kalıbına sahip olup olmadığınızı araştıran bilimsel bir çalışmada kullanılacak olup, başka bir amaçla kesinlikle kullanılmayacaktır. 1'den 5'e kadar verilen ifadelerden gösterdiğiniz sıklığa göre en uygun olanını işaretleyiniz. Doğru bir değerlendirme için gerekli olan samimi cevaplarınıza şimdiden teşekkür ediyorum.

Özlem BADEM
Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz Erkek Kadın
2. Bölümünüz
3. Sınıfınız
4. Mezun olduğunuz lise türü
5. Öğretmenlik mesleğini isteyerek mi seçtiniz? Evet Hayır

	Her zaman (5)	Sık sık (4)	Bazen (3)	Nadiren (2)	Asla (1)
1. Değişiklik fikrinden hoşlanırım.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
2. Hemfikir olunan bir konuda fark edilmeyen yanlar bulabilirim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
3. Alışveriş yaparken daha iyisini ararım.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
4. Hayal gücümü kullanarak yeni şeyler üretmeyi severim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
5. Yaşantımda istikrar benim için önemlidir.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
6. Yapılan imaları kolayca anlarım.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
7. Değişikliği çok severim ancak belli bir düzenin de olması gerektiğini düşünürüm.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
8. Ara sıra eşyalarımın yerlerini değiştiririm.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
9. Beyin fırtınası yapılan ortamları severim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
10. Yaşadığım sürece birçok şeyi tecrübe etmek isterim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
11. Kurallara uyulması gerektiğini düşünürüm.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
12. İşlerimi alışlagelmiş yöntemlerle değil, kendi yöntemlerimle çözmek hoşuma gider.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)

	Her zaman (5)	Sık sık (4)	Bazen (3)	Nadiren (2)	Asla (1)
13.Arkadaşlık ilişkilerimin uzun süreli olması benim için önemlidir.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
14.Yeni bir konu öğrenirken onu eski konulardan ayıran yanlarını bulmak hoşuma gider.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
15.Çalıştığım ortamda eşyalarımı düzenli tutmak isterim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
16.Gelenek ve göreneklere uymak benim için önemlidir.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
17.Yakın çevremce yaratıcı olduğum söylenir.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
18.Giyimde sabit bir tarzım olsa da farklı giyinmek hoşuma gider.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
19.Yaptığım işlerde kalıcılığı önemserim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
20.Genelde aynı markalardan alışveriş yapsam da farklı markalardan da alırım.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
21.Farklı tatlar denemeyi severim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
22.Günlük işlerimi belirli bir rutinde yaparım.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
23.Farklı insanlar tanıyıp, farklı fikirler edinmeyi severim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
24.Bulduğum ortamda kuralları izleyip benden bekleneni yerine getirmek isterim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
25.Gideceğim yerlere aynı yoldan giderim, daha kısa bir yol bulduğumda orayı tercih ederim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)

T.C.
AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı
(Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanlığı)

Sayı : 73675616/141

Konu : Anket Çalışması (Özlem BADEM)

15.11.2013

DEKANLIK MAKAMINA,

İlgi: 11.11.2013 tarih ve 1524 sayılı yazınız.

Sosyal Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı 101165002 numaralı öğrencisi Özlem BADEM'in 'Öğretmen Adaylarına Ait Davranış Özelliklerinin Değişiklik Huy Kalıbı Açısından Değerlendirilmesi' konulu Yüksek Lisans tezine kaynak teşkil etmesi için anket uygulaması yapması Bölümümüzce uygun görülmektedir.

Bilgilerinize arz ederim.

Doç.Dr.Nihat ÇALIŞKAN
Bölüm Başkanı

Adres : Ahi Evran Üniv. Eğitim Fakültesi Dekanlığı Terme Cad. KIRŞEHİR
Tel: 0 386 211 4313 Belge Geçer: 0 386 213 45 13

T.C.
AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 78372332 / 1524
Konu : Anket Çalışması (Özlem BADEM)

KIRŞEHİR
11. / 11. / 2013

EĞİTİM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ BAŞKANLIĞINA

İlgi : Rektörlük Makamının 08.11.2013 tarih ve 67873788-300/882-5258 sayılı yazısı.

Rektörlük Makamının, Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı tarafından gönderilen, “Anket Çalışması (Özlem BADEM)” konulu ilgi yazısı ektedir.

Bilgilerinize ve gereğini rica ederim.

Yrd.Doç.Dr.Nihat ARIKAN
Dekan Yrd.

Uygundur.
Sn. Özlem Badem'in
bilgisine

EK: 1 Adet Yazı

12.11.2013

DAĞITIM :
-Tüm Bölüm Bşk'na

Adres : Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dekanlığı, Terme Cad. Mrk. Kampüsü, 40100 - KIRŞEHİR
Telefon : (0386) 280 51 04 Faks: (0386) 280 51 45 e-mail: ef@ahievran.edu.tr wep: ef.ahievran.edu.tr

T.C.
AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 67873788-300/ 882 -5258
Konu : Anket Çalışması (Özlem BADEM)

08.11.2013

EĞİTİM FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Sosyal Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı 101165002 numaralı öğrencisi Özlem BADEM' in " Öğretmen Adaylarına Ait Davranış Özelliklerinin Değişiklik Huy Kalıbı Açısından Değerlendirilmesi " konulu Yüksek Lisans tezine kaynak teşkil etmesi için Üniversitemiz Rektörlüğüne bağlı Fakülte öğrencilerine anket uygulaması yapması gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve söz konusu çalışmalar için izin sağlanması hususunda gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Güray ERENER
Rektör Yardımcısı

Eki: 1 Adet (4 sayfa) yazı

DAĞITIM:

Eğitim Fakültesi Dekanlığı
Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanlığı
Ziraat Fakültesi Dekanlığı
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanlığı

AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Fakültesi Dekanlığı	
Gelen Evrak	08.11.2013
Kayıt Tarihi	15/11
Kayıt Sayısı	
Gereği:	Personel
Bilgi	
Yine	